

پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی و زیست بوم های مرتبط با آن

گزارش عملکرد و دستاوردها
شهریور 1380 لغایت شهریور 1387

دی 1387

فهرست مطالب

7	دست اندرکاران تهیه گزارش
8	دست اندرکاران پروژه
11	پیش گفتار
13	تشکر و قدردانی
15	سابقه و روند اجرایی پروژه
17	خلاصه گزارش
19	1- معرفی اجمالی پروژه براساس سند آن
19	1-1- هدف اصلی پروژه
19	1-2- دستاوردهای موردانتظار طبق سند پروژه
19	1-3- فعالیت های کلی پیش بینی شده در سند پروژه برای نیل به دستاوردها
21	1-4- تشکیلات اجرایی پروژه
22	2- عملکرد و اقدامات اجرایی پروژه
22	1-2- اقدامات مدیریتی و حفاظتی
22	1-1-2- تأسیس و راه اندازی دبیرخانه پروژه
23	2-1-2- بررسی و شناسایی عوامل تهدید یوزپلنگ و طعمه ها در زیستگاههای منتخب
23	1-2-1-2- شناسایی عوامل تهدید و تعرضات زیستگاه های منتخب
24	2-2-1-2- بررسی و شناسایی مستثنیات موجود در زیستگاههای منتخب
25	2-1-2-3- بررسی و افزایش ضریب حفاظتی یوزپلنگ و زیستگاه های آن
25	1-2-3-1- بکارگیری نیروهای حفاظتی برای مناطق
28	2-3-1-2- ارتقای قوانین و مقررات مربوطه
28	3-3-1-2- ارتقای سطح حفاظتی زیستگاههای مربوطه
29	4-3-1-2- بررسی و افزایش پاسگاهها و امکان حفاظتی
30	5-3-1-2- خریداری وسایل نقلیه حفاظتی برای زیستگاهها
30	6-3-1-2- خریداری ابزار و ادوات و مایحتاج نیروهای حفاظتی
30	4-1-2- توانمندسازی و ارتقای مهارت های پرسنل پروژه
30	1-4-1-2- شرکت در دوره های آموزشی بین المللی
30	2-4-1-2- برگزاری کارگاههای آموزشی منطقه ای در سطوح مختلف
31	3-4-1-2- تبدیل محیط بانیهای مناطق منتخب به مراکز مطالعاتی و تحقیقاتی
31	5-1-2- ساختار سازی و نهادینه کردن مدیریت برای حفظ یوزپلنگ
31	1-5-1-2- جلب حمایت مسئولین رده بالای کشور در رابطه با ضرورت حفاظت از یوزپلنگ آسیایی
32	2-5-1-2- جلب حمایت مدیران سازمان حفاظت محیط زیست در سطح ملی و استانی
32	3-5-1-2- افزایش بررسیها و بازدیدهای انجام شده از زیستگاههای منتخب در سطوح مختلف مدیریتی
33	6-1-2- بررسی و کنترل چرای احشام در زیستگاههای منتخب
33	1-6-1-2- کنترل چرای احشام در زیستگاههای یوزپلنگ

- 33 2-1-6-2 بررسی پروانه های چرای احشام در زیستگاههای منتخب و صدور مجدد آنان برای صاحبان نسق
براساس ظرفیت جدید مراتع موجود
- 33 2-1-6-3 بررسی و پیگیری انجام ممیزی مراتع در زیستگاههای منتخب
- 34 2-1-6-4 اخراج شترها از مناطق کویر، خارتوران، نای بندان و میاندشت توسط محیط بانان به منظور تضمین
امنیت بیشتر
- 34 2-1-6-5 تلاش برای احیای زیستگاه های تخریب شده
- 35 2-1-7-7 شناسایی و کنترل ویژه طرح های توسعه ای در حاشیه و درون زیستگاه ها
- 35 2-1-7-1 شناسایی معادن و صنایع در زیستگاه های منتخب
- 35 2-1-7-2 کنترل و مراقبت ویژه در رابطه با طرحهای توسعه ای در زیستگاههای منتخب
- 36 2-1-8-8 جمع بندی و نتیجه گیری کلی از فعالیتهای این بخش
- 37 **2-2 مطالعات اکولوژیک و بیولوژیک**
- 38 2-2-1-1 جمع آوری اطلاعات اولیه در زیستگاههای منتخب
- 38 2-2-2-2 برگزاری کارگاههای آموزشی
- 39 2-2-3-3 استفاده از فناوری دوربین های تله ای برای انجام مطالعات
- 41 2-2-4-4 سرشماری و برآورد جمعیت طعمه های یوزپلنگ
- 42 2-2-5-5 همکاری با مراکز علمی و دانشگاهی کشور
- 43 2-2-6-6 همکاری و مشاوره مستمر با مجامع بین المللی و سایر متخصصین ذیربط
- 44 2-2-7-7 توسعه فعالیتهای و مطالعات به سایر زیستگاه های غیرمنتخب یوزپلنگ در کشور
- 45 2-2-8-8 نگارش و انتشار مقالات مختلف درخصوص یوزپلنگ و گونه های مرتبط با آن
- 45 2-2-9-9 رادیوتله متری
- 46 2-2-10-10 سایر فعالیت های مربوطه
- 48 2-2-11-11 دستاوردهای ناشی از این مطالعات
- 48 2-2-11-1 پراکنش یوزپلنگ
- 60 2-2-11-2 جمعیت یوزپلنگ
- 64 2-2-11-3 ساختار جمعیت یوزپلنگ
- 66 2-2-11-4 زیستگاه یوزپلنگ
- 68 2-2-11-5 رژیم غذایی یوزپلنگ
- 72 2-2-11-6 برنامه های سرشماری و برآورد جمعیت گونه های مرتبط با یوزپلنگ
- 74 2-2-11-7 مطالعات استخوان شناسی
- 76 2-2-11-8 رادیوتله متری
- 78 **2-3 مطالعات اقتصادی و اجتماعی و مشارکت های مردمی**
- 79 2-3-1-1 بررسی و جمع آوری اطلاعات اولیه و معیشتی جوامع محلی اطراف و درون هر یک از زیستگاهها
- 79 2-3-2-2 انعقاد قرارداد جامع مطالعاتی با NGO معرفی شده در سند پروژه (CEESP-Cenesta)
- 80 2-3-3-3 برگزاری همایش بین المللی در سنگسر مرتبط با فعالیت قبل و اظهار نظر کارشناسان و متخصصین ملی
و بین المللی شرکت کننده در آن

- 80 2-3-4 بررسی و شناسایی تشکل های غیردولتی ملی و انعقاد قرارداد های مرتبط با فعالیت 2-3- برای هر یک از زیستگاههای منتخب
- 81 2-3-5 برگزاری جلسات مشاوره ای با تشکلهای بومی و منطقه ای به منظور ارتقای سطح دانش زیست محیطی
- 82 2-3-6 برگزاری جلسات مشاوره ای با دست اندرکاران محلی (مقامات، شوراها، ائمه جمعه و جماعات دامداران، چوپانان، زنان خانه دار و سایر مسئولین و گروههای اجتماعی) در ارتباط با چگونگی مشارکت مردمی
- 84 2-3-7 برگزاری کارگاههای آموزشی با مسئولین محیط زیست مناطق و محیط بانان
- 84 2-3-8 انجام بررسی های مقدماتی در زمینه توسعه کارگاههای صنعتی روستایی در جوامع محلی زیستگاههای منتخب
- 85 2-4- آموزش و افزایش آگاهی عمومی
- 85 2-4-1 اطلاع رسانی از طریق رسانه های عمومی جهت انعکاس دستاوردهای پروژه جهت اطلاع علاقمندان ایرانی و خارجی
- 85 2-4-1-1 صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران
- 85 2-4-1-2 روزنامه های کثیر الانتشار
- 85 2-4-2 همکاری با تهیه کنندگان فیلمهای مستند علمی زیست محیطی جهت پخش از شبکه های تصویری کشور و نهادهای ذیربط بین المللی
- 86 2-4-3 تهیه و چاپ کتب، بروشورها، پوسترها و ابزار و آلات آموزشی و تبلیغاتی
- 87 2-4-4 آموزش دانش آموزان در مدارس
- 88 2-4-5 برگزاری همایشهای عمومی، تخصصی، کارگاههای آموزشی و گردهمایی ها
- 88 2-4-6 تهیه و تدوین گزارشات متعدد پروژه جهت بهره برداری علاقمندان
- 89 2-4-7 آموزش جوامع محلی اطراف و درون زیستگاههای منتخب با همکاری دفتر کمکهای کوچک ملل متحد (SGP)
- 90 2-4-7-1 طرح های آموزش جوامع محلی
- 90 2-4-7-1-1 آموزش جوامع محلی نایبندان طبس
- 91 2-4-7-1-2 آموزش جوامع محلی بافق
- 92 2-4-7-1-3 آموزش جوامع محلی توران
- 93 2-4-8 آماده سازی زمینه های فکری محیط بانان به منظور قبول نقش مشارکتی و حمایتی مردم در امر حفاظت و فراهم سازی تسهیلات کار برای آنان
- 93 2-4-9 راه اندازی پایگاه اینترنتی پروژه به دو زبان فارسی و انگلیسی
- 93 2-4-10 نامگذاری روز حفاظت از یوزپلنگ آسیایی و مشارکت در برنامه ریزیها و برگزاری هر چه مطلوبتر این روز در سراسر کشور
- 94 2-4-11 تجهیز کتابخانه های مدارس توران و بافق به منابع اطلاعاتی علوم زیست محیطی متنوع به منظور بستر سازی لازم برای ارتقای دانش زیست محیطی دانش آموزان و معلمان مدارس
- 94 2-4-12 انجام اقدامات اولیه برای تشکیل پایگاههای دانش آموزی حفاظت از طبیعت و حیات وحش مدارس از بین دانش آموزان علاقمند و حاضر در کارگاههای آموزشی
- 95 2-4-13 فعالیت های تشکل های غیردولتی مرتبط با پروژه

95	2-4-13-1-انجمن یوزپلنگ ایرانی
99	2-4-13-2-انجمن بوم پژوهان
100	2-4-13-3-کانون پژوهش و حفاظت از طبیعت محیط بان
101	2-5-5-توسعه توریسم و اکوتوریسم در زیستگاههای منتخب
102	2-5-1-بررسی و شناسایی جاذبه های توریسمی و اکوتوریستی در کویر
102	2-5-2-بررسی و شناسایی جاذبه های توریسمی و اکوتوریستی دره انجیر
103	2-5-3-بررسی و شناسایی جاذبه های توریسمی و اکوتوریستی در نایندگان طیس
103	2-5-4-بررسی و شناسایی جاذبه های توریسمی و اکوتوریستی در توران
103	2-5-5-بررسی و شناسایی جاذبه های توریسمی و اکوتوریستی در بافق
104	2-5-6-ایجاد درآمد جایگزین توسط انجمن طرح سرزمین پایدار برای مردم محلی در منطقه خارتوران با همکاری دفتر کمکهای کوچک ملل متحد (SGP)
105	2-6-6-گزارش مالی پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی
106	2-6-1-هزینه کرد اعتبار ارزی پروژه (GEF) 725000 دلار به تفکیک سال
106	2-6-2-هزینه کرد اعتبارات ریالی (سازمان حفاظت محیط زیست) به تفکیک سال
107	2-6-3-ارزش ریالی خدمات سازمان حفاظت محیط زیست در ارتباط با پروژه
108	2-6-4-لیست پروژه های حمایت شده از سوی دفتر کمکهای کوچک ملل متحد (SGP)
109	2-6-5-ریز هزینه کرد سالیانه پروژه از اعتبارات ارزی
117	2-7-2-دستاوردهای حاصل از اجرای پروژه تاکنون
117	2-7-1-دستاوردهای اقدامات مدیریتی و حفاظتی
118	2-7-2-دستاوردهای مطالعات اکولوژیک و بیولوژیک
121	2-7-3-دستاوردهای مطالعات اقتصادی و اجتماعی و مشارکت های مردمی
121	2-7-4-دستاوردهای آموزش و افزایش آگاهی عمومی
123	2-7-5-دستاوردهای توسعه اکوتوریسم در زیستگاههای منتخب
124	2-8-نتیجه گیری
126	2-9-دورنمای آینده
127	2-10-منابع مورد استفاده

دست اندرکاران تهیه گزارش

ردیف	نام و نام خانوادگی	سازمان/تشکل	بخش انجام داده در گزارش
1	علیرضا جورابچیان	پروژه یوزپلنگ آسیایی	مشاور و ناظر تهیه گزارش
2	محمدصادق فرهادی نیا	پروژه یوزپلنگ آسیایی	مجری تهیه گزارش
3	حسین محمدی	دفتر حیات وحش و موزه های تاریخ طبیعی	مشاور تهیه گزارش
4	مهدی کامیاب	UNDP	مشاور تهیه گزارش
5	منصور عطاردی	پروژه یوزپلنگ آسیایی	اقدامات مدیریتی و حفاظتی و اکوتوریسم
6	سولماز پهلوانزاده	پروژه یوزپلنگ آسیایی	گزارش مالی
7	فاطمه حسینی زورئی	انجمن یوزپلنگ ایرانی	بررسی و توسعه بانک اطلاعاتی مکان دار مشاهدات یوزپلنگ
8	مرتضی اسلامی	انجمن یوزپلنگ ایرانی	بررسی تصاویر یوزپلنگ گرفته شده توسط دوربین های تله ای
9	بهمن شمس		نقشه های مشاهدات یوز در هر منطقه
10	علی بالی	دفتر زیستگاهها و مناطق	نقشه های پراکنش یوزپلنگ
11	کامبیز برادرانی	انجمن یوزپلنگ ایرانی	بررسی تصاویر دوربین های تله ای در توران و بافق
12	باقر نظامی	انجمن یوزپلنگ ایرانی	بررسی تصاویر دوربین های تله ای در کویر و توران
13	لیلی الله قلی	کانون پژوهش و حفاظت از طبیعت پایدار محیط بان	آماده سازی بخشهای مربوط به فعالیت تشکل مربوطه
14	حامد مشیری	انجمن طرح سرزمین پایدار	آماده سازی بخشهای مربوط به فعالیت تشکل مربوطه
15	مهدی الماسی	انجمن بوم پژوهان	آماده سازی بخشهای مربوط به فعالیت تشکل مربوطه
16	بهمن نجفی	اداره محیط زیست طبس	مختصات نقاط مشاهده یوز در نای بندان
17	حسین یوسف نژاد	اداره محیط زیست بافق	مختصات نقاط مشاهده یوز در بافق
18	حسین اکبری	اداره محیط زیست نایین	مختصات نقاط مشاهده یوز در عباس آباد
19	عبدالرضا دانشگر	اداره کل حفاظت محیط زیست استان سمنان	مختصات نقاط مشاهده یوز در توران و کویر
20	سیده مرضیه موسوی	دفتر حیات وحش و موزه های تاریخ طبیعی	آماده سازی آمار سرشماری زیستگاه های یوزپلنگ

دست اندرکاران پروژه

بدینوسیله قبلاً از کلیه عزیزانی که به نحوی در رابطه با پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی همکاری نموده و نامشان از قلم افتاده است طلب پوزش نموده و از زحماتشان تشکر و قدردانی می شود.

پرسنل دبیرخانه پروژه

دلاور نجفی حاجی پور ، انوشیروان نجفی ، هادی سلیمانپور ، علیرضا جورابچیان ، اکبر همدانیان ، هوشنگ ضیایی ، منصور عطاردی ، سلماز پهلوان زاده ، مارتین تایسون ، بهزاد خادم رهگشای ، جمشید فاضل همدانی ، محمدصادق فرهادی نیا ، هومن جوکار ، ابوالفضل رنجبر ، غلامحسین محمدیوسفی ، افشین زارعی ، شعله شاهرخی ، کامران کشیری ، سام خسروی فرد ، لطفعلی خلیفه و حسین علیچانزاده .

دفتر برنامه عمران ملل متحد UNDP

مهدی کامیاب ، لیلاناز شجیعی ، سارا میرمطهری ، لاله دارایی و فریبا آقاخانی .

سازمان حفاظت محیط زیست

حسین محمدی ، نصیر صادقی ، اصغر محمدی فاضل ، امیر عبدوس ، شهاب الدین منتظمی ، فاضلی ، حمید امینی ، سید مجید خرازیان مقدم ، محمد نصرتی ، محمد آیت اللهی ، فرهنگ قصریانی ، شیرین ابوالقاسمی ، شهره عبداللهی ، سیده مرضیه موسوی ، حمیده دمیچی ، آرزو خوش آرزو ، بهاره شهریاری ، محمود یکه یزداندوست ، علی بالی ، آرش بهمن پور و سایر معاونین ، مدیران و پرسنل دفاتر سازمان .

اداره کل حفاظت محیط زیست استان یزد

سید حسام حسینی ، سید سادات موسوی ، حمید صالحی ، حسین اکبری ، سیدعلی کشفی پور ، بهمن نجفی ، حسن گلستانی ، علی اکبر کریمی مبارکه ، عباس مریدی ، حسین ملایی ، امیر سراوانی ، محمود بخشی ، محمد یوسف نژاد ، علیرضا بخشی ، اسدالله حاتمی ، علی آزاد ، مرتضی مالک ، محمدعلی مهرآسا ، مجتبی میرزاده فیروزآبادی ، محمد رضا ذوالفقاری ، محمد یوسف نژاد ، علیان و حسین شمس .

اداره کل حفاظت محیط زیست استان سمنان

محمد رضا روشن ضمیر ، ذبیح الله اکرمی ، حسینعلی ابراهیمی کارنامی ، هوشنگ کرک آبادی ، عبدالرضا دانشگر ، حسین حیدرپور ، احمد عجمی ، نادر کرمی ، نادر آهنی ، عبدالصالح گری ، حسین حقیقت ، حسن قاضی نژاد ، علیرضا مزینانی ، علی اکبر قربان پور ، محمد رسول آبادی ، مرتضی فرخی ، حیدرقلی جعفری ، بیژن ذوالفقاری ، غلامرضا تیموری ، محمدرضا قاسمی ، سید علیرضا مشکوه ، ظاهری ، نوروزی ، فرامرز اسفندیاری ، اکبر محمدی جنگلی ، امیر آهنی ، میرزارضا کرمی و چراغی .

اداره کل حفاظت محیط زیست استان خراسان شمالی

محسن شهریاری ، حسین آبسالان و علی ظهیری .

اداره کل حفاظت محیط زیست استان خراسان رضوی

سید حسین آقامیری و غلامعلی سکندری.

ادارات کل حفاظت محیط زیست سایر استانها

کرمان: رضا درخشانی، دامن گیر، داورپناه و صحتی.

اصفهان: احمدرضا لاهیجان زاده، وهابی، طالبی، تائبی، فرهمند و کاوه.

فارس: محمد علی رجب زاده، دیانت طلب و ظهرابی.

محیط بانان زیستگاههای یوزپلنگ

نای بندان طبس

احمد میرزاده فیروزآبادی، برات الله غلامیان، علی عجمی، محمدرضا حسنخانی، علیرضا آزاد، عباس میرکلانی، شیردل شرفی، سعید عاقبت خیری و حجت دهقان.

دره انجیر: اکبر جعفرپورخرانق، مهدی خوابگه و مرتضی عزیزی.

بافق: قنبری، ابراهیم غلامرضا پور، رضا خانی زاده، علیرضا دهقان، بهروز روحانی، علیرضا دهقان بهابادی، محمدعلی دهقان عصمت آبادی، علی خواجه ای، اصغر خواجه ای و حامد رحیمی.

توران: علی محمدی عطایی، احمد علیخانی، مهدی بخشی، علیرضا هروی، ابوالقاسم مرادی، قاسم نجفی، حسین ولیان، یوسف یوسفی، شیرعلی سرگزی، احمد سالار باقری و رضا شاه محمدی.

کالمند: نبی الله عسکری، محمدرضا علیمردانی، روح اله زارع خورمیزی، حسین زارع ارنانی، مهدی زارع زردینی و حسن گلستانی.

کوپر: سید حبیب موسوی انزاهی، رضا شاه حسینی، محمد کلانتری، حسن خانی، خلیل شاه حسینی، محمد علی ادیبی، محمدرضا عامری اجدادی، حمیدرضا بلوکی فولادی، محرم الیاسی، قندالی دوست، مهرداد محمدی، اکبر محمدی، محمد عرب امینی، منوچهر عرب امینی، مرتضی خورشیدی، جورابچی و حسین زینعلی.

میاندشت: حسین هراتی، علی همدی، محمد میرنژاد، بهزاد شرافتی، جواد شرافتی، انور میزاعلی، حسن احمد شریف، صفدر دیناری، محمد حسین زاده تنها، محمدپور، شکاریان، موسوی، نورمحمدزاده و عباس بهشتی.

عباس آباد: حسین اکبری، ملک پور، حلوانی، طاهر، شیبانی، امیریان، نگهبان، طاهری، محسن رضایی و علیرضا رضایی.

ورامین: اسماعیل میرانزاده، منصور گل محمدی، محمود خسروی، جهانبخش شیرازی، احمد باطبی، مهدی سیرایی و محمد میر آخوری.

تشکل های غیر دولتی

انجمن یوزپلنگ ایرانی: محمدصادق فرهادی نیا، مرتضی اسلامی، کاوه حاتمی، صفورا زواران، لیلا آمیخ، فاطمه حسینی زوارئی، ملیکا قلیچ پور، سارا باقری، باقر نظامی، علیرضا مهدوی، محبوبه شیرخورشیدی، فتح الله امیری، شهریار صیامی، هادی کاشانی، مهیار علیزاده، فرشید جعفرزاده، صبا سهرابی نیا، محمد بهشتی، آرش صادقی، کامبیز برادرانی، مریم بهشتی، علیرضا بهمن پور و حمید میرزاده.

انجمن بوم پژوهان: نوشین ساطعی، شهاب چراغی، مهدی الماسی، علی ساجد، محمدعلی مظهری، محمد توحیدی فر و فرزانه اعتضادی.

انجمن محیط بان: محمدعلی الله قلی، لیلی الله قلی، الان کلیجی، حسین یوسفی، هادی فهیمی، مونا مبرقع و لیلی خلعت بری.

انجمن طرح سرزمین پایدار: حامد مشیری، نغمه نقی لو، دلارام عشایری، شیدا عشایری، آرش قدوسی، امیرحسین خالقی، فائزه مرادی، الناز نینواز، اشکان دانش و یاسمن دیلمقانی.

دانشگاهها

دکتر محمود کرمی، دکتر محمودرضا همای و دکتر بهرام حسن زاده کیایی.

سازمانها و انجمنهای بین المللی

CEESP –PANTHERA–CCF–IUCN–WCS

و عزیزانی که در قید حیات نیستند و در راه اهداف پروژه صادقانه تلاش نمودند. روحشان شاد

مرحوم عباس محمدی جنگلی، مرحوم ناصر نجفی، مرحوم حاجی محمد ذلفی، مرحوم اکبر رضایی خیرآباد، مرحوم محمد آزاد، مرحوم علی میرکلانی، شهید یحیی شاکومحلی و مرحوم اکرم شرافتی.

پیش گفتار

یوزپلنگ آسیایی که در حال حاضر بهتر است آن را یوزپلنگ ایرانی بنامیم از دیر باز یکی از گونه های مورد توجه و ارزشمند ایرانیان باستان بوده و جایگاه خاصی را در دربار شاهان و بزرگان زمان داشته است. او به عنوان سریعترین دونده و قهارترین شکارچی روی زمین مطرح بوده و می باشد، سایر گوشتخواران بزرگ و کوچک جثه معمولاً در پی یوز در حرکتند و گاهی اوقات به نظر می رسد که یوز برای سیر کردن شکم دیگر گوشتخواران خلق شده است چرا که او مردارخوار نبوده و از بازمانده طعمه هایش دیگران یا به زور و یا با صبر و حوصله استفاده می کنند.

یوزپلنگ آسیایی که در زمانی نه چندان دور دارای گستره و پراکندگی وسیعی در اکثر نقاط آسیا بوده است بیشتر از سه دهه است که براساس گزارشهای مستند صرفاً در ایران زندگی می کند، ولی پراکندگی این جانور طی این دوران دستخوش تغییرات متعددی گردیده است. یوزپلنگ یکی از چهارگونه پستاندار بزرگ جثه راس هرم حیات است که بواقع در خطر انقراض قرار دارد و این درحالی است که شیر و ببر در کشور منقرض گردیده اند. بررسی علل انقراض آنان نشان می دهد صرفاً نابودی زیستگاههای آن دو گونه بوده است، چرا که هر دوی آنان دارای زیستگاههایی با شرایط بسیار خاص و با پراکندگی بسیار محدودی در کشور بوده که با کمترین توجه می توانستیم از انقراض آنان جلوگیری کنیم. ولی متأسفانه در آن زمان هیچکس به این فکر نبود و به سهولت گونه های ارزشمند خود را از دست دادیم. اینک اگر یوزپلنگ و پلنگ را داریم علت اصلی وجود آنان گستره پراکندگی و وجود زیستگاههای متعدد و مناسب این گونه ها در کشور است. البته این مناطق همه طعمه اندکی داشته و اگر به فکر طعمه نباشیم، قطعاً آنان را نیز بزودی از دست خواهیم داد. **مطمئناً و با استناد به تجارب سالهای اخیر در صورت اندک توجه جدی به شرایط حفاظتی زیستگاهها شاهد افزایش غیر قابل باور جمعیت گونه ها خواهیم بود.**

در اکثر زیستگاههای یوزپلنگ جاذبه های سکونت انسان و وجود ندارد و این علت اصلی سهولت نجات این گونه است. اگر ما بتوانیم یوز را از انقراض نجات دهیم ضمن اینکه در دنیای امروزی محیط زیست، سربلند و مفتخر خواهیم بود بلکه توانسته ایم زنجیره حیات کل مخلوقات خداوند متعال را در یک زیستگاه نجات دهیم.

پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی که گزارش حاضر به عملکرد 7 ساله آن می پردازد، علیرغم فراز و نشیبهای زیاد ناشی از عدم انسجام مدیریتی و پراکندگی اقدامات به دلایل مختلف، دارای دستاوردهای بسیار ذیقیمت در ارتباط با یوز و چگونگی نجات آنست. البته عمر 7 ساله آن که شاید بیشتر از نیمی از آن صرف رفع و رجوع و رتق و فتق اختلافات فی ما بین NGO معرفی شده از سوی IUCN برای انجام مدیریت مشارکتی، با مدیریت های متعدد پروژه گذشته است، می توانست حاصل بیشتری از آنچه موجود است داشته باشد. ولی با وجود تمامی ناملایماتی که بر سر پروژه یوز آورده شده خوشبختانه در حال حاضر راه بخوبی هموار گشته و کلیه اقدامات اساسی پیش بینی شده در سند پروژه بخوبی بحرکت درآمده و میتوان با ادامه آن به نجات یوز طی یک دوره 5 ساله قاطعانه امیدوار بود و این مهم با توجه بیشتر سازمان حفاظت محیط زیست و دیگر دست اندرکاران دور از دسترس نمی باشد.

گزارش حاضر که خلاصه ای از عملکرد و دستاوردهای پروژه در دوران 7 ساله آن می باشد، طی مدتی بالغ بر 3 ماه جمع آوری و تدوین گردیده است. با توجه به ضرورت زمانی و با عنایت به حجم بسیار زیاد اقدامات انجام شده، این زمان بسیار کم و پرداختن به جزئیات اقدامات را ناممکن نموده است و صرفاً به ذکر کلیات اقدامات و آنهم بطور کاملاً خلاصه که از حوصله ارزیابان و خوانندگان خارج نشود، نوشته شده و این در صورتی است که برای هر اقدامی صرف وقت و نیروهای بسیار زیادی صرف شده است. بعنوان مثال جا انداختن استفاده از دوربینهای تله ای که بوسیله این پروژه در کل کشور رایج گردیده و هم اکنون تمامی استانها یا آنها را راساً خریداری و استفاده نموده و یا درصدد خریداری آنها هستند از دهها اقدامی است که می توان از دستاوردهای پروژه دانست. اقدام اساسی دیگری که کسی کمترین توجهی به آن ندارد، مساله سرشماری منظم و جدی

حیات وحش است که علیرغم آنکه از بدو تاسیس سازمان مطرح بوده است ولی هیچگاه به این صورت و بطور جدی پیگیری و اقدام نگردیده است. بطوریکه تا پیش از سال 1380، این عمل به صورت مرتب در کشور رواج نداشت، حال آنکه در حال حاضر تقریباً در تمامی مناطق کشور توسط ادارات کل حفاظت محیط زیست استانها به صورت جدی دنبال می شود. مشارکت مردمی و مدیریت مشارکتی از پیچیده ترین اقداماتی است که با این پروژه برای حفاظت از زیستگاهها آغاز گردیده و امید می رود با حمایت و پرداختن جدی به آن بتوانیم نتایج ارزشمندی از آن بگیریم.

چهارچوب گزارش حاضر بر اساس فعالیتهای و اقداماتی که در سند پروژه خواسته شده است تنظیم گردیده و کوشش شده است که کلیه فعالیتهایی که به نوعی در راه رسیدن به اهداف مندرج در سند پروژه می تواند موثر باشد، ذکر شود. بررسی تشخیص میزان موفقیت و تاثیرگذاری کمی فعالیتهای (بویژه فعالیتهای مشارکتی و آموزشی) برای نیل به هدف در اکثر اقدامات، در حال حاضر و بدلیل زمان ناکافی، به خوبی میسر نمی باشد ولی با عنایت به دستاوردهای ناشی از اجرای پروژه و توجه به میزان اعتبارات مصرف شده و مقایسه آن با اکثر طرحها و پروژه های ملی و بین المللی، به وضوح موفقیت آن مشاهده می شود. بعنوان مثال باید به این نکته اشاره شود که در طول اجرای پروژه بیش از 120 دقیقه از یوز فیلم مستند در بیش از 8 نوبت و در هر 6 زیستگاه قطعی یوز در کشور بدون صرف هیچگونه وجهی و انعقاد قراردادی و توسط نیروهای پروژه و یا همکاران پروژه تهیه شده، حال آنکه باید اذعان داشت که برای تهیه هر یک دقیقه فیلم مستند از یوزپلنگ هیچ فیلمبرداری حتی حاضر به انعقاد قراردادهای چند میلیونی هم نمی باشد. همچنین سالها در کشور هیچگونه تصویری از یوز توسط کسی گرفته نشده و این در حالی است که طی دوران پروژه بیش از 128 تصویر از یوزها گرفته شده و این تصاویر بهنگام ارسال به مجامع بین المللی کراراً مایه مباهات و افتخار کشور در دنیای زیست محیطی گردیده است و از اینها گذشته تاثیرات بکارگیری و آموزش بیشتر از 30 محیط بان برای تقویت بنیه حفاظتی زیستگاههای منتخب یوز، و بهره جستن های مقطعی از دهها نیروی کارشناسی و دانشجویی در راستای تحقق اهداف پژوهشی و مطالعاتی پروژه و نتایج حاصل از آنها، بر کسی پوشیده نیست و امید است با استمرار و تقویت همه جانبه اینگونه اقدامات، در پایداری و حفاظت مطلوبتر زیستگاههای یوز موفق تر و این حیوان ارزشمند و انحصاری کشور را بخوبی برای آیندگان محافظت نمود.

دلاور نجفی حاجی پور

معاون محیط طبیعی و تنوع زیستی

و هماهنگ کننده ملی پروژه

تشکر و قدردانی

پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی و زیست بومهای مرتبط با آن اولین پروژه بین المللی سازمان حفاظت محیط زیست است که برای نجات یک گونه حیات وحش در سطح بین المللی مورد توجه و حمایت قرار گرفته است. مرحله اول این پروژه عملاً در سال 1376 توسط کارشناسان سازمان و حمایت IUCN تهیه و پس از جمع آوری اطلاعات موجود از مناطق و ادارات کل و نیز انجام مطالعات اولیه منجر به تهیه پروژه حاضر در سال 1380 و آغاز آن گردیده است. هرچند سازمان حفاظت محیط زیست در مقاطع مختلف زمانی رأساً در جهت نجات این گونه گامهای مؤثری برداشته، ولی باید اذعان داشت طی سالی اخیر تلاشها، حمایتها و انتقادهای سازنده و همه جانبه برخی مجامع بین المللی و برخی ارگانها و تشکلهای داخلی توانسته است تاثیرگذاری فراوانی در شناخت گونه و ارتقای سطح دانش زیست محیطی اقشار مختلف و بویژه ساکنین و بومیان داخل و پیرامون زیستگاههای یوز داشته باشد.

گزارش حاضر حاوی خلاصه ای از کلیه اقدامات انجام شده اعم از مثبت و منفی دوران 7 ساله پروژه می باشد و علیرغم فراز و نشیبهای فراوان که بعضاً در میان سطوح مختلف دانشگاهی و متخصصین ذیربط باعث دل نگرانیهایی گردیده، باید گفت در مجموع یکی از پروژه های موفق طی دهه 1380 محسوب گردیده و لازم می داند از دست اندرکاران اجرایی آن، چه خارجی و چه داخلی، بخصوص اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت (IUCN)، آقای پیتر جکسون و مؤسسه حفاظت از یوزپلنگ (CCF)، خانمها دکتر لری مارکر و سینتیا اولسون که در آغاز پروژه زمینه بازدید و آموزش اولیه دست اندرکاران اصلی پروژه را از سایت خود در نامیبیا فراهم ساختند، انجمن حفاظت از حیات وحش (WCS)، آقایان دکتر جرج شلر، تیموتی اوبرایان و دیگر کارشناسان این مؤسسه که با انجام بازدیدهای متعدد کارشناسی خود از زیستگاههای یوز و معرفی و اهدا ابزارهای نوین و معرفی تکنیکهای جدید مطالعات میدانی در تعامل کامل با کارشناسان داخلی نقش مؤثری در پیشبرد پروژه داشتند، از انجمن تسهیلات جهانی (GEF) آقای تیم بویل که زیر بنای اعتباری و تصویب پروژه را فراهم ساختند و UNDP، آقای مهدی کامیاب و همکارانشان که در تمام طول مدت اجرای پروژه از سال 2001 تاکنون مستمراً اقدامات انجام شده را ارزیابی و مسائل ارزی پروژه را هماهنگی و نظارت نموده اند، مراتب تشکر و سپاس خود را اعلام می نماید.

دست اندرکاران داخلی، به ویژه اعضای کمیته راهبری شامل نمایندگان تام الاختیار، وزارت امور خارجه، برنامه عمران ملل متحد، وزارت راه و ترابری، وزارت کشور، معاونت برنامه ریزی و هماهنگی ریاست جمهوری، وزرات نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت صنایع و معادن و دانشگاه تهران به دلیل همکاری و مساعدتهای متعدد منطقه ای و شرکت در جلسات مختلف مرتبط، مدیران کل محترم ستادی سازمان بویژه آقایان دکتر اصغر محمدی فاضل، مهندس نصیر صادقی و مهندس حسین محمدی که از هرگونه همکاری و مساعدتی در دستیابی به اهداف پروژه دریغ نورزیدند، مدیران کل محترم حفاظت محیط زیست استانهای یزد و سمنان آقایان مهندسین محمد رضا روشن ضمیر، سید حسام حسینی، ذبیح الله اکرمی، حسینعلی ابراهیمی کارنامی، حمید صالحی و سادات موسوی که در مقاطع مختلف با پروژه صمیمانه همکاری و با صرف وقت فراوان و اعتبارات استانی خود نقش بنیادی بسیار موثر و ارزنده ای را در افزایش امور حفاظتی زیستگاه های یوز در استانهای خویش ایفا نموده اند، روسای ادارات و زیستگاههای منتخب یوز آقایان بهمن نجفی که با کمترین نیروها، امکانات و ابزار و ادوات مورد نیاز به شایسته ترین نحو ممکن نسبت به حفاظت از بزرگترین پناهگاه حیات وحش کشور ایثارگرانه کوشیده و نیز همکاران عزیز احمد عجمی، حسین ملایی، محمد کریمی و اسماعیل میرانزاده که محافظت از سایر زیستگاههای یوز را عهده دار بودند، همچنین محیط بانان عزیزی که آسایش خود و خانواده هایشان را فدای مراقبت و کنترل بیشتر از این گونه ارزشمند و نماد طبیعی کشور کرده اند و بالاخره دیگر مدیران محترم ملی پروژه آقایان مهندسین همدانیان و ضیایی و مشاورین دبیرخانه آقایان مهندسین عطاردی، رهگشای، جوکار، یوسفی، زارعی، فرهادی نیا و خانم پهلوانزاده که علیرغم کاستیها و مشکلات عدیده اعتباری و تشکیلاتی توانسته اند کم و بیش در راه دستیابی به اهداف پروژه گامهای مؤثری بردارند، به همراه قشر عظیمی از

دانشجویان و علاقمندان و نیز منتقدینی که عمدتاً با عشق برای دستیابی به اهداف پروژه و نجات یوز از انقراض، همکاری و مساعدت داشته اند، صمیمانه و صادقانه تشکر نموده سعادت و سلامت آنان و توفیق روز افزونشان را در انجام مسئولیتهای محوله از خداوند متعال خواستار است. امید است با تکمیل، همیاری و هماهنگی بیشتر تیم فوق الذکر بتوان در آینده گامهای موثرتری برای نجات یوز ایرانی و زیست بومهای مرتبط با آن برداشت.

علیرضا جورابچیان
مدیر ملی پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی

سابقه و روند اجرایی پروژه

سابقه و توجه سازمان به گونه ارزشمند یوز آسیایی به اواخر دهه 1330 برگشته و در آن سالها زیستگاهها و مناطقی همچون پناهگاه حیات وحش میاندشت و خوش ییلاق بخاطر وجود جمعیت‌های قابل توجه یوز و آهو تحت حفاظت سازمان درآمد و همانند پارک‌های ملی کشورهای نظیر تانزانیا، کنیا و نامیبیا یوزها در آن به راحتی در تعقیب قوچ و میش و آهو قابل مشاهده بودند. روند صعودی جمعیت حیات وحش در اینگونه مناطق تا اواسط دهه 50 ادامه داشته و از آن پس با تغییر و تحولات اساسی که در مدیریت سازمان بوجود آمد توجه به مسایل حفاظتی مناطقی چون خوش ییلاق و میاندشت و توران بدلیل وجود دام فراوانی که از این مناطق بهره مند میگرددند به سرعت رو به کاهش گذاشت، طعمه ها و یوز در اثر شکار فراوان و دام مازاد بر ظرفیت و غیرقابل کنترل، یا شکار شده و یا از این مناطق به سایر مناطق گریخته و دیگر بازنگشتند. در اوایل دهه 1360 عدم مشاهده یوز به نحوی کاهش یافت که تمامی کارشناسان و مسئولین را به فکر نجات این گونه انداخته و طرح حفاظت از گونه های در خطر انقراض در سازمان حفاظت محیط زیست مطرح و یوز بعنوان اصلی ترین آنها مورد توجه و بررسی قرار گرفت. با آغاز این طرح جمع آوری اطلاعات اولیه درباره یوز از سراسر کشور آغاز گردید و این اقدامات با شدت و ضعف متفاوتی طی یک دهه صورت گرفت ولی چندان موفقیتی از این اقدامات حاصل نگردیده و هیچگونه تغییر و تحولی در جهت حفاظت از یوز در زیستگاههای شناخته شده این گونه در کشور حادث نگردید.

در اواخر دهه 1360 و با مشاهده یوز در منطقه نایندگان طبس انجام بررسی ها در این منطقه از کشور توسط اداره کل حفاظت محیط زیست خراسان بزرگ بطور مقدماتی آغاز و در اوایل دهه 1370 این اقدامات بطور کاملاً جدی مورد تعقیب و بررسی قرار گرفت و سرانجام به مطرح شدن پروژه بین المللی حفاظت از یوزپلنگ آسیایی در سال 1375 انجامید که با همت دفتر امور حیات وحش و آبریان وقت و نیز پیگیریهای مکرر و همه جانبه اداره کل حفاظت محیط زیست خراسان (بزرگ) بالاخره مرحله اول طراحی این پروژه در سال 1377 به تصویب رسیده و با اعتباری بالغ بر 25 هزار دلار در سطح کشور و با مدیریت دفاتر حوزه معاونت محیط طبیعی سازمان و نیز اداره کل حفاظت محیط زیست استان خراسان به مرحله اجرا در آمد که نتیجه آن تدوین پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی MSP و تصویب آن با اعتباری بالغ بر 725 هزار دلار از سوی GEF و معادل آن توسط سازمان حفاظت محیط زیست در شهریور ماه 1380 گردید.

امضای سند این پروژه درست مقارن با 11 سپتامبر 2001 با حضور نمایندگان انجمن حفاظت از حیات وحش (WCS) که برای همکاری در اولین مرحله اجرایی پروژه یعنی بررسی های زیستگاهی به ایران آمده بودند در سازمان مرکزی مصادف گردید و بدون توجه به تأکیدات مسئولین سازمان ملل و سایر مسئولین ذیربط جهت عدم عزیمت به ماموریت که به دلیل آمریکایی بودن نمایندگان مذکور صورت گرفته بود، ماموریت یک ماهه در زیستگاههای یوز بخوبی و با جدیت انجام و عملاً فعالیتهای شبانه روزی پروژه آغاز گردید. تیم اولیه اجرای پروژه متشکل از آقایان جرج شلر، تیموتی اوبریان، مرحوم هرمز اسدی، مصطفی خلیلی، محمد صادق فرهادی نیا و به سرپرستی علیرضا جورابچیان و با همکاری مهدی کامیاب، نماینده برنامه عمران ملل متحد عملیات صحرایی را به مدت یک ماه از پارکهای ملی کویر، توران، دره انجیر و بافق شروع و در اوایل این ماموریت، بهزاد رهگشای نیز تیم را همراهی نمودند. با انجام این ماموریت کارهای اجرایی پروژه علیرغم فقدان کمترین امکانات اداری و تشکیلاتی در سازمان مرکزی برای خدمت رسانی و انجام امور جاری، شروع و نتیجه آن ضمن برگزاری کارگاههای آموزشی متعدد در هر یک از زیستگاهها و برقراری انسجام فی مابین نیروهای محیط بانی در مناطق مورد بازدید، تهیه و ارائه گزارش جامعی از سوی پرفسور جورج شلر با همکاری تیم اولیه پروژه گردید و نکته قابل توجه در آن گزارش تخمین جمعیت کمتر از 60 قلاده ای یوز در کشور بود. این تخمین حاصل بازدیدی یک ماهه از زیستگاه ها، مشاهده آثار و شواهد و دریافت کلیه اطلاعات جمع آوری شده طی حداقل 12 سال کاری کارشناسان سازمان حفاظت محیط زیست بود که در اختیار این تیم قرار داده شد.

کلیه اقدامات مندرج در سند پروژه به دقت و با جدیت کامل و با همکاری سازمان ملل و بازدیدهای صحرایی متعدد مقامات مختلف این سازمان از زیستگاههای 5 گانه منتخب یوز آغاز گردید. طی 15 ماه اولیه پروژه کلیه فعالیتهای اضطراری پیش بینی شده در سند پروژه بطور کامل به اجرا در آمده و امور حفاظتی زیستگاهها تا حدود 100 درصد تقویت و نظارت گردید و امور مطالعاتی و بررسیهای زیستگاهی نیز با همکاری تنگاتنگ مشاورین بین المللی مختلف نهادهایی از قبیل IUCN, CCF و WCS بصورت مستمر به انجام می رسید. یکی از فعالیتهای مهمی که در سند پروژه پیش بینی شده بود استفاده از مشارکتهای مردم و انجام مطالعات و بررسیهای لازم در این خصوص و دستیابی به راهکارهای ممکن از این قبیل فعالیتهای برای بهینه سازی امور حفاظتی زیستگاهها در نظر گرفته شده بود و با توصیه هایی که توسط IUCN در سند پروژه آمده است می بایست از گروه مشارکت مردمی IUCN (CEESP) بهره مند شویم و ریاست این کمیته را دکتر تقی فرور که خود یک NGO بنام CENESTA در ایران ثبت نموده بودند بر عهده داشتند. مذاکرات مشترک فی مابین پروژه، سازمان ملل و NGO از اوایل شروع پروژه آغاز و با نشیب و فرازهای متعدد و ناملايمات فراوان همراه بود. نتیجه این مذاکرات نهایتاً به انعقاد قرارداد در تاریخ 81/9/13 با CENESTA انجامید که با امضای این قرارداد علیرغم تلاشهای فراوانی که صورت گرفت، مشکلات و مصائب عدیده ای برای پروژه بوجود آمد که حقیقتاً پیشرفتهای سریع پروژه ای را که در اوایل سال 2003 بعنوان یکی از بیست پروژه برتر GEF در دنیا کاندید گردیده بود، با رکود و درگیری مواجه ساخت و این موارد منجر به تعویض مدیریت پروژه گردید. متأسفانه مدتی قریب سه سال این درگیریها ادامه یافت و وقت، انرژی، اعتبارات زیاد و از همه مهمتر انگیزه های بسیار بالای نیروهای اجرایی سطح زیستگاهها، با عدم پرداخت بموقع حق الزحمه و نیز عدم امکان سرکشیهای مناسب و به موقع از سوی دبیرخانه پروژه را کمرنگ ساخت. مجدداً نیز پس از گذشت حدود 2 سال با تغییر مدیریت پروژه تلاشهایی برای پیشبرد امور صورت گرفت و مسائل و مشکلات ناشی از قرارداد منعقد با CENESTA با رأی صادره از سوی دفتر حقوقی و امور مجلس سازمان و با حاکمیت پروژه در تاریخ 84/6/13 بالاخره خاتمه یافت.

پس از لغو قرارداد CENESTA و با همکاری دفتر کمکهای کوچک ملل متحد SGP، فعالیتهای مرتبط با مدیریت مشارکتی و بهره مندی از خدمات سایر NGO ها در روستاها و شهرهای حوالی زیستگاههای منتخب توسط نیروهای جوان و علاقمند به طبیعت و حیات وحش که شناسایی گردیده بودند، مجدداً پیگیری و هم اکنون نیز ادامه دارد.

در جمع بندی سابقه و روند پیشرفت پروژه باید اذعان داشت که انعقاد قرارداد CENESTA اصلی ترین عامل رکود نسبی برخی فعالیتهای پروژه بوده است. این قرارداد علاوه بر آنکه بیشترین وقت و انرژی مدیران سه گانه پروژه را صرف حل و فصل دعای ناشی از آن نمود، متأسفانه مانع اجرای بخش مهمی از اقدامات پیش بینی شده در سند پروژه گردیده و از طرف دیگر سرعت قابل توجه موفقیتهای ابتدایی پروژه را کند و در برخی موارد مختل ساخته و سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان ملل را مجبور به درخواست چند نوبتی تمدید زمان اجرای پروژه به منظور دستیابی به اهداف اساسی و جلوگیری از حیف و میل زحمات و هزینه های صرف شده برای آن نموده است. در این مقطع زمانی این امید می رود که مسئولین و تصمیم گیرندگان با مطالعه این گزارش و آگاهی بیشتر از اقدامات و فعالیتهای زیادی که در راه موفقیت این پروژه توسط اکثریت قریب به اتفاق نیروهای مرتبط کشیده شده است نسبت به تمدید آن اقدام و پروژه ای را که در مقایسه با اکثریت پروژه های بین المللی و ملی سازمان حفاظت محیط زیست بیشترین دستاوردها را با کمترین هزینه ها برای حفظ حیات وحش کشور در برداشته و با نوآوریها و بکارگیری روشهای نوین مطالعاتی حفاظتی و مدیریتی در کشور توانسته است ذهن بیشترین مدیران محترم سازمان را به خود جلب و روشهای کاری خود را به دیگران منتقل نماید به نحو شایسته ای مورد حمایت قرار دهند.

بدیهی است با توجه به روند کاهش جمعیت اکثر گونه های حیات وحش کشور در اکثر مناطق تحت مدیریت سازمان که همه ساله در اثر عوامل متعدد مشاهده می گردد، خوشبختانه این روند کاهش جمعیت در بیشتر زیستگاههای منتخب یوز وجود نداشته است. به علاوه، با استناد به بررسی های صورت گرفته، حداقل 70-80 قلاده یوز در این زیستگاهها وجود دارد و این

نشان از وجود طعمه و امنیت دارد که خود می تواند جای امیدواری برای ادامه فعالیتها تا مرحله افزایش و صعود بیشتر جمعیت یوز و طعمه هایش باشد.

خلاصه گزارش

یوزپلنگ آسیایی امروزه یکی از در معرض خطرترین گربه سانان جهان به شمار می رود که به احتمال قریب به یقین فقط در ایران باقیمانده ، و گزارشهای مشکوک از همسایه های ایران نیز تاکنون به اثبات نرسیده است.

پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی که نخستین پروژه حفاظتی یک گونه جانوری در ایران به شمار می رود، به صورت رسمی از شهریور 1380 در قالب تلاش مشترک سازمان حفاظت محیط زیست، UNDP/GEF و با همکاری انجمن حفاظت از حیات وحش (WCS)، اتحادیه جهانی حفاظت (IUCN) و مؤسسه حفاظت از یوزپلنگ (CCF) در ایران آغاز گردید. تا پیش از آغاز این پروژه، اطلاعات درخصوص وضعیت و اکولوژی یوزپلنگ آسیایی بسیار اندک بوده و بیشتر اقدامات حفاظتی بر پایه الگوهای آفریقایی انجام می گرفت. داده های مستند در زمینه این گونه در کشور وجود نداشت و این پیامدی منفی بر مدیریت گونه و زیستگاه آن داشت. تصور بر این بود که تنها چند قلاده یوزپلنگ در تعدادی از مناطق اطراف کویر مرکزی ایران زیست می نمایند که بیشتر آنها حتی فاقد حداقل محیط بان و تجهیزات ضروری برای حفاظت بودند. به علاوه، فقدان اطلاعات چالش مهمی برای آماده سازی Baseline پروژه جهت انجام پایش و ارزیابی فعالیتها و دستاوردها حین و پایان پروژه بود. بیشتر کارشناسان کشور آمیدی به بقای یوزپلنگ در کشور نداشتند.

یوزپلنگ در میان جوامع محلی شناخته شده نبوده و بیشتر دامداران و چوپانان این جانور را با سایر گوشتخواران بزرگ جثه (مانند پلنگ، گرگ، کفتار و غیره) که معمولاً به دامهای اهلی حمله می کنند، اشتباه می گرفتند. از این رو، هر سال حداقل 1/5 یوزپلنگ به دلیل عوامل انسانی، بخصوص مردم بومی غیرمطلع که این جانور را خطری برای خود و دامهایشان می پنداشتند، از پا در می آمد.

پروژه یوزپلنگ آسیایی مسیری سخت پیش روی خود داشت. تلاشهای فراوانی برای جلب نظر و حمایت نهادها و مقامات بین المللی و ملی و دست اندرکاران محلی به لزوم حفاظت از این گونه صورت گرفت. همچنین، پروژه در اقدامی ضروری به سرعت نسبت به ارتقای حفاظت زیستگاه های منتخب اقدام نمود و با بکارگیری بیش از 32 نیروی دیگر به عنوان محیط بانان مناطق، آموزش آنها و تجهیز محیط بانی ها و ارتقای سطح قانونی اکثر زیستگاههای منتخب یوز، امنیت نسبی را به این زیستگاه ها بازگرداند. همچنین تلاش نمود تا سایر زیستگاه هایی که احتمال حضور یوز در آنها می رفت را موردبررسی و ارتقای سطح حفاظت دهد تا بتواند روند رو به رشد تخریب این زیستگاه ها را متوقف نماید و در همین راستا تعداد زیستگاههای قطعی یوز از 5 زیستگاه به 13 زیستگاه افزایش یافته است، همکاری بین سازمانی با سایر نهادهای دولتی نیز نقش مؤثری در جلوگیری از توسعه روزافزون صنایع و معادن در داخل زیستگاه های یوزپلنگ نمود. چرای بی رویه که یکی از مهمترین معضلات زیستگاه هاست، تاحد زیادی کنترل شده و همچنان تلاش برای حل این مشکل در اکثر زیستگاه ها درحال جریان می باشد.

به دلیل فقدان اطلاعات موردنیاز، توجه ویژه ای به مطالعات میدانی در زمینه یوزپلنگ و زیست بوم های مرتبط با آن صورت گرفت. بکارگیری مستمر و گسترده دوربین های تله ای، انجام مطالعات زیستگاهی و رژیم غذایی، رادیوتله متری و غیره کمک مؤثری به کسب داده های بوم شناختی در زمینه یوزپلنگ نمود.

در زمینه ارتقای دانش عمومی، رسانه های گروهی همکاری زیادی با پروژه داشتند، بطوریکه هر ماه گزارشها و اخباری از یوزپلنگ در کشور منتشر می گردید. با همکاری تشکلهای غیردولتی و دفتر کمکهای کوچک ملل متحد (SGP) برنامه های

آموزشی منظم و مستمری در میان جوامع محلی اطراف زیستگاه های یوز و شهرهای بزرگ اجرا گردید تا دانش مردم محلی نسبت به یوزپلنگ و اکوسیستم آن ارتقا یابد. براساس همین اقدامات آموزشی، امروزه گامهای ابتدایی برای راه اندازی مدیریت مشارکتی برای تضمین بقای یوزپلنگ در داخل زیستگاه ها برداشته شده و درحال ادامه می باشد.

درحال حاضر، اطلاعات مستند بیشتری نسبت به آغاز پروژه در زمینه یوزپلنگ آسیایی در دسترس است که خود می تواند طرح های مدیریت و برنامه های عمل این گونه را ارتقاء بخشد. گستره قطعی زیست یوزپلنگ بیش از 40٪ از حیث وسعت افزایش یافته و درحال حاضر بیش از 30٪ وسعت مناطق تحت حفاظت سازمان را تحت پوشش خود دارد. جمعیت یوزپلنگ که تا پیش از شروع پروژه به زحمت 60 قلاده برآورد گردیده بود، امروزه اگر در بدینانه ترین حالت افزایش نیافته باشد، برخلاف بیشتر پستانداران ایران که طی دهه گذشته به شدت کاهش جمعیت داشته اند، کاهش نیافته است. طرح های صنعتی بشدت در داخل زیستگاه های یوزپلنگ تحت کنترل درآمده و اقدامات مؤثری برای کنترل چرای بی رویه صورت گرفته است. بخش عمده ای از مردم ایران، بخصوص در سطح جوامع محلی با یوزپلنگ آشنا بوده و میزان تلفات سالیانه آن از 1/5 به 0/5 یوزپلنگ در سال کاهش یافته است. البته به رغم وجود دستاوردهای فوق در زمینه های حفاظتی، پژوهشی و آموزشی، پروژه توفیق چندانی در زمینه جلب مشارکت مردم برای مدیریت زیستگاه ها نداشته که ضروری است در ادامه توجه ویژه ای به آن شود. درحال حاضر، بیشتر کارشناسان ایرانی نسبت به بقای بلندمدت یوزپلنگ در ایران خوشبین هستند.

پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی از لحاظ حجم عملیات انجام گرفته و دستاوردهای آن، در بیشتر زمینه ها عملکرد خوبی داشته و به موفقیت های زیادی نیز نائل گردیده است. لیکن، هنوز تلاشی برای حفظ ثبات جمعیت یوزپلنگ در کشور و تضمین بقای بلندمدت آن نیاز است. از این رو، در این مقطع زمانی این امید می رود که مسئولین و تصمیم گیرندگان با مطالعه این گزارش و آگاهی بیشتر از اقدامات و فعالیت های زیادی که در راه موفقیت این پروژه کشیده شده است، نسبت به تمديد آن اقدام و این پروژه را برای نیل به هدف نهایی آن یعنی افزایش بیشتر جمعیت یوز و طعمه هایش و درنهایت خروج نام آن از لیست سرخ IUCN، به نحو شایسته ای مورد حمایت قرار دهند.

نوشتار پیش رو، خلاصه گزارش عملکرد و دستاوردهای هفت سال فعالیت "پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی" به شمار می رود. این گزارش براساس سند پروژه در 4 بخش مبتنی بر 4 دستاورد عمده مورد انتظار پروژه تهیه و تنظیم شده است. ذیل هر دستاورد، فعالیت های صورت گرفته در آن بخش به همراه دستاوردهای حاصل از آن فعالیت ها ارائه گردیده و متعاقباً در پایان پروژه نیز گزارشی از منابع مالی دسته بندی و در نهایت با نتیجه گیری از کل دستاوردهای پروژه و ارائه دورنمای آینده به پایان می رسد. نظر به ضرورت حفظ اختصار در ارائه این گزارش، در صورت نیاز به اطلاعات تفصیلی مربوط به هر یک از بخش های گزارش از دبیرخانه پروژه قابل بازیابی می باشد.

1- معرفی اجمالی کلیات پروژه طبق سند آن

1-1- هدف اصلی پروژه

با توجه به سند پروژه و براساس تهدیدات شناسایی شده، هدف غایی این پروژه عبارتست از:
"حفاظت از یوزپلنگ آسیایی در ایران و سایر گونه های مرتبط و در معرض خطر
با حمایت مدیریت مشارکتی و استفاده از جوامع محلی"

شاخص های آن عبارتند از:

- (در کوتاه مدت) ارتقای کمیت و کیفیت زیستگاههای طبیعی یوزپلنگ که منجر به افزایش تعداد جمعیت این حیوان و سایر گونه های حیوانی و گیاهی مرتبط.
- (در طولانی مدت) مشاهده جمعیت قابل توجه و معقولی از یوزپلنگ آسیایی در ایران با حمایت جوامع محلی و خارج کردن اسم یوزپلنگ آسیایی از لیست سرخ IUCN.

1-2- دستاوردهای موردانتظار پروژه

1. کسب دانش درخصوص قلمروهای مهم برای یوز آسیایی و گونه های مرتبط در ایران و افزایش اطلاعات در خصوص جمعیت فعال یوز و نقاط و فاکتورهای حیاتی.
2. توسعه و بهبود مدیریت در مناطق و زیستگاههای اصلی بیولوژیکی با استفاده از ارگانهای دولتی و غیر دولتی با یک هدف همسو برای جلوگیری از چرای مفرط مناطق ذکر شده.
3. افزایش کیفیت و بهبود وضع زندگی جوامعی که در چنین محیط های طبیعی زندگی می کنند.
4. افزایش آگاهی و حمایت و توجه بیشتر دولت و همچنین جامعه مدنی ایران برای حمایت و حفاظت زیستگاههای یوز.

1-3- فعالیت های کلی پیش بینی شده در سند پروژه برای نیل به دستاوردها

1. انجام بررسی های سریع زیست شناختی به منظور شناسایی گستره های زیستی اصلی یوزپلنگ در ایران، شامل گردآوری و تحلیل داده ها درمورد حضور، جمعیت، رفتار، عوامل بقا، زیستگاه و زیست بومهای مرتبط، بخصوص گونه های طعمه های اصلی. طرح پیشنهادی برای گردآوری و پایش داده ها در بلندمدت نیز تهیه خواهد شد (60/000 دلار).
2. اجرای برنامه چندمنظوره "مأموریت آغازین" درخصوص گستره های زیستی اصلی به منظور کسب اطلاعات تفصیلی در زمینه تهدیدها و عوامل آنها و شناسایی اقدامات حفاظتی اضطراری، اهداف و راهکارهایی برای ارتقای مدیریت مشارکتی و شناسایی معیشتهای جایگزین (90/000 دلار).
3. تهیه و تنظیم برنامه هایی برای گردآوری و پایش اطلاعات براساس راهکارهای ارائه شده توسط فعالیت شماره یک (150/000 دلار).
4. اجرای برنامه هایی برای ارتقای مدیریت مشارکتی و تنویرافکار عمومی براساس راهکارهای ارائه شده توسط فعالیت های شماره یک و دو (180/000 دلار).
5. اجرای اقداماتی به منظور بهبود درآمد و رفاه جوامع محلی (منافع بهداشتی و اجتماعی - اقتصادی) و توزیع عادلانه هزینه ها و درآمدهای مدیریت زیست محیطی براساس راهکارهای ارائه شده در فعالیتهای شماره یک و دو (165/000 دلار).

6. تهیه و تدوین "برنامه عمل ملی" برای یوزپلنگ آسیایی و زیستبوم های مرتبط با آن که تلفیقی از طرح های مدیریت مشارکتی در گستره های زیستی اصلی، برنامه ارتباطات اجتماعی، قوانین و سیاستهای مربوطه (جدید) و ارتباط با سایر اولویت های ملی می باشد (80/000 دلار).

براساس سند پروژه، مجموعه عملیات زیر جهت اجرا طبقه بندی و تدوین گردید

1. یک سیستم حفاظتی سریع و اضطراری ارزیابی و اجرا شود.
2. چرای دام و وضعیت دامداری بررسی و اصلاح شود.
3. افزایش و تقویت ابزارها و سیاستها و ارتقاء قوانین مربوطه.
4. افزایش آگاهی و حمایت و توجه بیشتر مسئولین و همچنین نیروهای نظامی و انتظامی برای حفاظت زیستگاههای یوز.
5. افزایش جلب مشارکتهای مردمی در امرحفاظت با استفاده از رسانه های گروهی.
6. ارزیابی بیولوژیکی سریع برای مشخص کردن زیستگاهها و گذرگاهها.
7. مأموریتهای اولیه و منظم به زیستگاهها و قلمروهای اصلی یوز.
8. تنظیم و تهیه برنامه ای برای جمع آوری و ارزیابی فعالیتهای انجام شده.
9. انجام برنامه ای به منظور افزایش مدیریت مشارکتی و افزایش آگاهی عمومی.
10. اعمال و اجرای برنامه هایی در راستای افزایش درآمد و رفاه بومیان.

4-1- تشکیلات اجرایی پروژه

- شروع پروژه: 80/6/19
- مدت پروژه: 4 سال
- مدت زمان تمدید پروژه: 2 سال و 9 ماه (تا 30 می 2008 برابر با 11 خرداد 1387)
- اعتبار ارزی پروژه (GEF): 725/000 دلار
- اعتبار ریالی پروژه (سازمان حفاظت محیط زیست) معادل مبلغ فوق
- مجری پروژه: سازمان حفاظت محیط زیست
- هماهنگ کننده ملی پروژه (NPD)
- مدیر ملی پروژه (NPM)
- دستیار مدیر ملی پروژه (APM)
- هماهنگ کننده های محلی
- یک NGO ملی
- مشاور عالی بین المللی (CTA)
- کمیته راهبری (SC) که اعضای آن عبارتند از:
  1. سازمان حفاظت محیط زیست (NPD و NPM)
  2. برنامه عمران ملل متحد UNDP
  3. وزارت امور خارجه
  4. وزارت کشور
  5. دانشگاه تهران
  6. معاونت برنامه و بودجه ریاست جمهوری
  7. وزارت راه و ترابری
  8. وزارت جهاد کشاورزی
  9. وزارت نیرو
  10. وزارت صنایع و معادن

2- عملکرد و اقدامات اجرایی پروژه

2-1- اقدامات مدیریتی و حفاظتی

از میان فعالیتهای و اقداماتی که در سند پروژه به آن اشاره گردیده، انجام عملیاتی است که می بایست برای افزایش ضریب حفاظتی زیستگاههای منتخب یوز بطور ضربتی و بسیار سریع با استفاده از اعتبارات پروژه و سازمان و همچنین برخورداری از توان، ابزار و امکانات وزارتخانه ها و دستگاههای مرتبط برای کنترل بهتر مناطق تحت پوشش پروژه که از آنها بعنوان مناطق پنج گانه در سند پروژه نام برده شده، جهت نجات یوز از خطر انقراض انجام داد. در این راستا از بدو پروژه با همکاری و مساعدت سازمان ملل و هموار ساختن مشکلات و موانع موجود نسبت به اجرای هرچه سریعتر فعالیتهای این بخش که بطور کاملاً خلاصه مطرح گردیده، اقدامات آغاز شد. پرواضح است که تأثیرات مثبت اقدامات این بخش بیشترین کمک و مساعدت را به جلوگیری از کاهش جمعیت حیات وحش در زیستگاه های یوزپلنگ نموده و بطور مشخص در ارتقای حفاظت از این مناطق، انجام عملیات کنترلی و بالابردن انگیزه های کاری محیط بانان و سایر نیروهای مرتبط با این مناطق نقش چشمگیر و اساسی داشته است. همچنین، افزایش جمعیت گونه ها و کاهش تخلفات شکار و صید از جمله دستاوردهای این اقدامات در بسیاری از مناطق می باشد. لازم به ذکر است که این فعالیتهای از ابتدای پروژه بطور جدی آغاز و دنبال گردید، لیکن متأسفانه بنابه دلایل متعدد از جمله تغییرات مدیریتی در سازمان و پروژه و تبعات ناشی از آن باعث گردیده که فعالیتهای این بخش از پروژه با تمامی مشکلات و زحماتی که تمامی دست اندرکاران متحمل گردیده بودند، کم رنگ گردد و روند صعودی اثرات مثبت پروژه را تا حدودی کاهش دهد. ولی خوشبختانه این تأثیرات سوء با دخالتهای سازمان ملل و نیز با ارزیابی میان دوره ای پروژه و تأکیدات لازم در مورد جزئیات اقدامات و رهنمودهای لازم و البته با قدری اتلاف وقت و زمان، به سمت و سوی دستیابی به اهداف تعیین شده هدایت گردیده است.

2-1-1- تأسیس و راه اندازی دبیرخانه پروژه

- راه اندازی، تجهیز و ساماندهی دبیرخانه پروژه، شامل جذب نیروهای موردنیاز و خریداری تجهیزات ضروری (شهریور 1380).
- ایجاد و تنظیم بایگانی نامه ها، اسناد و گزارشها و ترجمه اکثر گزارشها از سال 1381.
- تهیه 66 دستگاه دوربین تله ای برای نخستین بار در ایران (6 دستگاه اهدایی در سال 1380، 30 دستگاه خریداری شده در سال 1381 و 30 دستگاه خریداری شده در سال 1382).
- خریداری فاصله یاب، دوربین دید در شب و سایر ابزار و ادوات تخصصی مورد نیاز دبیرخانه (سالهای 1380، 1381 و 1382).
- راه اندازی و نگهداری بانک فیلمها و تصاویر دوربین های تله ای از ابتدای فعالیتهای پروژه (مجموعاً بیش از 3500 تصویر).
- راه اندازی و نگهداری کتابخانه ای از کتب آموزشی در زمینه حیات وحش (سال 1385).
- تهیه و تدوین 6 گزارش سالیانه عملکرد پروژه.
- برگزاری تعداد 4 جلسه کمیته راهبری و برگزاری تعداد 3 جلسه کمیته فرعی راهبری پروژه به شرح زیر:

جلسات کمیته راهبری اصلی	جلسات کمیته راهبری فرعی
اولین 81/5/30	اولین 83/7/28
دومین 83/6/11	دومین 83/8/10
سومین 83/8/12	سومین 83/9/21
چهارمین 87/6/20	

2-1-2- بررسی و شناسایی عوامل تهدید یوزپلنگ و طعمه ها در زیستگاههای منتخب

2-1-2-1- شناسایی عوامل تهدید و تعرضات زیستگاه های منتخب

مشکلات و تعارضات موجود در 5 منطقه متفاوت بوده و هرکدام دارای تعارضات خاص خود می باشند. بنابراین در این بخش زیستگاه ها با رعایت اولویت نسبی هر یک از عوامل تهدید بطور مختصر معرفی می گردد:

1- پارک ملی و منطقه حفاظت شده توران:

چرای بی رویه و خارج از ظرفیت، توقف بیش از مدت قید شده در پروانه چرای دام در مراتع، وجود سگهای گله، شکار غیرمجاز بومی و غیر بومی بخصوص از نواحی اطراف طبس مانند تپه طاق و سمبا، کاشمر، درونه، سبزوار، شاهرود و میامی، وجود 2 دانگ باقیمانده از مزرعه ماجراد، تعداد زیاد آغلهها در سرتاسر منطقه و چرای بیش از 4000 نفر شتر.

2- پارک ملی و منطقه حفاظت شده کویر:

وجود نظامیان و انجام عملیات نظامی در عرصه وسیع، وجود **شکارچیان** از مناطق ابوزید آباد، کاشان، تهران، اصفهان، قم و اردستان، چرای خارج از ظرفیت و وجود تعداد زیادی شتر در حدود 200 نفر.

3- پناهگاه حیات وحش نایبندان طبس:

وجود معادن ذغال سنگ پروده و مزینو، احداث کارخانه فرآوری ذغال سنگ، وجود سایر معادن ذغال سنگ بر اساس اخذ مجوز اکتشاف قبل از اعلام حفاظت و موافقت ضمنی سازمان. وجود **بیش از 2000 نفر** شتر در منطقه با توجه به فقر پوشش گیاهی، عبور و مرور قاچاقچیان، شکار توسط قاچاقچیان، نیروهای مبارزه با مواد مخدر و سایر افراد.

4- منطقه حفاظت شده کوه بافق:

وجود دو آبادی دارای سکنه دائم (شادکام و قطرم) و وجود مزارع کوچک خالی از سکنه بخصوص در منطقه حساس گذار شیطان بالغ بر 8 تا 10 پارچه مزرعه، وجود **شکار غیرمجاز** و چرای دامهای محلی بطور دائم (12 ماهه) در منطقه و وجود تعدادی شتر در حدود 500 نفر عمدتاً متعلق به مرکز تحقیقات جهاد کشاورزی. همچنین تعدادی خرهای اهلی که سالها پیش رها شده اند (چه از نظر اشغال آبشخورها و چه از نظر تعلیف و کاهش تولیدات).

5- پناهگاه حیات وحش درانجیر و نی باز:

این منطقه فاقد دام اهلی بوده لیکن تعدادی شتر اینک بعنوان یک معضل بدل شده و با اشغال آبشخورها و تعلیف و کاهش تولیدات باعث ایجاد تعارض شده اند. ضمناً وجود معادن چادرملو و اکتشافات انرژی اتمی و اخیراً اکتشافات سنگ آهن در منطقه از عمده مشکلات موجود است. **شکارچیان** نیز در صورت یافتن فرصت هیچگونه کوتاهی نخواهند نمود.

6- پناهگاه حیات وحش میاندشت:

بزرگترین مشکل این منطقه از یک سو، دام مازاد بر ظرفیت فصل زمستان و شکار غیرمجاز آهو توسط اهالی روستاهای اطراف منطقه می باشد. همچنین انجام فعالیتهای معدنکاری در حاشیه منطقه که یکی از زیستگاه های یوزپلنگ نیز می باشد باعث کاهش امنیت می گردد.

در نهایت، می توان مشکلات مناطق مذکور را در قالب جدول ذیل دسته بندی نمود. عوامل تهدید جمعیت یوز و طعمه های آن تقریباً با رعایت اولویت از 1 الی 8 به صورت تجربی در هر منطقه رتبه بندی شده اند. لازم به ذکر است که این رتبه ها تنها در داخل هر منطقه قابل مقایسه بوده و نمی توان آنها را بین مناطق مقایسه نمود.

جدول عوامل تهدید هر زیستگاه و امتیاز نسبی آنها

منطقه	شکار غیرمجاز	چرای بی رویه		سگ گله	جاده	معادن	وجود مستثنیات	عملیات نظامی و اشرار
		شتر	گوسفند و بز					
کویر	1	3	-	-	-	-	-	2
توران	2	3	1	4	6	-	5	-
نای بندان	2	1	-	-	6	4	5	3
دره انجیر	1	2	-	-	6	3	4	5
بافق	1	5	2	6	7	3	4	8
میاندشت	2	3	1	4	-	6	5	7

2-2-1-2- بررسی و شناسایی مستثنیات موجود در زیستگاههای منتخب

شناسایی، مذاکره و اقدام جهت خرید مستثنیات و حقوق چرا و آب در داخل مناطق تحت مدیریت پروژه به منظور کاهش تعارضات زیستگاههای منتخب و ایجاد امنیت بیشتر. براین اساس مقرر شد **از محل اعتبارات طرح تجهیز و ساماندهی سازمان حفاظت محیط زیست**، اعتباری جهت خرید مستثنیات بدون سکنه به ترتیب اولویت و حساسیت زیستگاهها در نظر گرفته شود. پروژه در نظر دارد مستثنیات شناسایی شده در مناطق حساس را خریداری نموده و در این راستا اقدامات زیر صورت گرفته است:

- **خریداری 4 دانگ از ماجراد** در منطقه توران به مبلغ 15 میلیون تومان (1381 و 1382). همچنین تلاش فراوانی برای خرید دو دانگ دیگر آن صورت پذیرفت، لیکن به علت ورثه زیاد و همچنین مستندات لازم از قبیل نداشتن سند قانونی، خرید آن با وقفه مواجه شده است ولی پیگیریهای لازم جهت دستیابی به راه حل مناسب ادامه دارد.

- **خریداری آب نار در نای بندان طبس** به مبلغ 2/5 میلیون تومان (1383)

- خریداری 3 آغل در میاندشت به مبلغ مجموعاً 10 میلیون تومان به منظور یکپارچه نمودن محدوده امن آن (1383)
- در مورد خرید مستثنیات در بافق اقدامات لازم جهت مشخص نمودن مستثنیاتی که به نحوی باعث تخریب منطقه و ایجاد عدم آرامش در منطقه بافق می شوند، در سال 1383 انجام گرفت. با توجه به اقدامات انجام شده **بودجه آن**

از طریق طرح تجهیز و بهره وری تأمین و جهت ارزیابی و خرید اراضی مورد نظر کمیته ای در اداره کل حفاظت محیط زیست یزد تشکیل گردید.

3-1-2- بررسی و افزایش ضریب حفاظتی یوزپلنگ و زیستگاه های آن از طریق:

1-3-1-2- بکارگیری نیروهای حفاظتی برای مناطق

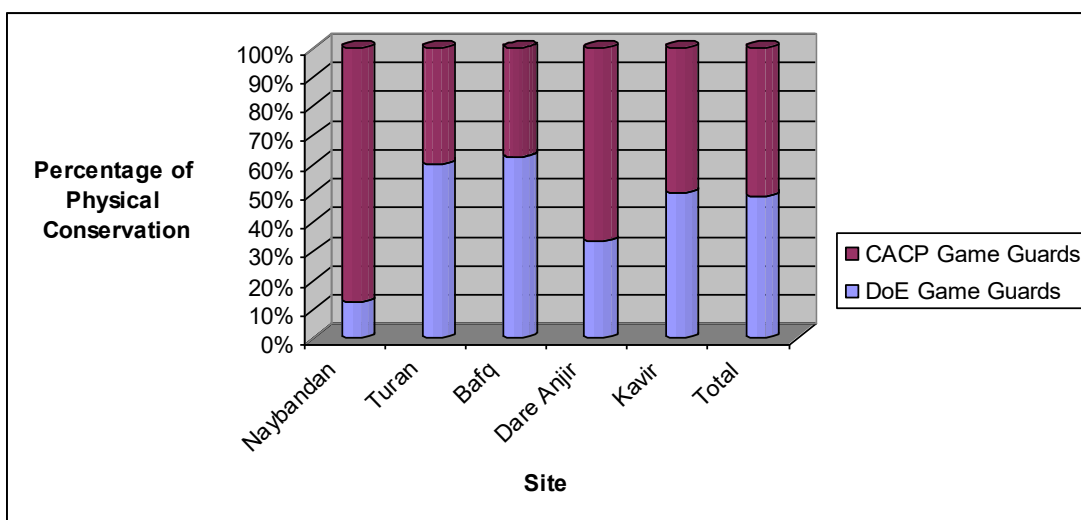
- بکارگیری یک کارشناس برای هماهنگی و مشاوره امور اجرایی بامحیط بانان، گشت و سرکشی و غیره (از سال 1381).

- شناسایی و بکارگیری و آموزش بیش از 30 نفر نیروی جوان و فعال آشنا به مناطق از جوامع محلی پیرامون زیستگاه ها در سال 1380 با همکاری نزدیک مدیران کل محترم استانها و رؤسای زیستگاه های منتخب برای برقراری امنیت و انجام مطالعات لازم در زیستگاههای یوز که با توجه به تأکید صریح در سند پروژه، نیاز به اعمال یک سیستم حفاظتی سریع و ضربتی داشت. پروژه در مدت 2 سال از شروع فعالیتش موفق به برقراری امنیت نسبی در مناطق منتخب شده که در طول دو دهه اخیر بی سابقه است، بطوریکه درحال حاضر بیش از 50٪ حفاظت فیزیکی در زیستگاه های منتخب توسط نیروهای مذکور صورت می گیرد. از طرفی نظر به اینکه یکی از اهداف عمده پروژه آموزش و تربیت محیط بانان برای امور حفاظتی و تحقیقاتی برای نسلهای آینده می باشد، از این رو پروژه برگزاری منظم کارگاههای آموزشی را در برنامه کاری خود داشته و این برنامه ها تقریباً همه ماهه در اکثر زیستگاههای منتخب گردیده است.

جدول تعداد محیط بانان زیستگاه های منتخب

ردیف	نام منطقه	تعداد کل محیط بانان در سطح منطقه	تعداد محیط بانان پروژه و درصد آنان به کل محیط بانان	
			تعداد	درصد
1	نای بندان	8	7	87
2	خارتوران	20	8	45
3	دره انجیر	3	2	66
4	بافق	8	3	40
5	کویر	10	5	50
6	مجموع	49	25	55

لازم به ذکر است که به غیر از 25 نفر محیط بانی که از سوی پروژه برای داخل مناطق بکار گرفته شده اند، 5 نفر دیگر نیز تحت همین عنوان در داخل ادارات محیط زیست شهرستانهای مربوطه در ارتباط با یوزپلنگ و امور مربوط به این گونه مشغول بکار می باشند. همچنین تعداد 2 نفر نیز از سوی پروژه و بنا به نظر مدیرکل مربوطه در سایر مناطق استان یزد که جمعیت هایی از یوزپلنگ در آن مشاهده شده اند (مانند منطقه کالمند و بهادران) به عنوان محیط بان مشغول بکار هستند.

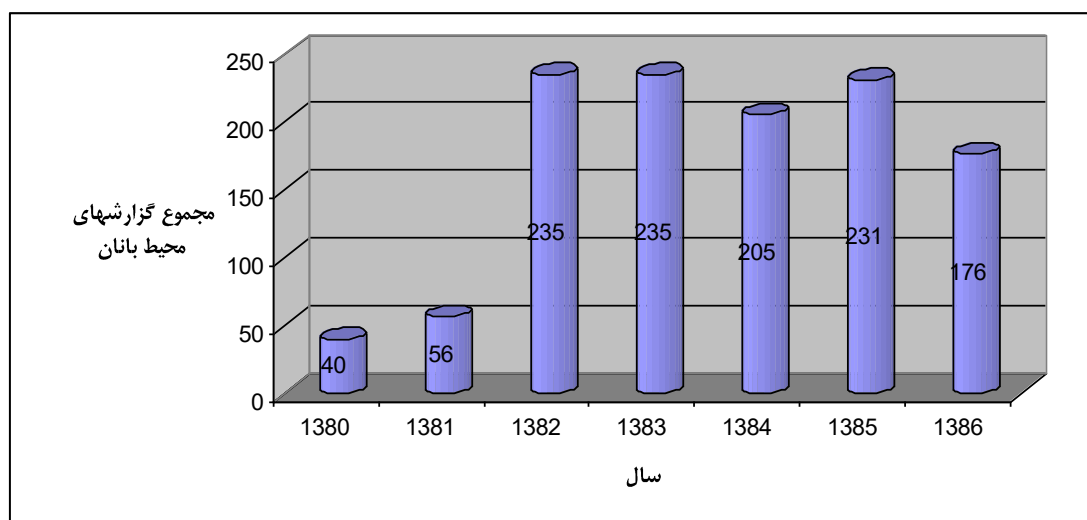
نمودار درصد حفاظت فیزیکی هر زیستگاه توسط محیط بانان پروژه

• دریافت و ساماندهی 1178 گزارش فعالیت از پرسنل پروژه در زیستگاه ها

گزارش فعالیت هر محیط بان براساس برنامه ریزی انجام شده از سوی دبیرخانه پروژه برای ساعات گذران وقتی است که محیط بانان در منطقه حضور دارند و براساس آن ضمن ثبت کلیه مشاهدات خود، مسیرهای حرکت و اطلاعات بوم شناختی مرتبط با مشاهدات حیات وحش را ثبت و در صورت مواجه شدن با آثار و نمایه های مختلف، بخصوص یوزپلنگ، طعمه ها و رقبایش را به دقت در فرمهای مربوطه که پیوست گزارشات ارسالی می باشد، جمع آوری می گردد. هر ماه پس از جمع بندی و بررسی توسط کارشناس ستادی مقیم استان، جهت آنالیز نهایی به دبیرخانه پروژه ارسال می گردد. در واقع، بخشی از دستاوردهای مربوط به رفتار و بوم شناسی در خصوص یوز و سایر حیات وحش از این قبیل گزارشها استخراج گردیده است.

جدول تعداد گزارش های محیط بانان پروژه براساس تفکیک منطقه/سال

سال	1380	1381	1382	1383	1384	1385	1386	مجموع
بافق	0	4	5	6	3	0	0	18
دره انجیر	0	17	14	0	0	0	0	31
کویر	0	5	36	49	22	51	28	191
توران	0	16	96	96	96	96	64	464
نای بندان	40	14	84	84	84	84	84	474
مجموع	40	56	235	235	205	231	176	1178

نمودار تعداد گزارش های محیط بانان پروژه براساس تفکیک سال

- علاوه بر نیروهایی که در زیستگاه های منتخب پروژه بکار گرفته شدند، دو نفر نیروی انسانی نیز از آبان ماه سال 1382 در پناهگاه حیات وحش میاندشت خراسان با توجه به تهیه فیلم از سه قلاده یوزپلنگ در آن منطقه بکار گرفته شدند که در اواخر سال 1383 از کار برکنار شدند.
- پرداخت حقوق محیط بانان پروژه تا سال 1383 از محل اعتبارات ارزی پروژه و اقدام جهت برقراری حقوق محیط بانان از طرح های ملی سازمان حفاظت محیط زیست از مهر سال 1383 از اقدامات بسیار مهم در پروژه به حساب می آید.

جدول مقایسه آمار مشاهدات یوزپلنگ در دهه 1370 با 6 سال پروژه تا آخر تیر ماه 1387

نام منطقه	یک دوره 10 ساله (دهه 70)	از شهریور 1380 تا پایان سال 1381	1382	1383	1384	1385	1386	1387
خارتوران	20	23	32	13	9	24	15	0
کویر	18	11	1	8	6	1	3	0
دره انجیر	12	15	9	4	4	1	0	1
بافق	10	18	21	4	4	4	2	0
نایبندان طبس	73	77	56	22	19	24	13	4
جمع	133	144	119	51	42	54	33	5

قابل ذکر است آمار ثبت شده از ابتدای پروژه تاکنون براساس **گزارشهای مشاهدات ارسالی** از سوی ادارات کل حفاظت محیط زیست استانها برای پروژه و بدون در نظر داشتن تصاویر گرفته شده توسط دوربینهای تله ای و فیلمبرداری شده در زیستگاه ها تهیه شده است. جدول فوق بیانگر یکی از مهمترین فعالیتهای و عملکرد نیروهای پروژه در سطح زیستگاههای منتخب بوده و نشانگر وضعیت نسبی یوز در زیستگاه ها، تلاش و فعالیت نیروها، امنیت زیستگاه ها و غیره می باشد.

2-1-2- ارتقای قوانین و مقررات مربوطه

● افزایش ضرر و زیان شکار یوز از 20/000/000 ریال به 200/000/000 ریال (سال 1381)

یکی از ابزارهای قانونی کنترل و جلوگیری از شکار غیر قانونی، افزایش ضرر و زیان آن می باشد. با توجه به اینکه یوزپلنگ در راس هرم اکولوژیک حیات قرار دارد و نیز شرایط خاص این حیوان در ایران، حفاظت از این گونه حائز اهمیت فراوان است. از این رو، با پیشنهاد پروژه و پس از بررسیها و پیگیریهای لازم از سوی دفتر حیات وحش و امور آبزیان و دبیرخانه پروژه مبلغ ضرر و زیان شکار یوز به 100/000/000 ریال افزایش یافته و مورد تصویب شورای عالی محیط زیست قرار گرفت. همچنین با پیگیری های به عمل آمده در سال 1385 این رقم به دو برابر یعنی 200/000/000 ریال افزایش یافت. لازم به ذکر است که در حال حاضر **بالاترین ضرر و زیان قانونی برای گونه های حیات وحش در کشور مربوط به یوزپلنگ می باشد.**

2-1-3- ارتقای سطح حفاظتی زیستگاههای مربوطه

ارتقای سطح حفاظتی زیستگاههای منتخب یوزپلنگ با پیشنهاد و پیگیری های پروژه و همکاری دفاتر امور حیات وحش و موزه های تاریخ طبیعی، زیستگاهها و امور مناطق و دفتر حقوقی و امور مجلس سازمان محیط زیست و همچنین سایر دستگاه های مربوطه از قبیل وزارتخانه های کشور، صنایع و معادن و جهاد کشاورزی که در سالهای 1381 و 1382 صورت پذیرفت.

جدول سطح حفاظتی زیستگاه های یوزپلنگ قبل و بعد از پروژه

ردیف	منطقه	سطح حفاظتی قبلی	سطح حفاظتی فعلی (تاریخ ارتقاء سطح)	وسعت (هکتار)
1	نابیندان ¹	منطقه شکارممنوع	پناهگاه حیات وحش (1380)	1520000
2	خارتوران	پناهگاه حیات وحش	پارک ملی (1381)	1400000
3	دره انجیر	منطقه شکارممنوع	پناهگاه حیات وحش (1381)	150000
4	سیاه کوه	منطقه شکارممنوع	پارک ملی (1382)	150000
5	عباس آباد نابین	منطقه آزاد	منطقه شکارممنوع (1383)	300000
6	میاندشت	پناهگاه حیات وحش	تصویب منطقه امن (1382)	16000

باید اذعان داشت **ارتقاء سطح مدیریت زیستگاههای منتخب یوز یکی از موفقیت های زیربنایی و بسیار مهم پروژه می باشد** چرا که این امر موجب بهبود و افزایش ابزارهای حفاظتی در مناطق گردیده و امنیت را تا حد بسیار زیادی

¹ پیش از اجرای پروژه، منطقه نای بندان طیس با مساحتی در حدود 165 هزار هکتار تحت عنوان منطقه شکار ممنوع تحت نظارت سازمان قرار داشت. پس از شروع پروژه، این منطقه در سال 1381 با وسعتی بالغ بر 1520000 هکتار به پناهگاه حیات وحش ارتقاء مدیریت و سطح یافته و عنوان بزرگترین منطقه تحت مدیریت در ایران و یکی از بزرگترین مناطق حفاظت شده خاورمیانه و همچنین مطمئن ترین و امن ترین زیستگاه یوزپلنگ در ایران که دارای بالاترین جمعیت از این گونه می باشد، را به خود اختصاص داده است. در حال حاضر، بیش از 80٪ حفاظت این منطقه توسط نیروهایی که از طریق پروژه جذب شده اند صورت می گیرد.

در زیستگاهها قانونمند و تضمین می کند. وجود امنیت به عنوان اصلی ترین فاکتور ضامن بقای گونه های جانوری و گیاهی می باشد که به تدریج و با اعمال قوانین به جلوگیری از انقراض گونه ها می انجامد.

علاوه بر ارتقای سطح حفاظتی اغلب زیستگاههای منتخب یوز در کشور که قبلاً ذکر گردید اقدامات جدی بمنظور تبدیل مناطق امن موجود در برخی از زیستگاهها به **پارکهای ملی** در دستور کار پروژه قرار گرفت و بدین منظور بالغ بر 140 هزار هکتار از پناهگاه حیات وحش توران مورد بررسی و شناسایی قرار گرفت و بصورت مشروط و با تصویب شورایی حفاظت محیط زیست به **پارک ملی ارتقای سطح یافت**. همچنین مقرر گردید که سازمان طی یک دوره پنجساله نسبت به خریداری حق السهم کلیه دینفعان و صاحبان نسق در این اراضی اقدام نماید که متأسفانه از سال 1381 که این اقدام صورت گرفته است، اقدامات موثری در راستای تحقق این امر حاصل نگردیده است ولی هنوز مساله در دست اقدام می باشد.

مورد دیگر در این خصوص **تحويل و تحول و مالکیت قریب بیست هزار هکتار** از اراضی پناهگاه حیات وحش میاندشت از اداره کل منابع طبیعی خراسان شمالی به اداره کل حفاظت محیط زیست آن استان می باشد که با جدیت و پیگیریهای موثر استان در سال 1382 محقق گردید.

این اقدامات مادام که مناطق حساس و امن کلیه زیستگاههای شناخته شده یوز به پارکهای ملی ارتقا سطح نیابد و یا به تملک و مالکیت ادارات کل حفاظت محیط زیست استانهای ذیربط درنیاید **ضروری است بطور جدی و موثر ادامه یابد**.

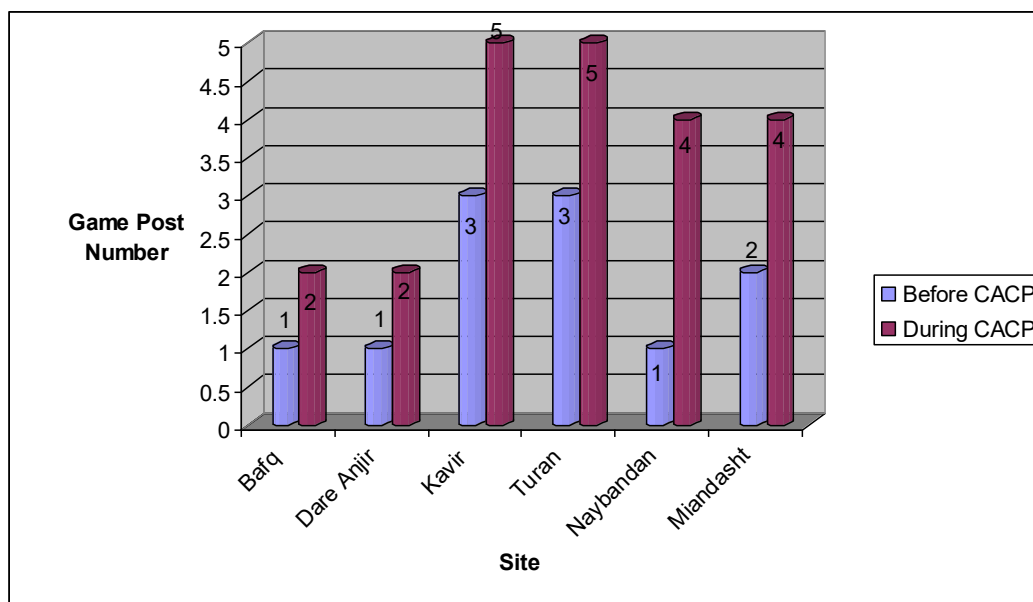
2-1-3-4- بررسی و افزایش پاسگاهها و امکان حفاظتی

تأسیس 9 پاسگاه محیط بانی جدید و تجهیز نسبی 2 واحد در زیستگاه های منتخب با اعتبارات استانی و پروژه. بر این اساس، **تعداد واحدهای حفاظتی نسبت به زمان آغاز پروژه بیش از 2 برابر افزایش** داشته است.

جدول تعداد محیط بانی های زیستگاه های یوزپلنگ قبل و بعد از پروژه

منطقه	تعداد و اسامی پاسگاه ها قبل از پروژه	تعداد پاسگاه های احداثی، راه اندازی یا تجهیز شده حین پروژه	اسامی پاسگاه های احداثی، راه اندازی یا تجهیز شده حین پروژه
نای بندان	1 (علی آباد)	3	کال زرد (1382) پروده (1382) زردگاه (1381)
خارتوران	4 (دلبر، طرود، عباس آباد و زمان آباد)	2	ماجراد (1381) تجور (1381)
میاندشت	2 (قلعه چه و سنخواست)	2	سرخ چشمه (1382) ضامن آهو (1386)
بافق	1 (بافق)	1	اُریستان (1381)
کویر	3 (مبارکيه، قصر بهرام و سفیداب)	2	مُلك آباد (1382) و پست گردنه گل سرخ تجهیز شدند.
دره انجیر	1 (خرانق)	2	خوشومی (1381-1382) و هومینو (1380)
مجموع	10	11	21

نمودار مقایسه تعداد پاسگاه های محیط بانی و امکان حفاظتی زیستگاه ها نسبت به پیش از پروژه

2-1-3-5- خریداری وسایل نقلیه حفاظتی برای زیستگاهها

- خریداری و تخصیص بالغ بر **30 دستگاه موتورسیکلت** از اعتبارات سازمانی برای زیستگاه های منتخب طی دوران پروژه.
  - خریداری لوازم و تجهیزات مورد نیاز صحرائی و همچنین خرید **3 دستگاه خودرو نیسان پیکاپ** از کشور ژاپن و تخصیص آنها به زیستگاههای منتخب (زمستان 1381).
- از سه دستگاه خودرو خریداری شده، یک دستگاه در اختیار منطقه توران، یک دستگاه در اختیار استان یزد و یک دستگاه جهت نظارت و بررسی زیستگاه ها در اختیار دبیرخانه پروژه قرار گرفت.

2-1-3-6- خریداری ابزار و ادوات و مایحتاج نیروهای حفاظتی

- خرید لباس و وسایل انفرادی جهت نیروهای بکارگرفته شده در مناطق تحت نظر پروژه از قبیل کیسه خواب، بادگیر، اورکت، بلوز، شلوار کار، گرمکن، جلیقه، کلاه، پوتین و دستکش با آرم پروژه. این لوازم در سالهای 1380 تا 1382 از اعتبارات پروژه و در سالهای بعد از طریق اعتبارات سازمان حفاظت محیط زیست تهیه گردید.

2-1-4- توانمندسازی و ارتقای مهارت های پرسنل پروژه از طریق:

2-1-4-1- شرکت در دوره های آموزشی بین المللی

- اعزام یک گروه متشکل از سه نفر از مدیران و کارشناسان پروژه جهت بازدید از اقدامات حفاظتی مؤسسه حفاظت از یوزپلنگ در کشور نامیبیا در سال 1380.
- اعزام یک گروه متشکل از سه نفر از مدیران و کارشناسان پروژه برای شرکت در نخستین گردهمایی جهانی حفاظت از یوزپلنگ در آفریقای جنوبی در سال 1381.

2-1-4-2- برگزاری کارگاههای آموزشی منطقه ای در سطوح مختلف

10 کارگاه آموزشی برای نیروهای موجود و جدید الاستخدام پروژه طی یک زمانبندی پیش بینی شده جهت آموزش پرسنل در خصوص نحوه استفاده از دوربین تله ای، GPS، نحوه نمونه برداری و جمع آوری اطلاعات منطقه ای از جمله شناسایی نقاط آسیب پذیر مناطق، شناسایی متخلفین، شناسایی مسیرهای گذار حیات وحش، بکارگیری مخبرین محلی و نحوه قالب گیری از رد حیوانات که در هر یک از سایتهای پروژه بصورت جداگانه برگزار گردیده است. با توجه به اهمیت جمع آوری اطلاعات منطقه ای برای ارزیابی های آتی و نیز توانمندسازی پرسنل محیط زیست، برگزاری چنین کارگاههایی یکی از اهداف اصلی دبیرخانه طی دوران پروژه بوده است.

2-1-4-3- تبدیل محیط بانیهای مناطق منتخب به مراکز مطالعاتی و تحقیقاتی

یکی از مسائل بسیار مهمی که دبیرخانه تلاش بسیار زیادی در این خصوص نموده، **ارتقاء سطح فکری محیط بانان از مسائل حفاظتی و فیزیکی صرف به امور تحقیقاتی و ارزیابی های مربوطه** بوده است. تبدیل محیط بانی ها به مراکز تحقیقاتی زیست محیطی در مقیاس کوچک از برنامه های پروژه می باشد که می توان به اقداماتی نظیر کار با دوربین تله ای و تجزیه و تحلیل تصاویر حیات وحش و نیز ردیابی و ردشناسی، قالب گیری از رد یوز و گونه های رقیب، شناسایی آثار و نمایه های حیات وحش در زیستگاه های منتخب اشاره نمود (سالهای 1380 و 1381).

2-1-5- ساختار سازی و نهادینه کردن مدیریت برای حفظ یوزپلنگ

2-1-5-1- جلب حمایت مسئولین رده بالای کشور در رابطه با ضرورت حفاظت از یوزپلنگ آسیایی

برقراری ارتباط مناسب و **اخذ /وامر موکد مقام محترم ریاست جمهور وقت** در رابطه با حمایت و حفاظت از یوزپلنگ آسیایی به وزارتخانه ها و سازمان های ذیربط: یکی از توفیقات پروژه در ماههای اولیه آغاز پروژه در کشور می باشد. با توجه به اینکه پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی اولین پروژه ای است که تاکنون در ایران بر روی یک گونه خاص و با ارزش تأکید دارد، دبیرخانه پروژه پس از جلسات و گفتگوهای مختلف موفق به جلب حمایت مسئولین کشوری در سطوح مختلف گردیده است. تا جاییکه ریاست محترم جمهوری وقت طی نامه ای اهمیت موضوع را به کلیه وزارتخانه های ذیربط (وزارتخانه های صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، کشور و معاونت برنامه و بودجه ریاست جمهوری) ابلاغ فرموده و ضرورت همکاری و حمایت کامل با سازمان حفاظت محیط زیست را خواستار شده اند. **همچنین از سازمان حفاظت محیط زیست خواسته شده گزارش پیشرفت پروژه به صورت مرتب برای ریاست جمهور ارسال گردد.** ضمن اینکه با پیگیری های مداوم در رابطه با ارتقای سطح مدیریتی مناطق منتخب، نهایتاً موافقت وزارت صنایع و معادن و وزارت جهاد کشاورزی نیز اخذ گردیده است.

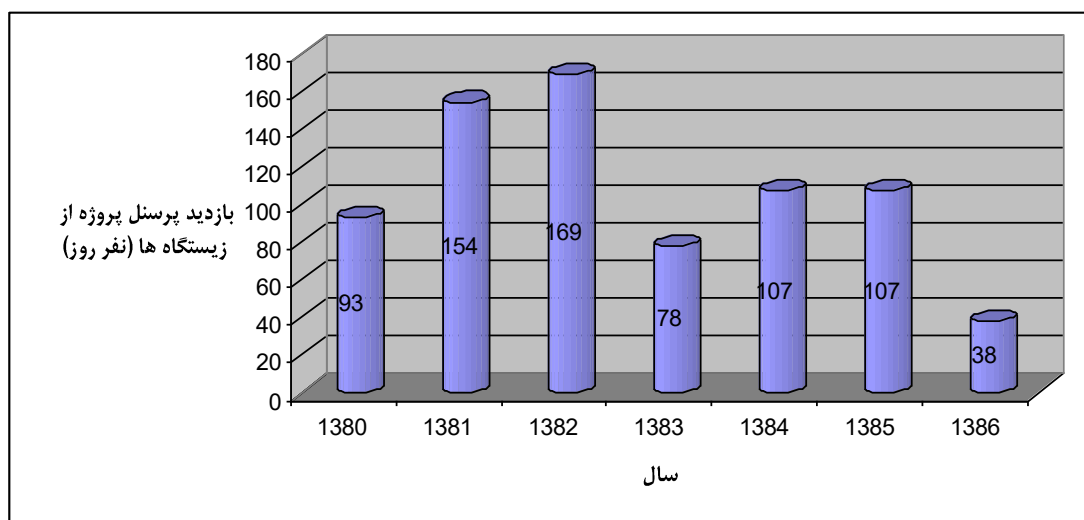
بریده جراید مورخه 81/5/23

2-5-1-2- جلب حمایت مدیران سازمان حفاظت محیط زیست در سطح ملی و استانی در راستای اجرای موارد مندرج در سند پروژه

- برگزاری تعداد 8 جلسه سخنرانی و مشاوره با مدیران و کارشناسان سازمان حفاظت محیط زیست و UNDP به منظور تبیین اهداف پروژه.
- جلب حمایت مدیران سازمان حفاظت محیط زیست در سطح ملی و استانی برای همکاری در امور مطالعاتی و اجرایی پروژه که عمدتاً منجر به همکاری بیشتر و صمیمانه تر نیروهای کارشناسی ستادی گردیده است.

2-5-1-3- افزایش بررسیها و بازدیدهای انجام شده از زیستگاههای منتخب در سطوح مختلف مدیریتی

- بازدید و کنترل منظم مناطق منتخب توسط پرسنل دبیرخانه به میزان بیش از **746 نفر روز** از زیستگاه ها.

نمودار تعداد بازدید پرسنل پروژه از سایتها براساس تفکیک سال

- افزایش بازدید مدیران استانی و ملی از زیستگاه های منتخب به میزان 300٪ نسبت به پیش از پروژه (براساس آمار مربوطه تا سال 1382).
- افزایش اعزام نیروی کارشناسی از حوزه معاونت سازمان به زیستگاه ها به میزان 300٪ نسبت به پیش از پروژه (براساس آمار مربوطه تا سال 1382).

2-1-6- بررسی و کنترل چرای احشام در زیستگاههای منتخب

2-1-6-1- کنترل چرای احشام در زیستگاههای یوزپلنگ

پروانه های چرای احشام درمراعات کشور که توسط ادارات کل منابع طبیعی استانها صادر می شوند خود یکی از عوامل کنترل کننده شرایط کیفی و کمی مراتع می باشند. ولی متأسفانه نیروهای کنترل کننده ای برای رعایت ضوابط و شرایط مندرج در پروانه های چرا وجود ندارد و در این زمینه نیروهای بکار گرفته در پروژه همراه با سایر نیروهای محیط بان موجود در زیستگاههای منتخب، بویژه در مجموعه حفاظتی توران که مساله دام و چرای احشام در آن از مهمترین عوامل تهدید و کاهش جمعیت یوز می باشد، با اهتمام و پشتیبانی مدیران کل استانی ادارات منابع طبیعی و محیط زیست و حمایت دستگاه قضایی استان سمنان نسبت به رعایت شرایط مندرج در پروانه های چرای احشام اقدام نموده اند. لازم به ذکر است که پروژه در این دستاورد حدوداً 40 درصد موفق بوده است.

2-1-6-2- بررسی پروانه های چرای احشام در زیستگاههای منتخب و صدور مجدد آنان برای صاحبان نسق براساس ظرفیت جدید مراتع موجود

در منطقه نای بندان با پیگیری مسئولین اداره حفاظت محیط زیست شهرستان طبس و با پیگیری اداره کل حفاظت محیط زیست استان یزد در قسمت اعظم محدوده استحقاقی اقدامات فوق صورت گرفته است. همچنین، لغو پروانه های بهره برداری کثیرا و آنگوزه در این منطقه که عموماً به غیربومیان اصفهانی داده می شد، پیگیری و بعضاً منجر به ابطال آنان و صدور پروانه برای بومیان منطقه با رعایت شرایط پوشش گیاهی موجود توصیه و اقدام گردیده است.

در منطقه خارتوران نیز رایزنی و پیگیری عملیات و اقدامات مرتبط با ممیزی مراتع قشلاقی واقع در محدوده پارک ملی توران صورت گرفته است. همچنین در جلسه کار گروه آموزشی و محیط زیست استان سمنان (معاونت برنامه و بودجه ریاست جمهوری) برای بررسی و حل مشکلات دامداران منطقه توران با توجه به پارک ملی بودن منطقه توران موافقت شده تا زمانیکه حقوق بهره برداران و خسارت دیدگان ناشی از تملک محدوده پارک ملی توران پرداخت نشده است، دامداران در چارچوب پروانه های صادره مجاز به بهره برداری از منطقه باشند. البته تایید شده است که اداره کل حفاظت محیط زیست استان ضمن برآورد حقوق بهره برداران پارک ملی توران بر اساس آیین نامه اجرایی مربوطه نسبت به تامین اعتبار مورد نیاز از محل ردیف های ملی پیگیری نماید. نهایتاً موضوع انتقال دامداران از مناطق پارک ملی توران به مکانهای مناسب دیگر در دستور کار گروه آب، کشاورزی و منابع طبیعی قرار گرفته تا راهکارهای لازم را ارائه نمایند. پیگیری جدی این اقدامات از مهمترین فعالیتهای آتی تا رسیدن به اهداف می باشد.

2-1-6-3- بررسی و پیگیری انجام ممیزی مراتع در زیستگاههای منتخب

بطور کلی مساله دام و دام مازاد بر ظرفیت مراتع (اعم از دام کوچک و بزرگ) در اکثریت مناطق تحت مدیریت سازمان یکی از عمده ترین عوامل تهدید و کاهش جمعیت حیات وحش می باشد و این موضوع در زیستگاههای منتخب پروژه نیز مصداق داشت. پارک ملی توران از این نظر بسیار آسیب دیده و ورود دامهای مهاجر و غیر بومی از فواصل بسیار دورتر و افزون بر 300

کیلومتر به درون منطقه و اطراف طولانی مدت آنان صدمات جبران ناپذیری بر پوشش گیاهی و مراتع آن وارد نموده است. بررسی کاهش این خسارات علاوه بر تلاشی که ادارات کل منابع طبیعی و حفاظت محیط زیست استان معمول داشته و می دارند پیگیریهای مستمر و مکرر پروژه منجر به انجام اقدام بسیار موثر در خصوص ممیزی مراتع در بخشهایی از مجموعه توران گردیده است. با تکمیل این اقدامات و **تعویض و تطبیق پروانه های چرای احشام** موجود اقدامی اساسی و سازنده در بقای گونه های گیاهی و جانوری منطقه صورت خواهد گرفت، به نظر می رسد اقدامات انجام شده بالغ بر 30 درصد اقداماتی است که می تواند منجر به حصول نتیجه نهایی گردد.

2-1-6-4- اخراج شترها از مناطق کویر، خارتوران، نای بندان و میاندشت توسط محیط بانان به منظور تضمین امنیت بیشتر. شترها به عنوان یکی از عوامل اصلی تخریب زیستگاه های یوزپلنگ در مناطقی چون نای بندان و توران مطرح می باشند. وابستگی های معیشتی جوامع محلی، کنترل این عامل تخریب غیرقانونی را به شدت دشوار ساخته و حل نهایی آن قطعاً احتیاج به کارهای فرهنگی، آموزشی و ایجاد درآمد جایگزین خواهد داشت. ولی به دلیل ضرورت افزایش امور حفاظتی منطقه خارتوران و با مشاوره با مقامات محلی از جمله **استانداری، فرمانداری و آئمه جمعه شهرها و روستاهای اطراف منطقه** و همچنین تا حدودی معرفی مراتع و چراگاه های خارج از محدوده زیستگاه های منتخب برای شترداران بومی، از سال 1380 به شدت نسبت به اخراج شترهای متعلق به اهالی غیربومی و بعضاً بومی با استفاده از نیروهای انتظامی و محیط بانان بطور مستمر اقدام گردیده که البته این فعالیت نیازمند استمرار و توجه بیشتر می باشد.

2-1-6-5- تلاش برای احیای زیستگاه های تخریب شده

- بررسی پوشش گیاهی زیستگاههای منتخب و تهیه چک لیست گیاهان مرتعی هر یک
- بررسی، شناسایی و تهیه نقشه پوشش گیاهی مناطق نای بندان، کویر، خارتوران، بافق، کالمند و میاندشت با همکاری کارشناسان سازمان، دانشگاه ها و شرکتهای مشاور صورت گرفته است (گزارشهای مذکور در دبیرخانه پروژه موجود می باشد).
- بررسی و تعیین بخشهایی از مراتع تخریب شده در زیستگاههای منتخب جهت مرمت و احیای آنها توسط ادارات کل منابع طبیعی استانهای ذیربط

این اقدام توسط اداره کل منابع طبیعی و نسق داران **منطقه خارتوران** صورت گرفته و بذریاشی با استفاده از بذر گونه های مرتعی بومی در برخی مراتع بسیار آسیب دیده انجام گرفته است.

- جلب نظر مدیران استانی و ستادی در جهت تاکید و حمایت از مراتع و تاکید بر اصلاح و مدیریت بهینه بر آنها
- طرح های اصلاح و احیای مراتع و طرح های مرتعداری با پیگیری پروژه و هماهنگی اداره کل حفاظت محیط زیست استان سمنان و توسط اداره کل منابع طبیعی استان سمنان برای منطقه توران در دست تهیه و اجرا می باشد.
- بررسی و انتخاب اراضی مستعد در زیستگاههای منتخب جهت تامین بخشی از علوفه طعمه های یوز از طریق کشت علوفه

در محدوده های خریداری شده توسط سازمان در نای بندان (منطقه آب نار) و خارتوران (کلاته ماجراد)، بخشی از اراضی این مناطق تحت کشت یونجه قرار گرفته اند. همچنین، اقدامات لازم جهت کشت یونجه در 2 نقطه (دوشاخ و خانسوار) از منطقه میاندشت نیز صورت گرفته است. لازم به ذکر است که یکی از بزرگترین عوامل تهدید علفخواران بخصوص آهو، مهاجرت به سمت اراضی کشاورزی پیرامون و داخل مناطق به منظور تغذیه از محصولات سبز کشاورزی می باشد که همین امر باعث **آسیب پذیری بالای آنها در برابر شکارچیان** می گردد. از این رو، کشت بخشهایی از زیستگاه ها باعث جمع شدن سمداران در این مناطق و جلوگیری از مهاجرت آنها به خارج از مناطق می گردد.

2-1-7-شناسایی و کنترل ویژه طرح های توسعه ای در حاشیه و درون زیستگاه ها

2-1-7-1-شناسایی معادن و صنایع در زیستگاه های منتخب به شرح زیر می باشد:

نام منطقه	تعداد معادن فعال	تعداد معادن غیرفعال (از سال)	توضیحات
توران	1 (معادن املاح طرود)	ندارد	در مرحله مطالعه و اکتشاف
کویر	ندارد	استرانسیوم (1379)	از سال 1379 عملیات بهره برداری از این معدن متوقف شده و کلیه تأسیسات آن درحال از بین رفتن است.
دره انجیر	5	ندارد	4 معدن درحال بهره برداری و پنجمین معدن درحال تمدید پروانه بهره برداری است. لازم به ذکر است که تمامی این معادن به لحاظ ملی استراتژیک و تقریباً حساس بوده و مدیران هر دو سازمان محیط زیست و انرژی اتمی از سایت بازدید نموده و توافقنامه ای در این خصوص تنظیم نموده اند.
بافق	8	4 معدن آن در حاشیه و 4 معدن نیز در داخل منطقه قرار دارند.	
نای بندان	9	4 غیرفعال 7 متروکه	1 معدن نیز در دست احداث است. لازم به ذکر است که اکثر معادن این منطقه، زغال سنگ می باشد.
میاندشت	1 (سنگ انجری)	ندارد	خارج از مرزهای شرقی منطقه قرار دارد.

از دستاوردهای مهم پروژه در ارتباط با صنایع و معادن اینست که با پیگیری های به عمل آمده طی دوران پروژه مجوز جدید و بدون سابقه ای در داخل این مناطق داده نشده است.

همچنین در طول پروژه ارتباط مستمری با مسئولین اجرایی وزارت صنایع و معادن در سطح استانها بخصوص در مناطق نای بندان و بافق به منظور جلب همکاریها و حمایتهای مالی آنها برقرار گردیده است. این ارتباط در جلب حمایت مسئولین مذکور برای حفاظت بیشتر از مناطق بسیار مفید فایده بوده و در مقایسه با سنوات قبل از پروژه، صدور مجوزهای اکتشاف و بهره برداری از معادن علی رغم وسعت زیاد (حدوداً 4 میلیون هکتار) عرصه های تحت حفاظت و وجود معادن بسیار زیاد، خوشبختانه تقریباً به صفر رسیده است.

2-1-7-2-کنترل و مراقبت ویژه در رابطه با طرحهای توسعه ای در زیستگاههای منتخب

مساحت وسیع قریب 4 میلیون هکتاری زیستگاههای منتخب یوز طبیعتاً با برخی طرح های ملی سایر دستگاههای اجرایی تقارن داشته و خوشبختانه تعامل و مساعدتهای آن دستگاهها نسبت به جلوگیری از تخریبهای زیستگاههای حساس این گونه بطور جدی موردتوجه قرار گرفته است. بعنوان مثال می توان به تغییرات اساسی در مسیر خط آهن بافق به مشهد در مناطق دره انجیر و نایبندان طبس در سال 80 و نیز کنترل اساسی و اجرای ضوابط تعیین شده توسط پروژه روی عملیات اکتشاف از معادن استراتژیک اورانیوم در مناطق دره انجیر و بافق در سال 81 و عدم اجرای تعداد زیادی از طرح های منطقه ای در این زیستگاهها طی سالهای اجرای پروژه اشاره نمود.

2-1-8- جمع بندی و نتیجه گیری کلی از فعالیتهای این بخش

هرچند فعالیتهای انجام شده در این بخش در ایام پروژه روند یکنواختی را طی نمود و فراز و نشیبهای متعددی داشته است، ولی همانگونه که در بخش دستاوردهای آن بطور خلاصه عنوان گردیده، با توجه به افزایش نیروهای محیط بان، امکان حفاظتی، وسایل نقلیه، بازدیدهای دوره ای مسئولین، جرائم شکار و صید، کنترل نسبی چرای احشام، آموزش محیط بانان، شناسایی و کنترل عوامل تهدید، خریداری بخشی از مستثنیات، ارتقای قوانین حفاظتی، ارتقای سطح حفاظتی مناطق، جلب حمایت مسئولین و بویژه ریاست جمهور، اخراج نسبی شترها، عدم صدور پروانه های اکتشاف و بهره برداری از معادن، جلوگیری از توسعه طرحها و غیره در زیستگاههای منتخب که حجم و میزان اقدامات مربوط به هر یک از عناوین فوق در صفحات گذشته بیان شده، باعث گردیده که، اولاً میزان تلفات ناشی از عوامل انسانی (بجز تصادفات جاده ای) یوزپلنگ در زیستگاههای منتخب از یک و نیم قلاده در سال در دهه 1370 به نیم قلاده در سال در دهه 1380 کاهش یابد. ثانیاً، برخلاف کاهش جمعیت گونه های مختلف حیات وحش در اکثر مناطق تحت مدیریت سازمان در دهه اخیر، جمعیت طعمه های یوز و سایر وحوش موجود در زیستگاههای منتخب بر حسب آمار موجود کاهش نیافته و در مورد برخی گونه ها از جمله آهو در توران و میاندشت تا 40 درصد افزایش نیز داشته است. ولی، نکته قابل ذکر طی این دوران آنست که پروژه در حل مسائل دام و دامداری توفیق چندانی نداشته و ضروری است در ادامه فعالیتهای پروژه و به ویژه در این بخش، نسبت به حل این معضل به طرق مختلف و به ویژه تبدیل دامداریهای سنتی به دامپروری اقدامات جدی بعمل آورد.

2-2- مطالعات اکولوژیک و بیولوژیک

تا قبل از تصویب و اجرای پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی، تقریباً تمامی اطلاعات مرتبط با یوزپلنگ در کشور متعلق به یوزپلنگ آفریقایی بوده است. علیرغم شناسایی و بکارگیری یوز در گذشته‌های دور توسط انسان، بخصوص در دربار پادشاهان که قطعاً همراه با دستیابی به اطلاعات فراوان رفتاری و ویژگی‌های بیولوژیک این گونه برای یوزبانان آن زمان بوده است، ولی متأسفانه بجز اطلاعاتی مختصر آنهم عمدتاً در کتب تاریخی یا اظهار نظرهای شخصی و غیر مستند شکارچیان و برخی کارشناسان، هیچگونه اطلاعاتی از این گونه وجود نداشت. در این بخش از پروژه، در مجموع اقدامات و فعالیتهایی هرچند نامنسجم ولی کافی صورت گرفته تا اثبات شود که اولاً یوز آسیایی با یوز آفریقایی از نظر ویژگی‌های ژنتیکی متفاوت بوده و ثانیاً برخی از مهمترین ویژگی‌های بوم‌شناختی این جانور با خویشاوندان آفریقایی خود تفاوت دارد و این خود اوج موفقیت در شناخت نسبی این گونه بوده که در اثر اجرای این پروژه نصیب سازمان حفاظت محیط زیست و علاقمندان به حیات وحش گردیده است. این موضوع تا حدی است که پروفیسور جورج شالر از زیست‌شناسان سرشناس جهان پس از انجام بررسی‌های طولانی مدت خود در ایران، در وصف یوزپلنگ ایرانی اعلام داشت که "شما باید از نگین کوهستانهای خود بیشتر مراقبت نمایید!". این بدان معناست که یوز ایرانی یک گونه دشتزی نبوده و بیشترین نیازهایش برخلاف یوزپلنگ آفریقایی در مناطق کوهستانی کویری تأمین می‌گردد.

در این بخش علاوه بر انجام مطالعات پایه زیستگاهی از آن جمله شناسایی مقدماتی پوشش گیاهی، بخصوص مرتعی زیستگاههای منتخب که گزارشات هر کدام از اقدامات در دبیرخانه پروژه موجود می‌باشد، بیشتر از 1500 مشاهده صورت گرفته از یوز در کشور با مراجعه به اقصی نقاط زیستگاه‌ها و مصاحبه با شکارچیان، چوپانان، روستائیان و ریش سفیدان مناطق جمع‌آوری و ثبت گردیده است. از میان این تعداد گزارش، بیش از 250 مورد مشاهده مستند مندرج در فرمهای تهیه شده برای ثبت بالغ بر 25 آیتم در خصوص شرایط و ویژگی‌های مربوط به هر مشاهده یوزپلنگ در طول دوران اجرای پروژه که توسط محیط بانان آموزش دیده تکمیل گردیده‌اند، جمع‌آوری و با بررسی و تجزیه و تحلیل آنان به ابعاد مهمی از ویژگیهای رفتاری و زیستگاهی یوز ایرانی پی برده شده است. البته لازم به ذکر است که مطالعات مستقلی نیز همزمان با فعالیتهای پروژه در داخل زیستگاه‌های مختلف در سرتاسر کشور درخصوص یوزپلنگ صورت گرفته که بخشی از دستاوردهای آنها نیز ارائه گردیده است. از دیگر موارد قابل ذکر در این بخش بکارگیری ابزار و ادوات موردنیاز مطالعات صحرایی در زمینه حیات وحش، بخصوص دوربینهای تله‌ای و رادیو تله‌متری و رواج آن می‌باشد که در راستای شناخت بیشتر حیات وحش مورد بهره‌برداری و ترویج در سازمان قرار گرفته است.

لازم به ذکر است که نظر به لزوم ارائه مختصر فعالیتها و دستاوردهای آنان در این گزارش، تنها بخشی از نتایج مطالعات صورت گرفته گنجانده شده ولی تعداد 53 گزارش تدوین شده توسط کارشناسان بین‌المللی و داخلی در دبیرخانه پروژه موجود و قابل استفاده برای علاقمندان می‌باشد.

2-2-1- جمع آوری اطلاعات اولیه در زیستگاههای منتخب

- انجام ارزیابی های بیولوژیکی در زیستگاههای منتخب با همکاری انجمن حفاظت از حیات وحش (WCS) (سالهای 1380 و 1381).
- بررسی مقدماتی هر یک از سایت های پروژه با همکاری انجمن یوزپلنگ ایرانی در زمینه های وضعیت یوزپلنگ و سایر حیات وحش، جوامع محلی و وضعیت حفاظت.
- گردآوری و ساماندهی بیش از 300 گزارش مستند مشاهده یوزپلنگ در قالب 10 حوزه جغرافیایی متعلق به **دوره زمانی 1340 تا 1380** (از ابتدا تا پیش از آغاز پروژه) مشتمل بر جزئیات کامل هر مشاهده و مختصات دقیق آن. در این جداول، تنها گزارشهایی مدنظر قرار گرفتند که از هر حیث، صحت آن برای گردآورندگان گزارشها مورد تأیید قرار می گرفته و گزارشهای مشکوک و غیرقابل استناد صرف نظر گردید.
- گرفتن نخستین تصویر از یوزپلنگ در کشور در منطقه اسبی پناهگاه حیات وحش نای بدان طیس با استفاده از دوربین تله ای (مهر 1380).
- تهیه نقشه های GIS زیستگاه های منتخب یوزپلنگ در کشور با همکاری دفتر زیستگاهها و امور مناطق و به روز رسانی آنها همزمان با انجام فعالیتهای پروژه از قبیل احداث و تجهیز واحدهای حفاظتی، مستثنیات، زیستگاه های حیات وحش و غیره. در این خصوص، کارشناسان دفتر زیستگاه ها و امور مناطق سازمان با درخواست و نظارت پروژه از اواخر سال 1380 تاکنون بازدیدهای متعددی از هر یک از زیستگاه های یوزپلنگ انجام داده اند.

2-2-2- برگزاری کارگاههای آموزشی

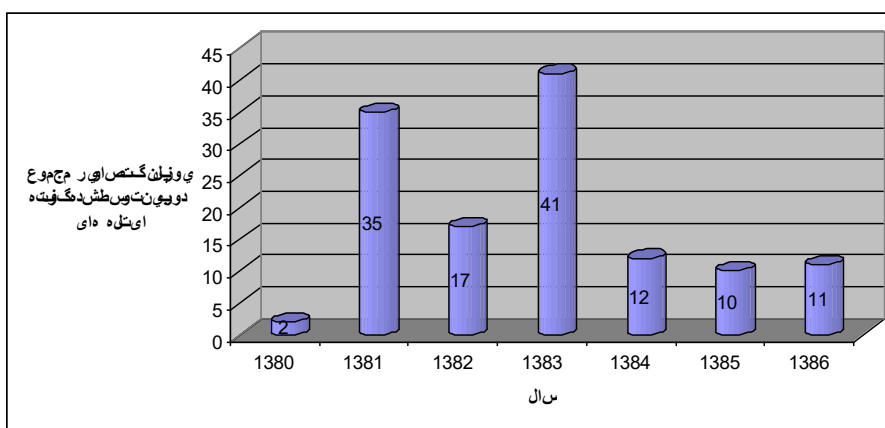
- برگزاری کارگاه آموزشی درخصوص تکنیکهای مطالعاتی در زمینه یوزپلنگ در پارک ملی کویر با حضور آقایان شلر و اوبراین و نمایندگان ادارات کل حفاظت محیط زیست زیستگاه های یوزپلنگ و تشکلهای غیردولتی در شهریور 1380.
- برگزاری کارگاه آموزشی با موضوع یوزپلنگ در استان گلستان توسط اداره کل حفاظت محیط زیست استان گلستان در سال 1382 به منظور بررسی وضعیت و زیستگاه های یوزپلنگ در سرتاسر کشور، بخصوص استان گلستان.
- برگزاری یک کارگاه آموزشی دو روزه درخصوص بررسی وضعیت یوزپلنگ در استان کرمان جهت بررسی و پتانسیل یابی استان کرمان و لزوم انجام مطالعات با توجه به مشاهداتی که در آن منطقه از یوزپلنگ داشته اند، توسط اداره کل حفاظت محیط زیست استان کرمان و یک NGO محلی با حضور مدیر پروژه و علاقمندانی از تهران و کرمان در پاییز 1383.
- برگزاری کارگاه آموزشی آشنایی با روشهای نوین حفاظت و انتقال تجربیات در زمینه رادیوتله متری در پارک ملی توران با ارائه آقایان دکتر شلر و هانتر در اردیبهشت 1385.
- برگزاری کارگاه آموزش نحوه استفاده از داروهای بیهوشی بر روی گوشتخواران در تاریخ 85/12/10 با حضور 70 نفر از علاقمندان، کارشناسان و محققین توسط آقای دکتر استفان آستراوسکی، آقای دکتر کریستین والزر و خانم دکتر نادیا والزر که از محققین شناخته شده جهانی در این زمینه می باشند در پارک طبیعت پردیسان تهران.
- برگزاری کارگاه تخصصی نقش اکوبیولوژی در مدیریت حیات وحش در تاریخ 86/1/15 در پارک پردیسان با حضور دکتر استفان آستراوسکی، بیولوژیست و دامپزشک حیات وحش و دانشجویان و کارشناسان علاقمند.

3-2-2- استفاده از فناوری دوربین های تله ای برای انجام مطالعات

- تهیه دوربین های تله ای و کارگذاری آنها در داخل زیستگاه های یوزپلنگ براساس متدولوژی ارائه شده از سوی انجمن حفاظت از حیات وحش (WCS)
- تلاش برای یافتن راهکارهای مناسب شرایط زیستی یوزپلنگ در کشور جهت کسب نتایج بهینه از فناوری دوربین های تله ای در زمینه مطالعه درخصوص یوزپلنگ و سایر گونه ها.
- کارگذاری بیش از 19/000 شبانه روز دوربین تله ای در سرتاسر زیستگاه های یوزپلنگ در کشور
- گرفتن 128 تصویر از یوزپلنگ در فصول و مناطق مختلف

جدول تعداد تصاویر گرفته شده توسط دوربین های تله ای از یوزپلنگ

منطقه	1380	1381	1382	1383	1384	1385	1386	مجموع
بافق	0	19	0	0	0	2	0	21
دره انجیر	0	7	3	8	3	0	0	21
کوبر	0	0	2	0	0	0	0	2
توران	0	0	12	0	0	0	0	12
نای بندان	2	9	0	23	9	8	11	62
میاندشت	0	0	0	10	0	0	0	10
مجموع	2	35	17	31	12	10	11	128

نمودار تعداد تصاویر گرفته شده توسط دوربین های تله ای از یوزپلنگ

جدول تلاشهای مربوط به بکارگیری فناوری دوربین های تله ای در زیستگاه های یوزپلنگ در ایران

منطقه	سال	دوره نمونه برداری	مجموع شبانه روز دوربین	تعداد ایستگاه ها	تعداد تصاویر از گونه های غیر یوزپلنگ	تعداد وقایع از گونه های غیر یوزپلنگ	تعداد تصاویر از یوزپلنگ	تعداد وقایع از یوزپلنگ	تعداد روز به ازای هر تصویر یوزپلنگ
<i>Naybandan 0</i>	2002	8/22-10/21	1674	30	223	124	9	5	334.8
<i>Kavir</i>	2003	5/15 - 6/15	763	25	230	140	2	1	763
<i>Khar Turan</i>	2003	7/4-8/4	1310	48	658	425	10	2	655
<i>Khar Turan</i>	2003	8/6-9/5	838	30	353	266	2	1	838
<i>Dare Anjir</i>	2004	8/24-9/28	1223	38	317	162	6	4	305.75
<i>Bafq PA</i>	2004	1/7-2/15	1073	31	82	46	19	19	56.47
<i>Naybandan 1</i>	2004	5/17-6/17	1465	56	448	256	14	12	122.08
<i>Naybandan 2</i>	2004	7/5-8/6	1309	47	341	192	9	4	327.25
<i>Miandasht 1</i>	2004	9/20-11/20	175	8	93	78	10	2	88.75
<i>Kavir</i>	2005	8/14-9/26	1256	36	142	70	0	0	n
<i>Naybandan 3</i>	2005	8/14-9/26	1287	43	213	155	9	6	214.5
<i>Naybandan 4</i>	2006	3/8-4/28	924	23	29	24	2	2	462
<i>Naybandan 5</i>	2006	8/29-11/21	2447	30	141	113	6	6	407.83
<i>Miandasht 2</i>	2007	9/5-12/8	1268	18	229	196	0	0	n
<i>Naybandan 6</i>	2007	1/20-4/10	1683	43	99	52	11	7	240.42
<i>Miandasht 3</i>	2008	5/10-7/5	385	11	242	208	0	0	n
<i>Total</i>			19080	517	3840	2507	109	71	

جدول فوق از تعداد 517 فرم مخصوص ثبت اطلاعات مربوط به نصب دوربینهای تله ای استخراج و جمع بندی گردیده است. تدوین این جدول که می تواند اطلاعات قابل توجهی را از شرایط متفاوت زیستگاه های یوزپلنگ در اختیار کارشناسان قرار دهد، به دلیل ناقص بودن برخی اطلاعات مورد نیاز، کاری بس دشوار و زمان بر بوده است. بدیهی است که در حال حاضر یکی از قابل اتکاترین مستندات در زمینه **دستیابی به فراوانی نسبی و مطلق یوزپلنگ** در زیستگاه های مختلف همین داده ها می باشد. نظر به لزوم نگارش دستاوردهای این اطلاعات در قالب مقالات علمی براساس تجزیه و تحلیل داده های مربوطه، از ارائه جزئیات بیشتر در این گزارش خودداری شده است. لازم به ذکر است که در مجموع طی دوران پروژه، نزدیک به 4000 تصویر از حیات وحش طی 19000 شبانه روز فعالیت دوربین های تله ای در زیستگاه ها گرفته شده که 109 مورد آن متعلق به یوزپلنگ بوده است. به علاوه، تعداد 19 تصویر دیگر نیز از یوزپلنگ طی دوربین گذاری های پراکنده در داخل زیستگاه ها بدست آمده، لیکن از آنجا که در قالب دوره های دوربین گذاری نبوده، در جدول مربوطه ذکر نشده اند.

2-2-4- سرشماری و برآورد جمعیت طعمه های یوزپلنگ

- اجرای برنامه آماربرداری از طعمه های یوزپلنگ در پارک ملی خارتوران براساس پروتوکل های ارائه شده توسط WCS مبتنی بر روشهای فاصله ای با همکاری پرسنل پروژه و محیط بانان منطقه در تابستان 1381.
- اجرای برنامه آماربرداری از طعمه های یوزپلنگ در پارک ملی کویر براساس پروتوکل های ارائه شده توسط WCS مبتنی بر روشهای فاصله ای با همکاری پرسنل پروژه و محیط بانان منطقه در پاییز 1381.
- اجرای برنامه آماربرداری از طعمه های یوزپلنگ در منطقه حفاظت شده بافق براساس پروتوکل های ارائه شده توسط WCS مبتنی بر روشهای فاصله ای با همکاری پرسنل پروژه و محیط بانان منطقه در شهریور 1382.
- اجرای برنامه آماربرداری از طعمه های یوزپلنگ در پناهگاه حیات وحش دره انجیر براساس پروتوکل های ارائه شده توسط WCS مبتنی بر روشهای فاصله ای با همکاری پرسنل پروژه و محیط بانان منطقه در تابستان 1382.
- سرشماری طعمه های یوز در زیستگاههای نایبندان، دره انجیر و منطقه حفاظت شده کوه بافق طی 26 روز ماموریت در شرایط نامساعد جوی در فصول پاییز و زمستان 1382 با حضور کلیه پرسنل اجرایی مناطق فوق براساس پروتوکل های ارائه شده توسط WCS. لازم به ذکر است که به منظور حفظ آرامش منطقه و دست یابی به اطلاعات قابل اعتماد در منطقه نایبندان طبس مسیر ترانسکت ها با شتر طی طریق گردید که به تأیید آقای تیموتی اوبرایان نتایج مطلوب تری عاید گردید.
- تشکیل کارگاه آموزشی برای 40 نفر از دانشجویان، محیط بانان و کارشناسان و انجام برنامه آماربرداری برای نوبت دوم از طعمه های یوزپلنگ در مناطق دره انجیر و بافق طی دو دوره زمانی از تاریخ 12 لغایت 20 خرداد ماه و 28 خرداد لغایت 2 تیر ماه که آنالیز داده های آماری حاصل از

آماربرداری های انجام شده در دو منطقه بافق و دره انجیر در نوبت دوم با همکاری آقای دکتر همامی انجام گرفت (سال 1384).

- انجام آماربرداری از طعمه های یوزپلنگ در پناهگاه حیات وحش نایبندان به دو روش نقطه ای و ترانسکت مطابق پروتکل ارائه شده از سوی کارشناسان WCS در مرداد و شهریور 1384 با همکاری 44 نفر از متخصصان، کارشناسان و دانشجویان علاقمند و همچنین محیط بانان و همکاران پروژه در منطقه نایبندان برای نوبت دوم.
- انجام آماربرداری از طعمه های یوزپلنگ در پارک ملی کویر به روش نقطه ای و ترانسکت خطی به مدت 10 روز در پارک ملی و منطقه حفاظت شده کویر با حضور تعداد 45 نفر از کارشناسان و محیط بانان برای نوبت دوم در پاییز 1384.
- اجرای برنامه آماربرداری به روشهای فاصله ای (ترانسکت خطی با هواپیما و نقطه ای زمینی) برای نوبت دوم در منطقه خارتوران در اردیبهشت 1385 با همکاری و شرکت بیش از 40 نفر از کارشناسان محیط زیست، محیط بانان، دانشجویان محیط زیست، اعضای NGO های زیست محیطی و علاقمندان) و حضور کارشناسان خارجی (دکتر شلر و دکتر هانتر).

جدول برنامه زمان بندی انجام برنامه های سرشماری طعمه های یوزپلنگ در زیستگاه ها

1385				1384				1383				1382				1381				
ب	ت	پ	ز	ب	ت	پ	ز	ب	ت	پ	ز	ب	ت	پ	ز	ب	ت	پ	ز	
																				نایبندان
																				کویر
																				بافق
																				دره انجیر
																				توران

ب: بهار، ت: تابستان، پ: پاییز و ز: زمستان

2-2-5- همکاری با مراکز علمی و دانشگاهی کشور

- مذاکره و توافق با دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران (گروه محیط زیست) در سال 1381 و مرکز بین المللی همزیستی با کویر در سال 1383 جهت انجام مطالعات و بازدید دانشجویان از مناطق و همچنین حمایت از پایان نامه های تحصیلی در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد.
- همکاری با دانشجویان و حمایت از پایان نامه های دانشجویی در زیستگاه های یوزپلنگ در کشور:

ردیف	عنوان	دانشجو	مقطع	منطقه	سال
1	ارزیابی زیستگاه نای بندان	ملیحه مقدسی	کارشناسی	نای بندان	1381
2	وضعیت پراکندگی یوزپلنگ در استان یزد	هادی فهیمی	کارشناسی	استان یزد	1382
3	ارزیابی مقدماتی زیستگاه زادآوری یوزپلنگ آسیایی در خارتوران	سید حسین کیا	کارشناسی ارشد	خارتوران	1383
4	پراکنش و بوم شناسی یوزپلنگ ایرانی	محمدصادق فرهادی نیا	کارشناسی	میاندشت	1385
5	پراکنش و بوم شناسی آهوی ایرانی	صبا سهرابی نیا	کارشناسی	میاندشت	1385
6	شناسایی مقدماتی جوندگان	رضا گلجانی	کارشناسی	میاندشت	1385
7	شناسایی و بررسی پرندگان	فاطمه حسینی زوارثی	کارشناسی	میاندشت	1385
8	ارزیابی زیستگاه پلنگ ایرانی	مونا مبرقع	کارشناسی ارشد	خارتوران	1386
9	ارزیابی زیستگاه جبیر	افشین زارعی	کارشناسی ارشد	خارتوران	1386
10	بررسی زیستگاهی هوبره	حسین اکبری	کارشناسی ارشد	عباس آباد نایین	1387
11	مدیریت زیست محیطی اکوتوریسم با استفاده از GIS	عبدالله سالاری	کارشناسی ارشد	کویر	1387

2-2-6 همکاری و مشاوره مستمر با مجامع بین المللی و سایر متخصصین ذیربط

1. بررسی مقدماتی زیستگاه های یوزپلنگ در کشور (کویر، خارتوران و دره انجیر) به منظور کسب درک پایه ای از وضعیت و پراکنش آن در هر منطقه توسط آقایان دکتر جورج شالر و دکتر تیموتی اوبراین از انجمن حفاظت از حیات وحش WCS (شهریور 1380).
- بازدید خانم دکتر لاری مارکر و خانم سینتیا اولسون از بنیاد حفاظت از یوزپلنگ CCF از پارک ملی خارتوران و بررسی زمینه های همکاری بیشتر، بخصوص در زمینه آموزش و توانمندسازی جوامع محلی (پاییز 1380).
- بازدید آقای دکتر گاس میلز، ریاست گروه متخصصین گفتارهای اتحادیه جهانی حفاظت و مشاور ارشد بنیاد حفاظت از یوزپلنگ CCF از پناهگاه حیات وحش نای بندان به منظور بررسی تعاملات و رقابتهای احتمالی یوزپلنگ و گفتار راه راه در این منطقه (اردیبهشت 1381).
- بازدید آقای دکتر تیموتی اوبراین از زیستگاه های یوزپلنگ در ایران به منظور طراحی و استاندارد نمودن پروتکل برآورد جمعیت طعمه های یوزپلنگ در کشور (اردیبهشت 1381).
- بازدید آقای دکتر اریک ساندرسون از سازمان محیط زیست به منظور راه اندازی و توسعه پایگاه GIS سایت های منتخب درخصوص یوزپلنگ با همکاری کارشناسان دفتر زیستگاه ها و امور مناطق سازمان (اردیبهشت و خرداد 1381).
- بازدید 15 روز آقای دکتر پیتر زاهلر از انجمن حفاظت از حیات وحش WCS از تمامی زیستگاه های منتخب یوزپلنگ به منظور بررسی روند اجرای پروژه (پاییز 1381).
- بازدید 10 روزه آقایان دکتر جرج شلر و دکتر لوک هانتز از مناطق بافق، نای بندان، دره انجیر و کالمد و بهادران. در این سفر آنها موفق به مشاهده تعداد قابل ملاحظه ای قوچ و میش، کل و بز،

- یوزپلنگ و آثار پلنگ گردیده و با توجه به برآورد تراکم بالای یوزپلنگ، این منطقه را برای اجرای برنامه تله متری انتخاب نمودند (پاییز 1383).
- اعزام سه نفر از طرف پروژه برای شرکت در نشست بین المللی حفاظت از یوزپلنگ در آفریقای جنوبی و بازدید از مرکز CCF در نامیبیا در سال 1381.
- استخدام آقای مارتین تایسون از طرف انجمن حفاظت از حیات وحش WCS به عنوان مشاور عالی پروژه به مدت 6 ماه به منظور همکاری و مشاوره در فعالیتهای مختلف پروژه و نهایی نمودن برنامه عمل در سال 1383.
- بازدید آقای دکتر شلر از مناطقی که امکان حضور یوزپلنگ در آنها وجود داشته ولی مانند زیستگاههای منتخب پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی مورد مطالعه قرار نگرفته اند از جمله پارک ملی گلستان، منطقه شکار ممنوع چاه افتخاری، پناهگاه حیات وحش میاندشت و مناطق حفاظت شده خوش بیلاق و شیراحمد در اردیبهشت 1385.
- بازدید آقای دکتر هانتر از منطقه بافق به منظور بررسی شیوه های اجرای پروژه رادیوتله متری و تعیین نقاط مناسب برای زنده گیری یوزپلنگ در این منطقه در اردیبهشت 1385.
- لازم به ذکر است که اکثریت قریب به اتفاق بررسی ها و بازدیدهای فوق الذکر دارای گزارش می باشد، لیکن به دلیل جلوگیری از تطویل بیش از حد این گزارش از پیوست نمودن آنها خودداری شده و در صورت نیاز، از آرشیو دبیرخانه قابل بازیابی می باشد.

2-2-7- توسعه فعالیتهای و مطالعات به سایر زیستگاه های غیرمنتخب یوزپلنگ در کشور

- انجام مطالعات اکولوژیک در پناهگاه حیات وحش میاندشت با همکاری و حمایت اداره کل حفاظت محیط زیست استان خراسان شمالی و دفتر حیات وحش و آبزیان سازمان حفاظت محیط زیست توسط انجمن یوزپلنگ ایرانی از زمستان 1382. لازم به ذکر است **میاندشت تنها منطقه خارج از سایتهای منتخب پروژه است که در آن از یوزپلنگ عکسبرداری و فیلمبرداری شده و مطالعات مذکور همچنان در حال انجام می باشد.**
- بررسی های میدانی در منطقه شکار ممنوع عباس آباد نایین به عنوان سایت جدید یوزپلنگ ایرانی در استان اصفهان با همکاری انجمن یوزپلنگ ایرانی و اداره کل حفاظت محیط زیست استان اصفهان از سال 1382 که این بررسی ها همچنان در حال انجام می باشد.
- انجام مطالعات و بررسی ها در منطقه حفاظت شده بیدوئیه کرمان توسط کانون پژوهش و حفاظت از طبیعت پایدار محیط بان با همکاری اداره کل حفاظت محیط زیست استان کرمان (1385-1384).
- بررسی و انجام مطالعات در منطقه حفاظت شده چاه افتخاری بجستان توسط انجمن بوم پژوهان و با همکاری اداره کل حفاظت محیط زیست استان خراسان رضوی (1385-1384).

- تحقیق و پژوهش در منطقه حفاظت شده بهرام گور در استان فارس توسط انجمن طرح سرزمین پایدار با همکاری اداره کل حفاظت محیط زیست استان فارس (1384-1385).
  - بررسی وضعیت یوزپلنگ در منطقه شکارممنوع بهکده رضوی واقع در استان خراسان شمالی توسط انجمن یوزپلنگ ایرانی و با همکاری اداره کل حفاظت محیط زیست استان خراسان شمالی (1386 تاکنون).
  - بررسی وضعیت و پراکنش یوزپلنگ در منطقه راور در استان کرمان توسط دانشگاه شهید باهنر کرمان و همکاری اداره کل حفاظت محیط زیست استان کرمان (1387).
- لازم به ذکر است که اکثر موارد فوق الذکر با همکاری معاونت محیط طبیعی و تنوع زیستی و از محل اعتبارات طرح های عمرانی انجام پذیرفته و دارای گزارش می باشند، لیکن به دلیل جلوگیری از تطویل بیش از حد این گزارش از پیوست نمودن آنها خودداری شده و در صورت نیاز، از آرشیو دبیرخانه قابل بازیابی می باشد.

2-2-8- نگارش و انتشار مقالات مختلف در خصوص یوزپلنگ و گونه های مرتبط با آن

2-2-9- رادیوتله متری

- انجام مذاکرات با انجمن حفاظت از حیات وحش (WCS) برای همکاری در اجرای این پروژه.
  - آموزش صحرایی نماینده پروژه به عنوان مسئول این برنامه به مدت 20 روز در آفریقای جنوبی.
  - برپایی دوکمپ و 15 تله سیمی در زمستان 1385 برای زنده گیری در مسیرهای گذار یوزپلنگ در بافق.
  - نصب گردنبند روی اولین یوزپلنگ آسیایی در تاریخ 85/12/7.
  - نصب گردنبند روی دومین یوزپلنگ آسیایی در تاریخ 85/12/8.
  - نصب گردنبند روی اولین پلنگ در تاریخ 85/12/8.
  - ادامه پروژه زنده گیری در منطقه بافق در زمستان 1386 و زنده گیری یک قلااده پلنگ جدید.
  - یافتن لاشه یک قلااده یوز مجهز به گردنبند در بافق (مرداد 1386).
  - ازپا درآمدن یوزپلنگ مجهز دیگر بعلت نامعلوم و پیدا شدن فقط قلااده سالم آن (اردیبهشت 1387).
- لازم به ذکر است که اطلاعات بدست آمده تاکنون حاکی از آنست که یوزپلنگ دوم نیز با فاصله زمانی کوتاهی از یوزپلنگ اول تلف شده و بررسی ها برای روشن شدن علل و دستیابی به اطلاعات موجود در گردنبندها ادامه دارد.

معاینه و نصب گردنبند رادیویی روی یوزپلنگ و پلنگ

2-10- سایر فعالیت های مربوطه

- کالبدگشایی و بیومتری سه قلاده یوزپلنگ کشته شده در اثر برخورد با خودروهای عبوری در بافق و کالمند و بهادران:

اطلاعات چندانی درخصوص اندازه های یوزپلنگ آسیایی در دست نیست و بخش عمده آنچه در منابع ذکر می شود، متعلق به یوزهای آفریقایی می باشد. از این رو، گردآوری و زیست سنجی نمونه های یوزپلنگ از سرتاسر کشور به صورت دقیق توسط دبیرخانه پیگیری و انجام گردیده است. درعین حال، کالبدگشایی نمونه های بدست آمده از یک سو این امکان را برای کسب اطلاعات بیشتر در خصوص آناتومی یوزپلنگ آسیایی دراختیار قرار داده و از سوی نمونه های بافت در داخل الکل برای انجام آزمایشگاهی ژنتیکی گردآوری گردیده است (گزارش های مربوط به زیست سنجی و کالبدگشایی یوزپلنگ آسیایی در دبیرخانه موجود می باشد) (سال 1384 و 1385).

- انجام بررسی های ریخت شناسی و استخوان شناسی:

امروزه ترکیب داده های مورفولوژیک و مولکولی در تحلیل جمعیت ارگانیسرها به حل بسیاری از مشکلات رده بندی و به تبع آن حفاظت از جانداران کمک کرده است زیرا بسیاری از جمعیت های یک ارگانسیم بدون داشتن تفاوت ظاهری مشخص، عملاً از دیدگاه ژنتیکی با یکدیگر متفاوتند و برعکس، بسیاری دیگر از جمعیت های یک ارگانسیم علی رغم داشتن تفاوت های بارز ظاهری، تفاوت ژنتیکی چندانی ندارند. از این رو، تلاش هایی برای انجام بررسی های استخوان شناسی و ریخت سنجی جمجمه ای با استفاده از نمونه های جمجمه یوزپلنگ ایرانی صورت گرفت. طی دوران پروژه، با تلاش فراوان 8 جمجمه و 7 اسکلت (4 اسکلت کامل و 3 اسکلت تقریباً کامل) از باقیمانده های یوزپلنگ آسیایی جمع آوری گردیده و متغیرهای متعددی در جمجمه اندازه گیری و نیز خصوصیات تک تک استخوان ها بررسی و ثبت شد (گزارش مطالعات استخوان شناسی یوزپلنگ آسیایی در دبیرخانه موجود می باشد) (سال 1386).

- نمونه گیری از بافت یوزپلنگ آسیایی برای انجام بررسی های ژنتیکی

بررسی های ژنتیک برای مشخص شدن میزان تفاوت ژنتیکی یوزپلنگ آسیایی (*Acinonyx jubatus venaticus*) و یوزپلنگ آفریقایی (*Acinonyx jubatus jubatus*) و تعیین میزان تنوع ژنتیکی جمعیت های مختلف یوزپلنگ آسیایی از اهمیت به سزایی برخوردار است. از این رو، در طی دوران پروژه، تعداد حدوداً 18 نمونه متعلق به یوزپلنگ آسیایی از نقاط مختلف ایران گردآوری شده و برای انجام بررسی های بیشتر توسط مدیران وقت پروژه در اختیار دفتر موزه و تنوع ژنتیکی سازمان حفاظت محیط زیست و انجمن حفاظت از حیات وحش قرار داده شد. بررسی های اولیه مبین تفاوت میان یوزپلنگ های ایران و آفریقا می باشد، لیکن آزمایشها به منظور نیل به نتایج نهایی درحال انجام می باشد.

• استفاده از هواپیمای فوق سبک برای حفاظت و پژوهش در زمینه حیات وحش.

به منظور آماربرداری از طعمه های یوزپلنگ از قبیل جبیر، آهو و قوچ و میش و همچنین سایر حیوانات نظیر گورخر پس از انجام بررسیها و تحقیقات لازم تصمیم گرفته شد که به جای استفاده از خودرو و شتر که در آماربرداری به روش ترانسکت مورد استفاده قرار می گرفت، از هواپیماهای فوق سبک استفاده شود. برای این منظور پس از چند پرواز آزمایشی در پارک ملی توران که توسط کایت موتوردار (از نوع پولاریس) انجام گرفت. با توجه به اطلاعات GIS و سایر اطلاعات و گزارشات موجود مجموعه توران برای آماربرداری به 8 منطقه تقسیم گردید. در بررسیهای هوایی انجام شده مناسب ترین ارتفاع جهت آماربرداری بین 70 تا 150 متر و عرض ترانسکت از هر طرف برای جبیر و آهو 500 متر و برای گورخر 200 متر تعیین گردید. استفاده از هواپیمای فوق سبک در امر آماربرداری از حیات وحش و همچنین کنترل منطقه با توجه به قدرت مانور زیاد، سرعت کم و دید زیاد و عدم نیاز به فرودگاه مجهز بسیار مفید می باشد. تنها نکته منفی که در امر استفاده از این نوع هواپیما وجود دارد عدم قابلیت پرواز مناسب در شرایط اغتشاش هوا (توربولانس) می باشد که در مناطق کویری به علت وجود لایه معکوس هوا (اینورژن و همچنین وجود کوهها) معمولاً مشاهده شده و از همین رو، این اقدام چندان قابل توصیه نمی باشد (سال 1385).

• کشف و جمع آوری 15 لاشه یوزپلنگ تلف شده به شرح زیر:

ردیف	تعداد	جنس	مکان	زمان	دلیل مرگ
1	1	نر	جنوب منطقه آرسک دامغان	زمستان 1380	احتمالاً شکار
2	1	؟	بهباد	1380	نامعلوم
3	1	؟	کوه نای بند	1380	تله
4	1	-	رودخانه سرشلن پشت کوه نای بند (جنوبی)	81/11/29	کهلوت سن
5	1	نر	چشمه چاه شور در خشومی دره انجیر	82/4/4	مارزدگی یا بیماری
6	3	-	شیطور بافق	83/3/11	توسط چوپانی کشته شد
7	1	؟	چشمه پیغمبر کویر	اواخر تابستان 83	مرگ طبیعی
8	1	ماده	کیلومتر 49 بزرگراه مهریز- انار، در منطقه کالمند بهادران	83/10/29	تصادف با خودرو
9	1	ماده	جاده بافق-بهباد	84/9/27	تصادف با خودرو
10	1	نر	بزرگراه مهریز-انار	85/1/20	تصادف با خودرو
11	1	نر	کالمند	زمستان 1386	تصادف با خودرو
12	1	نر	کالمند	بهار 1387	تصادف با خودرو
13	1	نر	بافق	مرداد 1386	نامعلوم

2-2-11- دستاوردهای ناشی از این مطالعات

باید اذعان داشت که در حال حاضر بیش از 70٪ اطلاعات اکولوژیک و بالغ بر 50٪ اطلاعات بیولوژیک یوزپلنگ ایرانی از دستاوردهای پروژه محسوب می گردد. زیرا همانطور که پیش از این در مبحث مطالعات اکولوژیک و بیولوژیک نیز ذکر گردید، کلیه اطلاعات قبل از اجرای پروژه یوز متعلق به یوزپلنگ آفریقایی بوده که بخش عمده آن هم اکنون تغییر یافته است. در این بخش، به تحلیل برخی دستاوردهای مربوطه پرداخته می شود:

2-2-11-1- پراکنش یوزپلنگ

براساس بررسی های صورت گرفته، مرور منابع موجود و گفتگو با افراد خبره و باتجربه، حضور یوزپلنگ آسیایی در میانه دهه 1350 شمسی در 44 منطقه مستقل از سرتاسر کشور (با وسعت بیش از 12 میلیون هکتار) (نقشه 1) قطعی می باشد. ولی شکار یوزپلنگ و طعمه های آن و تخریب زیستگاه های یوزپلنگ در کشور باعث گردید که وسعت پراکنش قطعی آن رفته رفته به شدت کاهش یابد، بطوریکه در سال 1380 حضور یوزپلنگ در تنها 5 منطقه (با وسعتی در حدود کمتر از 4 میلیون هکتار) (نقشه 2) اثبات شده بود. تعداد مناطق تأیید شده برای زیست یوزپلنگ از 5 منطقه با مجموعاً مساحت حدود 3/900/000 هکتار به 13 منطقه تأیید شده با وسعت مجموعاً 5/440/000 هکتار به انضمام 5 منطقه تأیید نشده در حال حاضر افزایش یافته است (جدول ذیل و نقشه 3). به عبارت دیگر، وسعت زیستگاه های قطعی یوزپلنگ در کشور در مقایسه با دهه گذشته نزدیک به 40٪ طی دهه گذشته افزایش داشته است.

جدول زیستگاه های قطعی شده یوزپلنگ در ایران

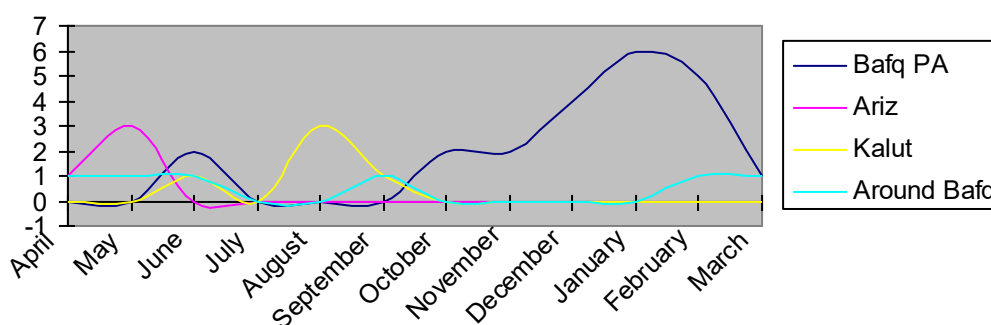
ردیف	منطقه	مدرک
1	میاندشت	تصویر یوزپلنگ و آثار و علائم تأیید شده
2	عباس آباد	تصویر یوزپلنگ شکار شده و ردپای تأیید شده
3	بهکده رضوی	ردپای تأیید شده
4	کالمند	لاشه یوزپلنگ
5	سیاهکوه	ردپای تأیید شده
6	بهاباد	لاشه یوزپلنگ
7	رفسنجان	ردپای تأیید شده
8	آرسک دامغان	لاشه یوزپلنگ

البته ذکر یک نکته ضروری است که این دستاورد اصلاً بدان معنا نیست که قبلاً در این زیستگاه های جدید هیچ یوزپلنگی زیست نمی نموده و طی سالهای اخیر، به دلیل افزایش جمعیت یوز در زیستگاه های اصلی، یوزپلنگها به داخل این مناطق منتشر گردیده اند، هرچند که وجود این فرضیه بخصوص در مناطق استان یزد که زیستگاه ها حدفصل مناطق اصلی واقع شده اند، چندان غیرقابل انکار هم نیست. به عنوان مثال، تنها مدرک مستند دال بر وجود یوزپلنگ در منطقه حفاظت شده کالمند به سال 1355 باز می گردد. در این منطقه که در همسایگی بافق واقع شده، تا سال 1383 هیچ یوزپلنگی رسماً گزارش نشده بود. از این سال، مشاهدات از مرز شرقی منطقه در نزدیکی بافق آغاز شده و در سال 1385، مشاهدات یوزپلنگ در مرز غربی

این منطقه صورت گرفته است. باتوجه به آنکه این منطقه از سایتهای پروژه نبوده و در نتیجه سطح حفاظت آن تفاوت چندان چشمگیری با پیش از دوران پروژه در آن نداشته، این فرضیه بیش از پیش قوت می یابد که به احتمال زیاد حداقل بخشی از یوزپلنگ های کالمند منشأ بافقی داشته اند.

با این حال، نکته اصلی که باید بدان توجه داشت آنست که چه از گذشته در داخل این مناطق یوز وجود داشته و چه از زیستگاه های منتخب آمده باشند، در هر حال این از دستاوردهای پروژه طی سالهای اخیر خواهد بود که با تلاشهای فراوانی برای مستند نمودن حضور آنها صورت گرفته، امروزه می توان بجای برنامه ریزی برای جمعیت های مجزا از هم یوزپلنگ در کشور، برای ساختارهای فراجمعیتی آنها (جمعیت کوچک مرتبط با هم) (Meta-Population) برنامه ریزی نمود که خود گام مؤثری در جهت حفاظت جمعیت های یکپارچه و مرتبط با هم که در داخل زیستگاه های مختلف پراکنده اند، برداشت، گامی که در دهه گذشته به دلیل فقدان اطلاعات موجود برای پروژه امکان پذیر نبود!

2. در منطقه بافق، براساس مشاهدات به نظر می رسد که یوزپلنگ ها در فصول پاییز و زمستان در داخل مرزهای منطقه زیست نموده و در بهار و تابستان به خارج از مرزهای منطقه (کلوت در غرب و آریز در شمال) مهاجرت می کنند که این خود لزوم گسترش مرزهای منطقه و افزایش ضریب امنیتی مناطق پیرامونی در نیمه نخست سال را تبیین می نماید (نمودار ذیل و نقشه 4).

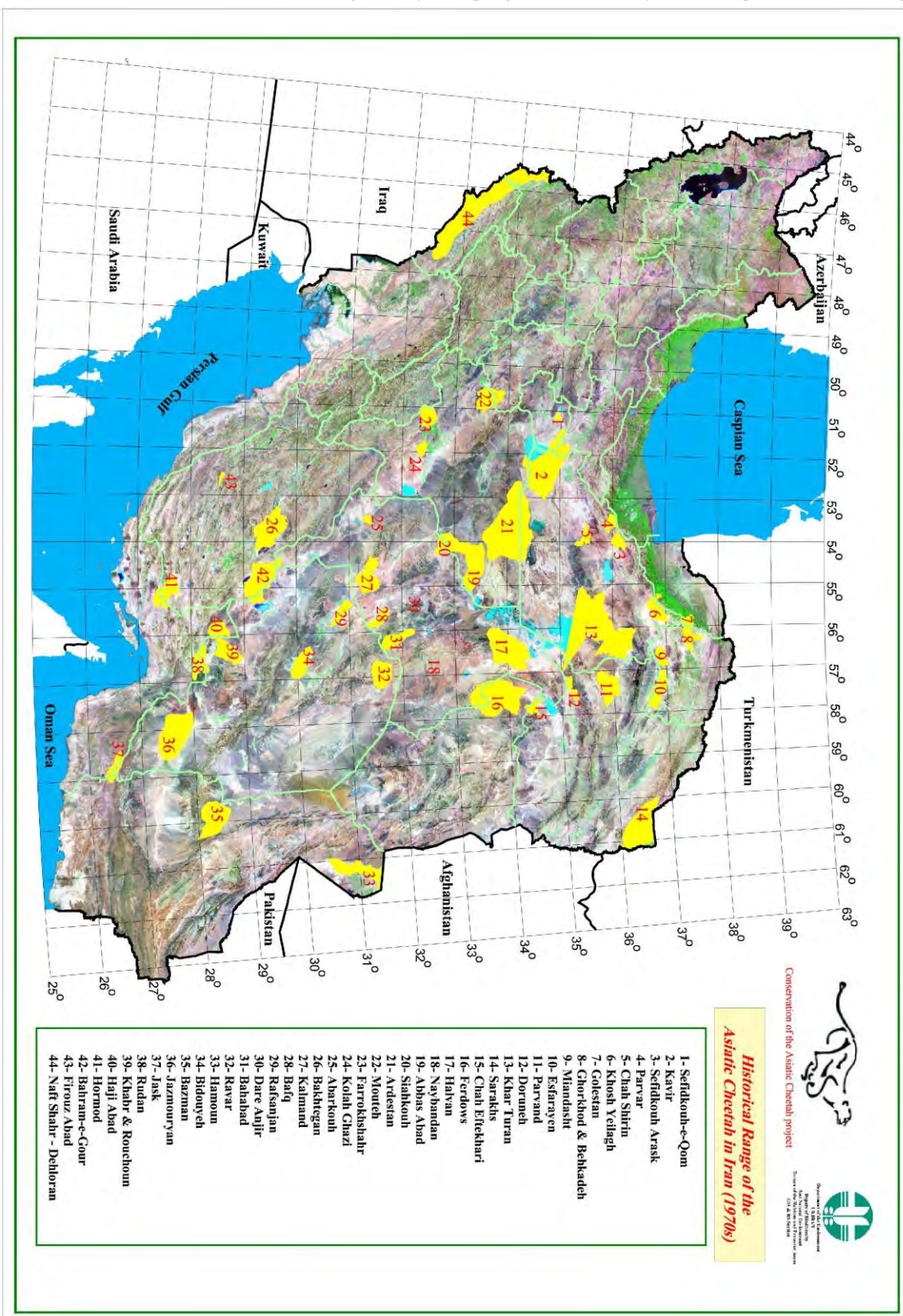

نمودار فراوانی مشاهدات یوزپلنگ در بافق و زیستگاه های پیرامونی

4. در منطقه نای بندان، مشاهدات یوزپلنگ تا کیلومترها اطراف منطقه وجود داشته و این نشان می دهد که محدوده کوه نای بندان تنها یکی از محلهای تجمع اصلی این جانور به شمار رفته و اقدام برای اختصاص وسعت بالایی از نای بندان به عنوان پارک ملی تاحدی می تواند آینده یوزپلنگ را در این منطقه تضمین نماید (نقشه 10).

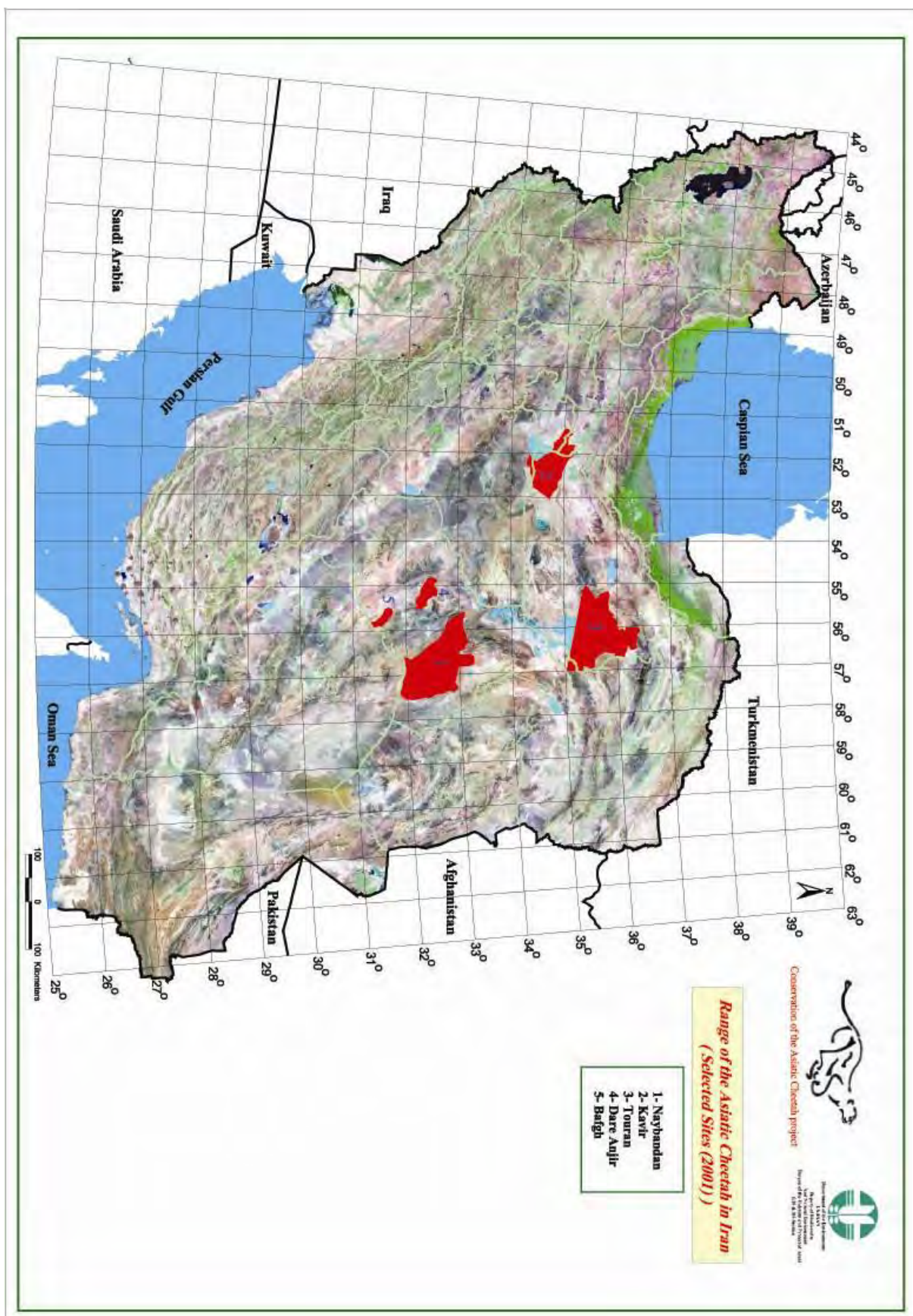
5. در منطقه کویر، طی دهه گذشته هیچ گزارش رسمی مبنی بر مشاهده یوزپلنگ در منطقه حفاظت شده در دست نیست و این احتمالاً ناشی از گسترش فعالیتهای نظامی سایتهای مربوطه در منطقه حفاظت شده می باشد. با این حال، نکته جالب توجه، فراوانی مشاهدات یوزپلنگ در جنوب پارک ملی می باشد که نسبت به دهه 1370 که اکثر مشاهدات در اطراف رشته کوه مرکزی سیاهکوه متمرکز بوده، تأمل برانگیز می باشد، بخصوص آنکه اکثر مشاهدات صورت گرفته در بخشهای جنوبی منطقه مربوط به یوزپلنگ های ماده همراه با توله طی سالهای متوالی می باشد. حضور توله در یک محل احتمالاً دال بر امنیت بالا و تناسب زیستگاهی آن می تواند باشد و با عنایت به اینکه منطقه کویر، کمترین درصد مشاهدات توله نسبت به کل مشاهدات صورت گرفته را در میان زیستگاه های یوزپلنگ در کشور دارا می باشد (کمتر از 20٪ در مقایسه با سایر زیستگاه ها

که این میزان عموماً بالاتر از 20٪ می باشد)، لزوم توجه جدی تر به بخشهای جنوبی پارک ملی و فعالتر نمودن پاسگاه محیط بانى ملک آباد و سفیدآب را نشان مى دهد (نقشه 5).

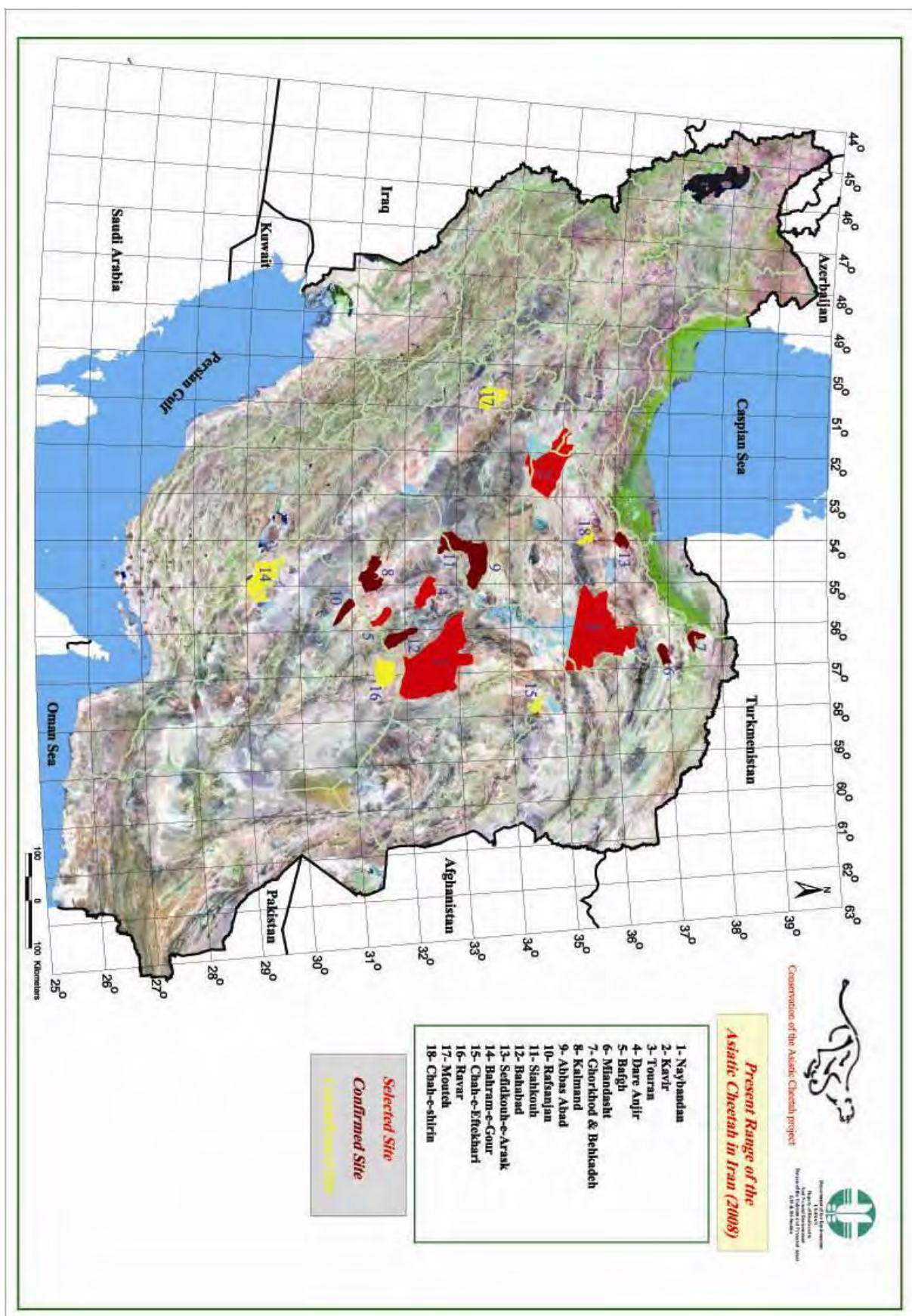

نقشه 1: پراکنش یوزپلنگ در ایران در دهه 1350

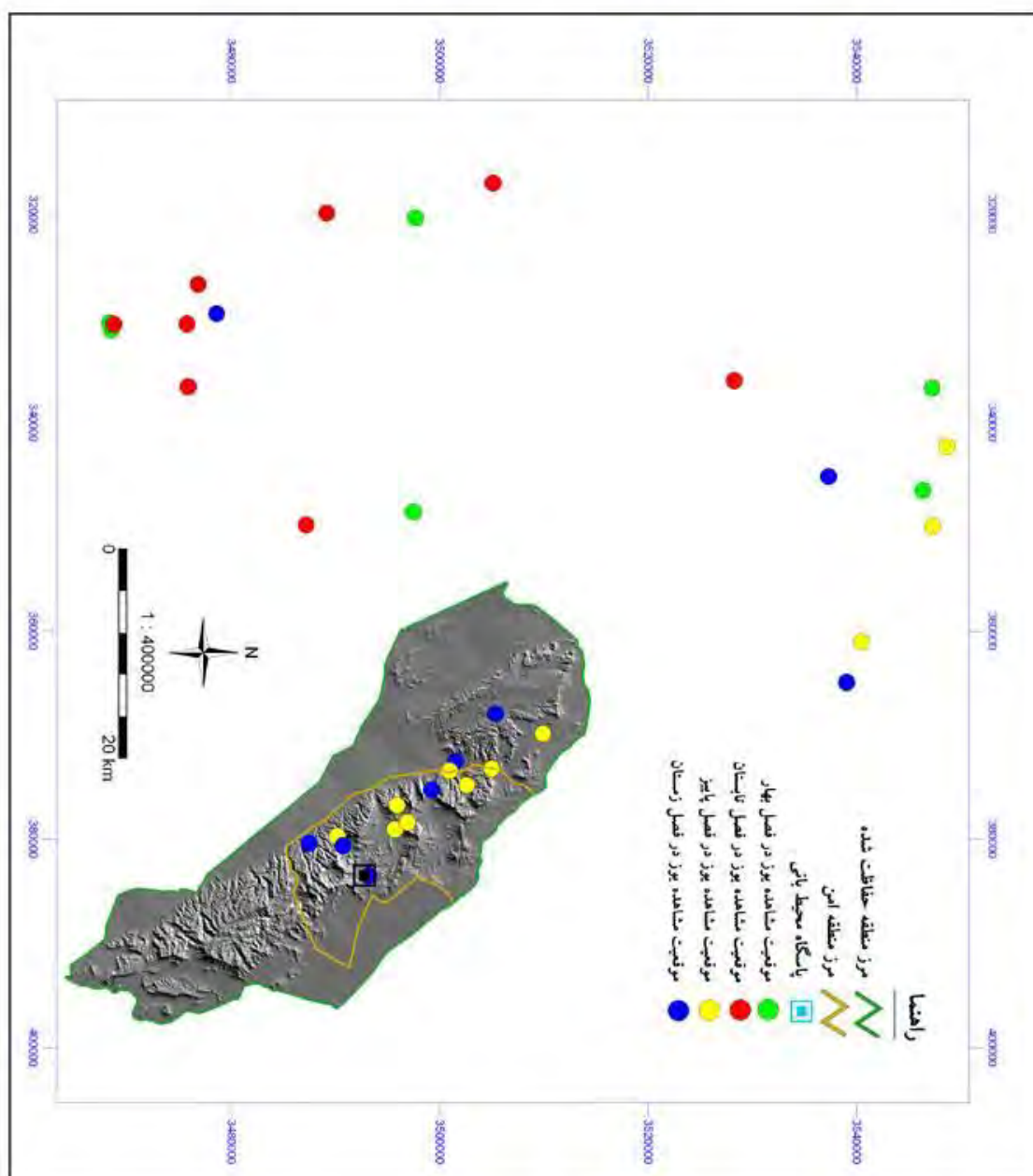

نقشه 2: زیستگاه های تأیید شده یوزپلنگ در ایران در سال 1380

نقشه 3: زیستگاه های یوزپلنگ در ایران در سال 1387

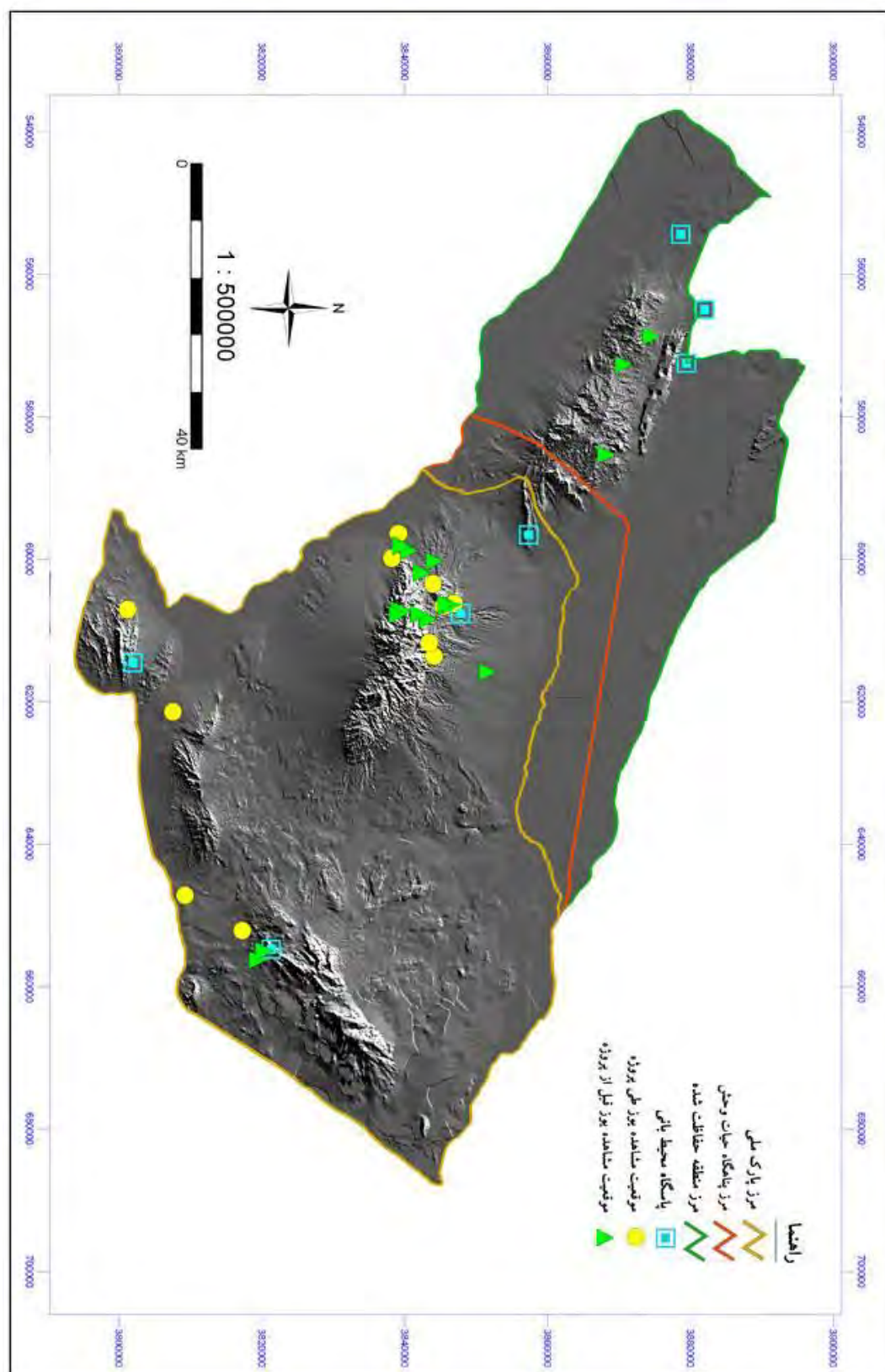

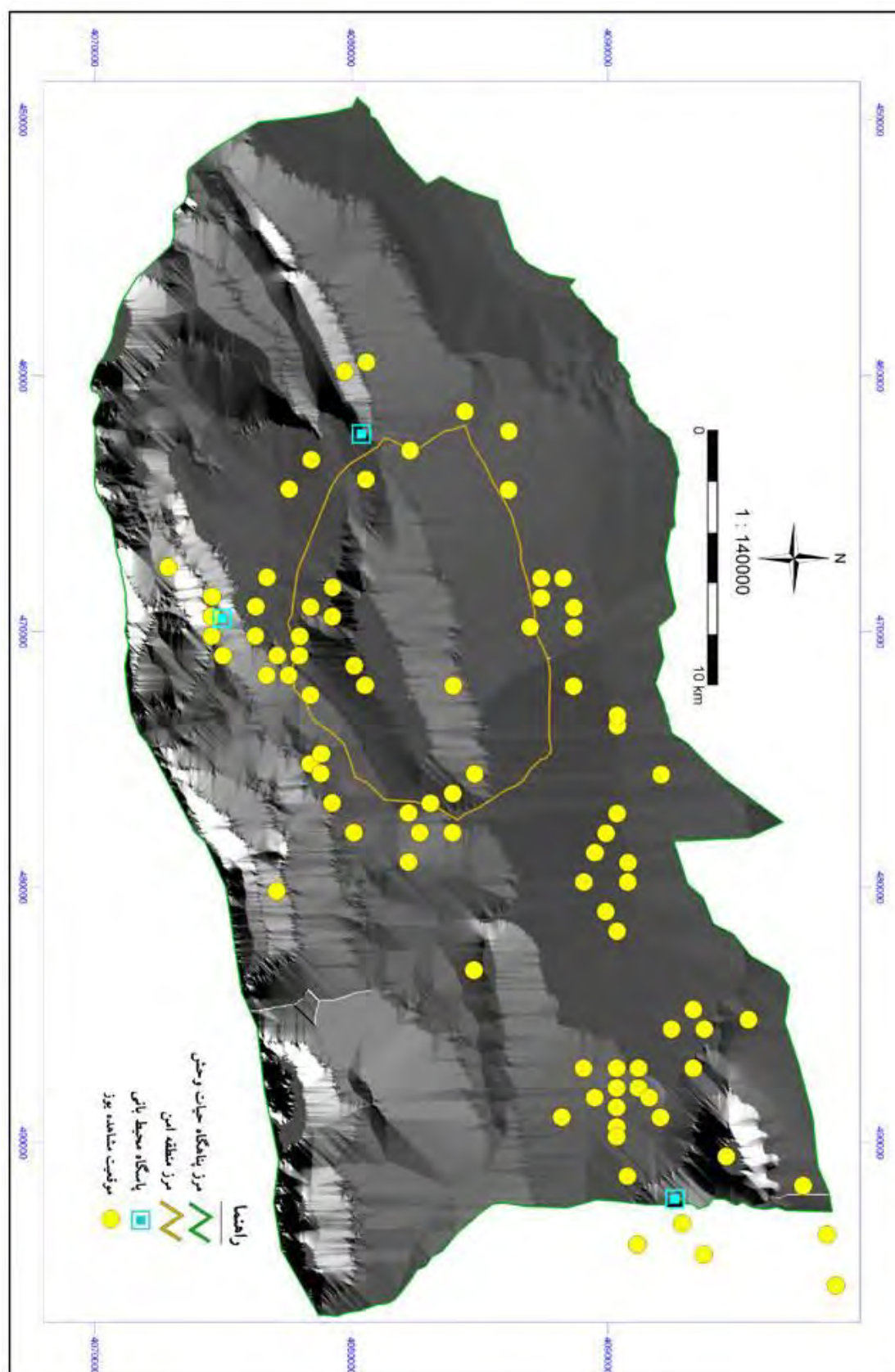

نقشه 4: مشاهدات یوزپلنگ در منطقه بافق و اطراف آن براساس مشاهدات صورت گرفته از سال

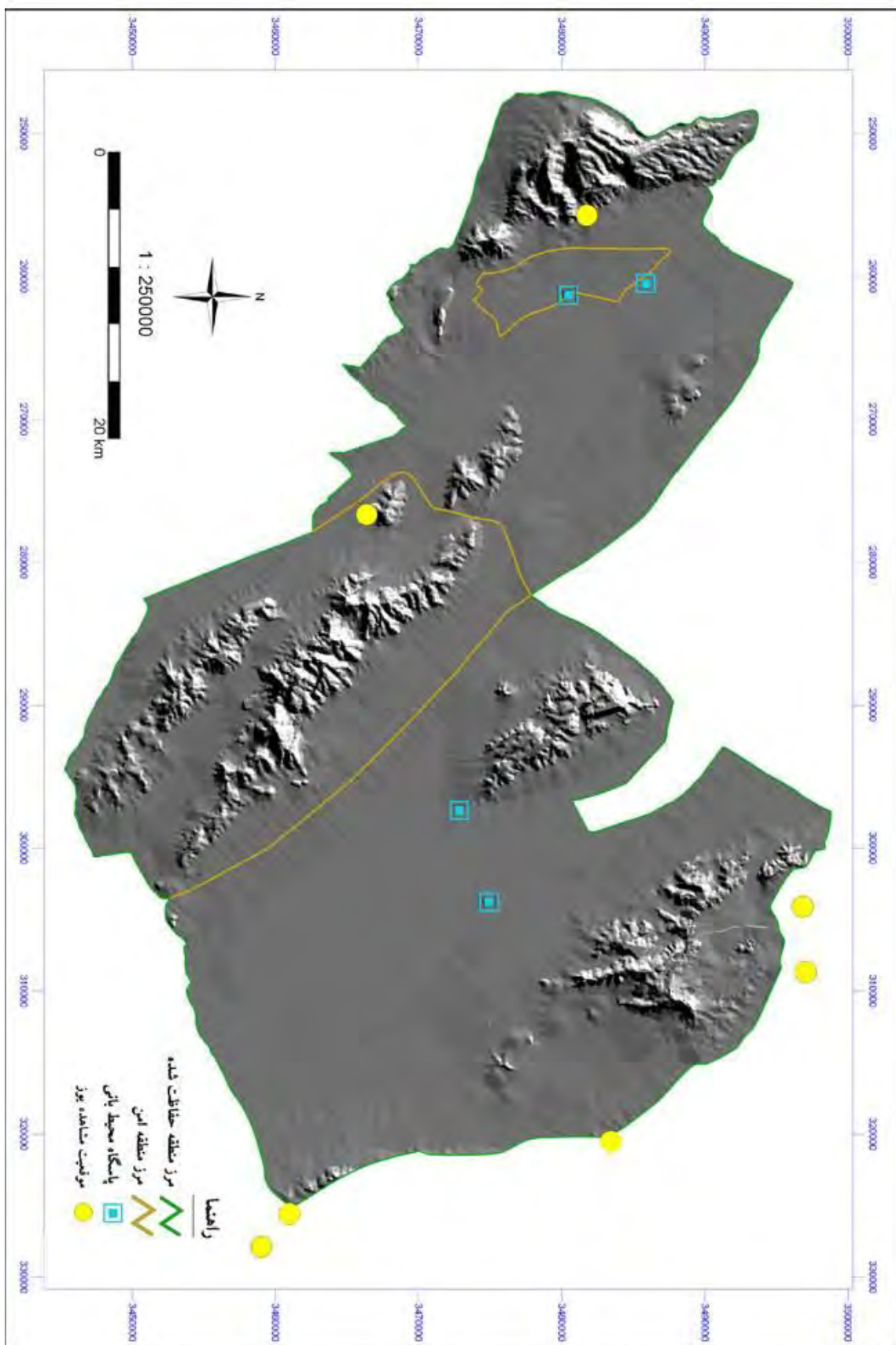
1380

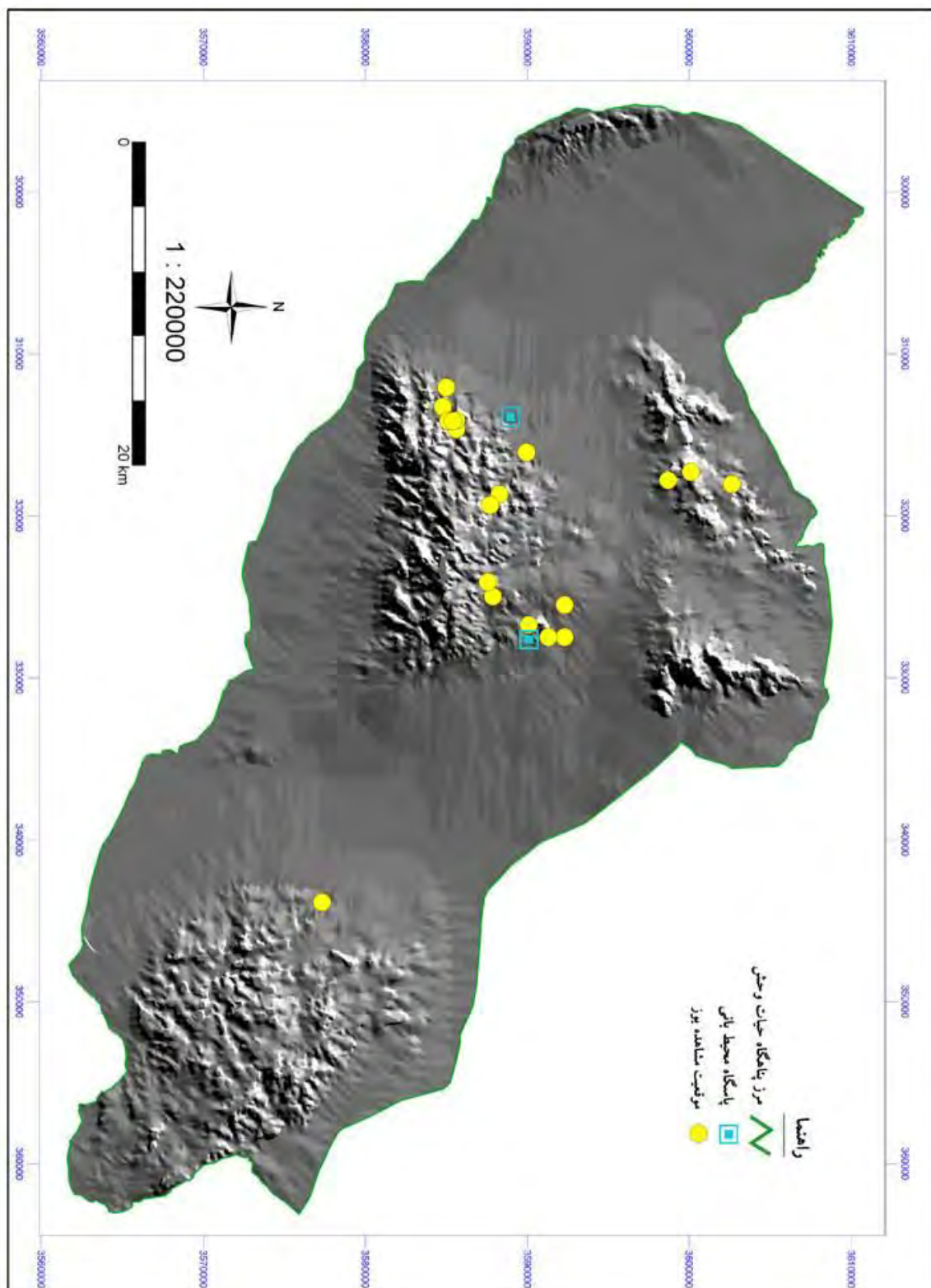

نقشه 6: مشاهدات یوزپلنگ در میاندشت براساس مشاهدات صورت گرفته از سال 1382

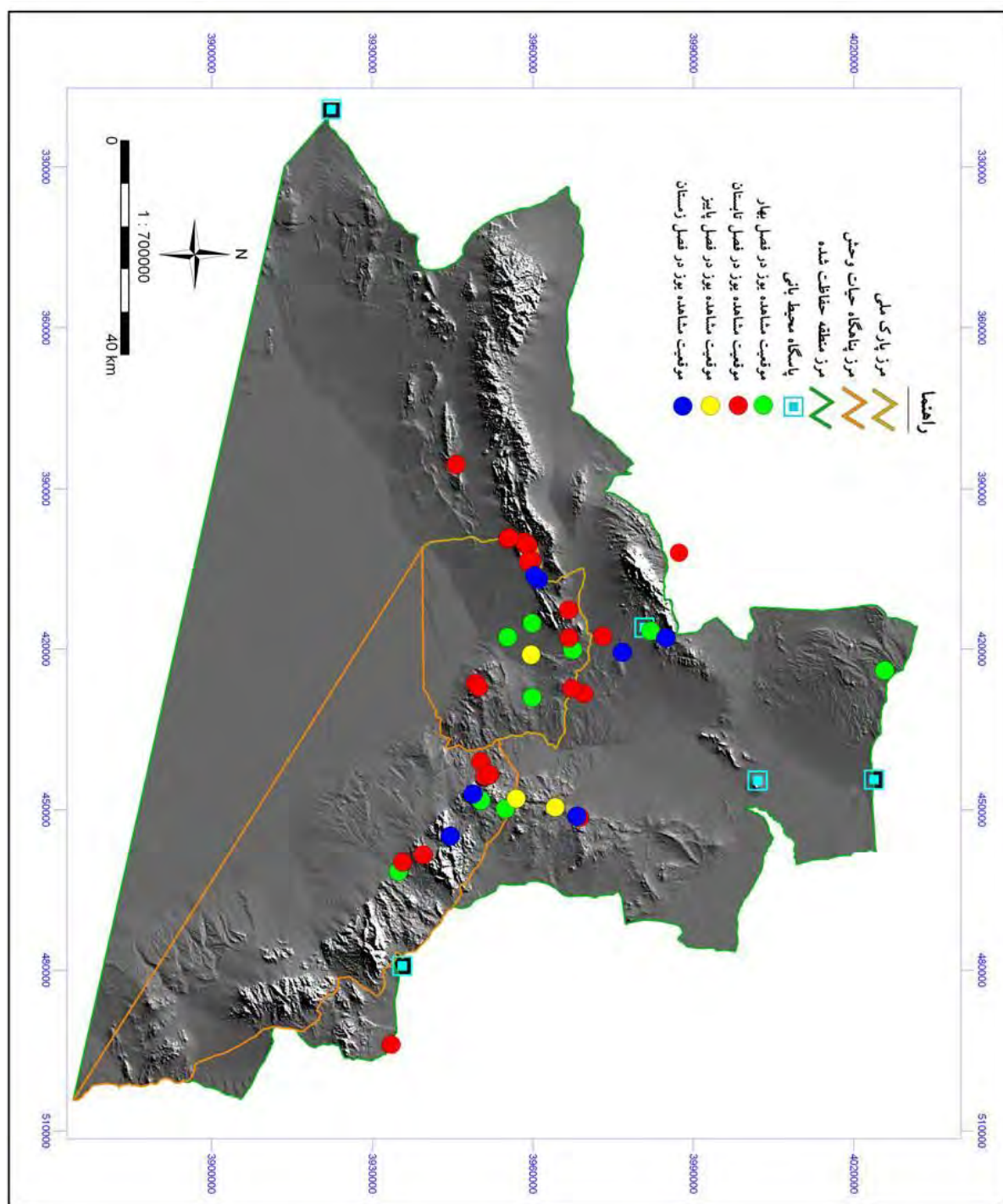

نقشه 7: مشاهدات یوزپلنگ در منطقه کالمند براساس مشاهدات صورت گرفته از سال 1380

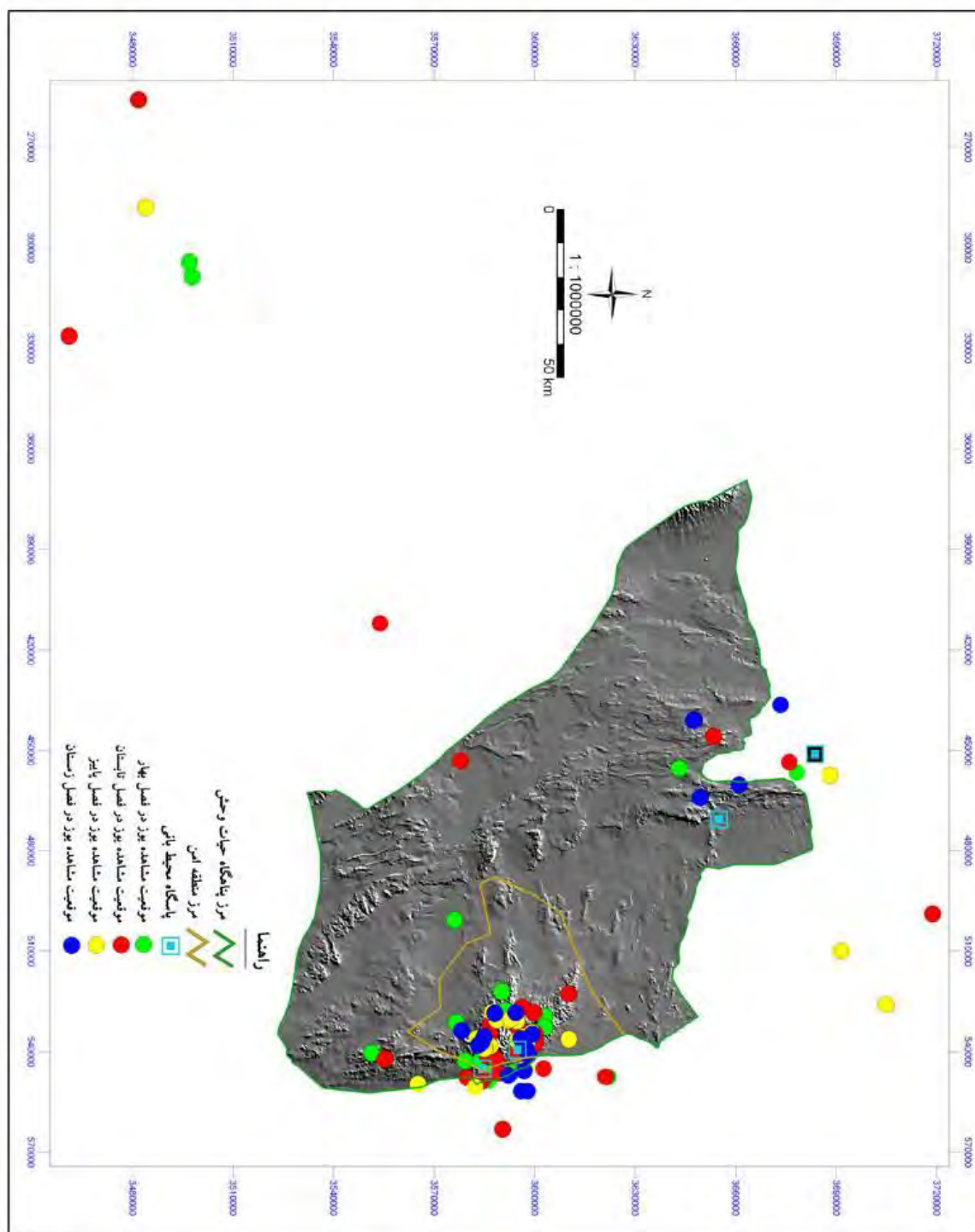

نقشه 8: مشاهدات یوزپلنگ در منطقه دره انجیر براساس مشاهدات صورت گرفته از سال 1380

نقشه 9: مشاهدات یوزپلنگ در منطقه توران براساس مشاهدات صورت گرفته از سال 1380

نقشه 10: مشاهدات یوزپلنگ در منطقه نای بندان براساس مشاهدات صورت گرفته از سال 1380

2-11-2- جمعیت یوزپلنگ

اظهار نظر درباره جمعیت یوزپلنگ و یا سایر گوشتخواران و بویژه گوشتخواران بزرگ جثه بنا به دلایل گوناگون بسیار دشوار و ارائه نظرات قاطع در این خصوص قطعاً غیرکارشناسانه و غیر قابل اثبات می باشد. بیولوژیستهای سرشناس جهان نیز همیشه در این باره با احتیاط و دقت نظر کافی و بهره جستن از دیدگاهها و نقطه نظرات تمامی صاحب نظران و بویژه با اتکا به گزارشها، مشاهده آثار و علائم مستندی که بتواند تا حدودی اعداد مورد نظر را به اثبات برساند، اظهار نظر می نمایند. بنابراین کلیه اظهار نظرات جمعیتی که در این مبحث مطرح می گردد از قاعده فوق مستثنی نبوده و صرفاً می توان نسبت به اثبات حداقل های اعلام شده صحه گذارد. **پرواضح است که سرنوشت جمعیت یوزپلنگ تا پیش از نیم قرن گذشته هیچگونه حساسیت و نگرانی را در بر نداشته است.** زیرا جمعیتهای فراوان طعمه و امنیت زیستگاهی در اقصی نقاط کشور برای حیات وحش وجود داشته و بهره برداری از آنها، هیچگونه لطمه ای به جمعیت ها وارد نمی ساخته است. هیچ آماری درباره جمعیت حیات وحش در سوابق تاریخی و مستندات موجود برای نه تنها یوز بلکه تقریباً برای تمامی جانوران در آن زمان وجود نداشته است. اولین آماری که برای جمعیت یوز در ایران مطرح گردید، مربوط به پرفسور هرینگتون یکی از مشاورین عالی حیات وحش سازمان حفاظت محیط زیست در دهه 1970 می باشد. او تعداد 400 قلاده یوز را برای قبل از جنگ جهانی دوم بیان نموده است. البته با توجه به جمعیت حیات وحش در سرتاسر کشور و جمعیت کمتر انسانی در آن زمان به نظر می رسد عدد ذکر شده به مراتب کمتر از تعداد واقعی بوده است. از آن پس نیز تخمینهای دیگری بدون انجام کمترین بررسیها زده شده است. به عنوان مثال، اسکندر فیروز 200 تا 300 قلاده یوزپلنگ را برای دهه 1350 ذکر نموده، حال آنکه پل جاسلین از دیگر مشاورین حیات وحش در سازمان حفاظت محیط زیست تعداد 100 را برای همین دهه اعلام نموده و جالب اینست که از این تعداد، جمعیت 30 قلاده را تنها برای پناهگاه حیات وحش خوش بیلاق متصور بود. این درحالی است که مناطق متعدد و ارزشمند دیگری در سراسر کشور زیستگاههای یوز را تشکیل می دادند که اساساً بدلیل دوری از مرکز و خوش آب و هوا نبودن مورد بازدید قرار نمی گرفته اند و آن زیستگاهها همین زیستگاههایی هستند که در حال حاضر و با وجود کمبودهای فراوان در آنها می توانیم یوزپلنگ و طعمه های مورد علاقه اش را ببینیم. به هر حال نیمه اول دهه 1350 حیات وحش کشور مستنداً رو به رشد بوده و اکثر مناطق چهاگانه سازمان بشدت مورد حمایت و حفاظت قرار داشته اند. در دهه 50، گونه هایی همچون یوزپلنگ در پناه حمایتهای سازمان حفاظت محیط زیست، مانند دهه های 30 و 40 در معرض خطر انقراض نبودند. ولی در نیمه دوم دهه 50 و بعد از انقلاب که مناطق تحت مدیریت سازمان دستخوش تغییر و تحولات ناخواسته ای شد، طعمه های یوز به شدت کاهش یافت. این حوادث تا آن حد شدت داشت که آخرین مشاهده یوز در پناهگاه حیات وحش خوش بیلاق به سال 1362 برمی گردد و از آن پس نیز مشاهدات یوزپلنگ در اکثر زیستگاهها به ندرت گزارش می گردید. طی دو دهه گذشته، مطالعات مدون چندانی درباره یوز در ایران صورت نگرفته و تنها، مطالعات محدودی توسط برخی اساتید و کارشناسان، روی وضعیت و پراکنش این جانور در استانهای مختلف کشور صورت گرفته است. طی این مدت، همچنین برآوردهایی از جمعیت یوز در کشور نیز صورت گرفت. در سالهای میانی دهه 1370، دره شوری حدود 10 تا 15 قلاده برای یوزها برآورد می نماید. پیتیر جکسون رئیس وقت گروه متخصصین گربه سانان IUCN پس از انجام یک سری مطالعات و بررسی ها با همکاری کارشناسان سازمان حفاظت محیط زیست در سال 1375، به صورت غیر رسمی اعلام نمود که به نظر می

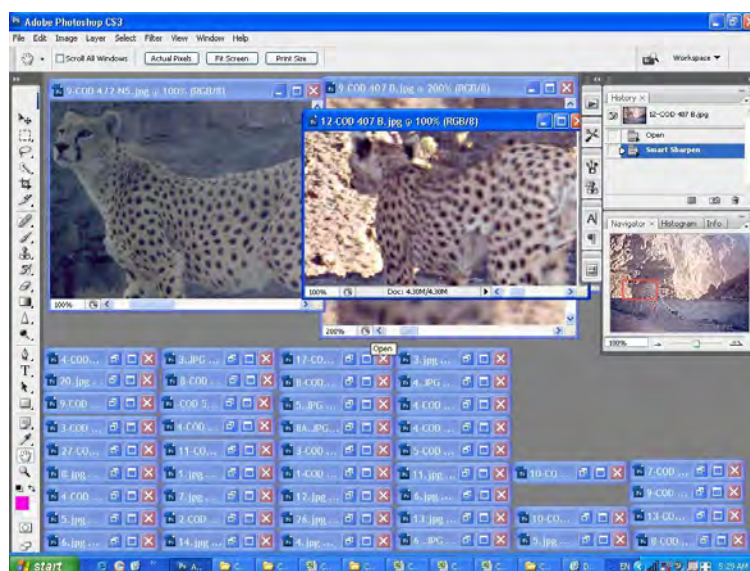

رسد در ایران تنها یک یوزپلنگ وجود داشته باشد و آنهم ماده یوز پارک پردیسان است (که در پارک پردیسان در سال 1382 در سن 9 سالگی مرد).

یکی از تکنیک‌هایی که امروزه در دنیا برای برآورد فراوانی گوشتخواران کاربرد گسترده‌ای پیدا نموده است، استفاده از دوربین‌های تله‌ای است. در این روش، جانوران "نشاندار" امکان شناسایی در سطح افراد را می‌دهند (کارانت و نیکولز 2002) و از آنجا که الگوی خالدار بدن یوزپلنگ در میان افراد مختلف منحصر بفرد و در سرتاسر زندگی آنها ثابت و بدون تغییر می‌باشد (کارو و دورانت 1991)، می‌توان با گرفتن عکس از افراد مختلف آنها را شناسایی نموده و بر اساس تصاویری که در طول زمانهای مختلف از آنها گرفته می‌شود، آنها را دنبال و پایش کرد (کلی 2001). البته متأسفانه یوزپلنگ‌ها دارای الگوهای پوستی پیچیده و فاقد ویژگی‌های بارز و متمایزکننده هستند و از همین رو، مقایسه آنها نیازمند صرف زمان طولانی بخصوص در حالتیکه تصاویر از کیفیت چندان بالایی برخوردار نباشند، می‌باشد (کلی 2001).

از همین رو، تلاش‌های مربوط به کارگذاری دوربین‌های تله‌ای با جدیت از سوی پروژه در داخل زیستگاه‌های منتخب پیگیری شد، لیکن به دلیل پاره‌ای مشکلات و عدم استمرار در کارگذاری مستمر و مرتب دوربینها، کسب نتایج دقیق و صحیح از تصاویر گرفته شده از یوزپلنگ‌ها با دشواری‌هایی همراه بوده است.

به منظور مقایسه تصاویر یوزپلنگ از نرم‌افزار Photoshop استفاده شد. برای این کار خال‌های بدن یوزپلنگ‌ها در تمام عکس‌ها با یکدیگر مقایسه شدند. برای تسهیل امر شناسایی معمولاً از خال‌های ریزی که میان دیگر خال‌های یوزپلنگ به چشم می‌خورد، استفاده شد، به خصوص از خال‌های محدوده ران پا. زیرا این محدوده در حالت‌های مختلف بدن جانور کمترین تغییر را از نظر خم شدن، چروک شدن پوست و دیگر تغییرات دارد و قابل اتکاتر است.

تمامی عکس‌ها در نرم‌افزار Photoshop اصلاح و با یکدیگر مقایسه شدند.

نکته قابل توجه در این میان آنست که نمی‌توان تعداد افراد شناسایی شده طی یک دوره چندساله را به عنوان جمعیت یوزپلنگ در یک منطقه اعلام نمود، زیرا جمعیت یوزها از یک سو در معرض مرگ و میر و زاد و ولد بوده و از سوی دیگر همواره در حال جابجایی به داخل و خارج مناطق و آن

هم در مسافتهای طولانی هستند. این مسأله متأسفانه گاهی از سوی برخی کارشناسان در مورد جمعیت یوز در خارج یک منطقه رعایت نشده و کل تعداد شناسایی شده از این جانور طی سالهای متوالی را به عنوان جمعیت یوز در آن منطقه اعلان می نمایند که **البته اظهارنظری کاملاً غیرکارشناسی** است. طی دوران پروژه، بیشترین مطالعات درخصوص برآورد جمعیت یوزپلنگ در داخل 5 زیستگاه اصلی یوز صورت پذیرفت و با **دقت و صحت** بالایی می توان درخصوص فراوانی یوزپلنگ در این مناطق نتیجه گیری نمود. براین اساس، برای هر یک از مناطق مذکور، تعداد یوزپلنگ زیر برآورد می گردد:

ردیف	نام منطقه	فراوانی یوزپلنگ برآورد شده
1	پارک ملی و منطقه حفاظت شده کویر	4 تا 6
2	پارک ملی، پناهگاه حیات وحش و منطقه حفاظت شده توران	10 تا 15
3	منطقه حفاظت شده کوه بافق	7 تا 9
4	پناهگاه حیات وحش دره انجیر	5 تا 8
5	پناهگاه حیات وحش نای بندان	13 تا 16
7	مجموع	39 تا 52

همانطور که پیش از این ذکر آن رفت، طی دوران پروژه هشت منطقه دیگر نیز به سایتهای قطعی یوزپلنگ در ایران اضافه شدند، لیکن به غیر از منطقه میاندشت که فناوری دوربین های تله ای به صورت گسترده در این منطقه مورد استفاده قرار گرفت، برآورد جمعیت یوزپلنگ در سایر نقاط مبتنی بر مشاهدات صورت گرفته (با احتساب زمان و مکان آنها) توسط افراد قابل اعتماد، نزدیکی و دوری به سایت های قطعی به منظور بررسی احتمال ورود یوزپلنگها از سایتهای اصلی و فراوانی تقریبی جمعیت طعمه های یوزپلنگ در این مناطق و مقایسه آن با سایتهای اصلی به منظور اعمال حدودی ظرفیت برد تغذیه ای می باشد. از این رو شاید بهتر باشد بجای واژه "برآورد"² برای این مناطق (بجز میاندشت) از واژه "برآورد حدسی"³ استفاده گردد.

ردیف	نام منطقه	فراوانی یوزپلنگ برآورد شده
1	پناهگاه حیات وحش میاندشت	4 تا 6
2	منطقه شکارممنوع بهکده رضوی	2 تا 4
3	منطقه شکارممنوع بهاباد یزد	3 تا 5
4	منطقه حفاظت شده کالمند	2 تا 5
5	پارک ملی سیاهکوه اردکان	3 تا 5
6	منطقه شکارممنوع عباس آباد نایین	4 تا 6
7	مناطق حوزه شهرستان رفسنجان	2 تا 4
8	منطقه شکارممنوع سفیدکوه آرسک دامغان	1 تا 3
9	مجموع	21 تا 38

² Estimate

³ Guesstimate

از سوی دیگر، وجود یوزپلنگ در مناطق بیشتری هنوز قطعی نشده ولی همواره احتمال وجود دارد که تعداد معدودی از این جانور در این مناطق زیست نماید. از این رو، بدیهی است که حدس تعداد احتمالی یوزپلنگ برای این مناطق بسیار حدودی و براساس تجربیات پروژه می باشد، لیکن مدرک قطعی برای اثبات آنها وجود نداشته و همین امر لزوم انجام بررسی های بیشتر را تبیین می نماید. این مناطق عبارتند از:

ردیف	نام منطقه	فراوانی یوزپلنگ برآورد شده
1	منطقه شکار ممنوع چاه شیرین سمنان	2 تا 4
2	مناطق شمالی شهرستان راور کرمان	2 تا 4
3	پناهگاه حیات وحش موته	0 تا 4
4	منطقه حفاظت شده و پارک ملی بهرام گور	0 تا 3
5	منطقه حفاظت شده چاه افتخاری	0 تا 2
6	مجموع	4 تا 17

همانطور که پیش از این نیز ذکر شد، این مناطق براساس بررسی های صورت گرفته مهمترین زیستگاه های احتمالی یوزپلنگ در کشور به شمار می روند، حال آنکه مناطق وسیع دیگری نیز وجود دارند که احتمال حضور یوز در آنها وجود داشته، لیکن مورد بررسی قرار نگرفته اند. بخش عمده ای از این مناطق تحت بررسی قرار نگرفته، بعنوان مثال در استانهای هرمزگان، سیستان و بلوچستان، کرمان و خراسان جنوبی بعید نیست که تعدادی یوزپلنگ در عرصه های وسیع این استانها وجود داشته باشد. با توجه به آنچه گفته شد، جمعیت یوزپلنگ آسیایی در ایران را می توان در قالب جدول زیر خلاصه نمود:

ردیف	نوع زیستگاه	فراوانی یوزپلنگ برآورد/حدس زده شده
1	زیستگاه های منتخب	39 تا 52
2	زیستگاه های قطعی	21 تا 38
3	زیستگاه های غیرقطعی	4 تا 20
4	زیستگاه های مورد بررسی قرار نگرفته	7 تا 15
5	مجموع	71 تا 122

البته ذکر این نکته کاملاً ضروری است که یوزپلنگ ها بین مناطق مختلف در رفت و آمد بوده و نمی توان جمعیت ثابتی برای هر استان یا منطقه در نظر گرفت. آنچه که از این جدول برمی آید آنست که حداقل جمعیت یوزپلنگ در کشور در پایان پروژه بدون شک از آغاز پروژه یعنی 50 تا 100 قلاده (اسدی 1997)، کمتر از 40 قلاده (جورابچیان 1378) و کمتر از 60 قلاده طبق گزارش شالر و اوبراین (2001) کاهش نیافته است. البته همین مسأله شاید ممکن است در نگاه اول حتی به عنوان دستاورد پروژه هم دیده نشود،

ولی بدون شک باید این مسأله را یکی از چشمگیرترین پیامدهای اجرای این پروژه در کشور دانست.

براساس آمار و اسناد دفتر حیات وحش و موزه های تاریخ طبیعی سازمان حفاظت محیط زیست که خود منطبق بر گزارشهای ادارات کل حفاظت محیط زیست سرتاسر کشور می باشد، جمعیت گونه های قابل شکار اصلی (قوچ و میش، کل و بز، جیبر و آهو) در اکثر مناطق کشور در سال 1386 به کمتر از نصف این تعداد در میانه دهه 1370 رسیده است. همچنین، براساس گزارش کیابی و همکاران (2002)، حدودا 550 تا 850 قلاده پلنگ در سرتاسر کشور زیست می نموده، حال آنکه گزارشهای غیررسمی حاکی از وجود تعدادی کمتر از 400 قلاده پلنگ برای سال 1387 در کشور می باشد.

درنتیجه، روند رشد جمعیت بسیاری از گونه های پستاندار بزرگ جثه در کشور طی سالهای گذشته بنا به دلایل متعدد به شدت نزولی بوده و همینکه جمعیت یوزپلنگ به عنوان نماد حیات وحش ایران از این روند تبعیت ننموده و می توان با قاطعیت و مستدل اثبات نمود که در بدبینانه ترین حالت، **جمعیت یوزپلنگ طی دهه گذشته در سرتاسر کشور کاهش نیافته** و این خود مرهون تلاشهای پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی و سازمان حفاظت محیط زیست در داخل زیستگاه ها بوده و مایه بسی خوشحالی است. با این حال، به نظر می رسد که حداقل جمعیت یوزپلنگ در کشور را می توان درحال حاضر رقمی بین 70 تا 80 قلاده متصور شد و همین امر بسیار امیدوارکننده تر از برآوردهای بیان شده در دهه 1370 و ماقبل آن می باشد.

2-2-11-3- ساختار جمعیت یوزپلنگ

فناوری دوربین های تله ای این امکان را در اختیار محققین گذارده اند تا بتوانند براساس تصاویر بدست آمده از یوزپلنگ در هر منطقه، تجزیه و تحلیلهای قابل اتکا و مستندی درخصوص جمعیت و ساختار آن در هر منطقه ارائه داده و دستاوردهای زیادی در زمینه شناخت بهتر از زندگی یوز در اختیار محققین قرار داده است.

• پناهگاه حیات وحش دره/انجیر

تصاویر دوربین های تله ای در پناهگاه حیات وحش دره انجیر مبین آنست که طی یک دوره سه ساله از 1381 تا ابتدا 1384، درمجموع حداقل 9 قلاده یوزپلنگ در محدوده مرکزی منطقه دره انجیر در تردد بوده اند. از این میان تنها یک نر بالغ شناسایی گردیده ولی نکته جالب تر آنکه 3 ماده همراه با توله هایشان از یک زیستگاه مشترک یعنی محدوده دره هومینو در این منطقه استفاده می کرده اند، البته در زمانهای مختلف! این نشان دهنده آنست که یوز ایرانی نیز همچون یوزهای آفریقایی **احتمالا از قلمرو ثابتی دفاع نموده** (کارو 1994) و از یک زیستگاه ممکن است افراد مختلفی استفاده نمایند. عکسها همچنین نشان دهنده آن هستند که **توله ها تا سن حدودا 19 تا 20 ماهگی همراه با مادر بوده** و پس از آن از مادر مستقل می گردند. همچنین یک ماده یوز که تا زمستان سال 1381 دو توله خود را به مرز استقلال از مادر رساند، متعاقبا در سال بعد یک توله کوچک همراه داشت که این مطلب حاکی از آن واقعیت دارد که جانور مذکور در شرایط مناسب فیزیکی و باروری بوده و بلافاصله پس از استقلال فرزندانش، زایمان نموده است. بر اساس تصاویر متعددی که از توله ها بدست آمده به نظر می رسد که یوزپلنگ ایرانی در دره انجیر **عمدتا**

پیش از رسیدن فروردین زایمان می نمایند که احتمالاً منطبق یا حتی پیش از اوج زاد و ولد طعمه های بزرگ جثه اصلی آنها در این منطقه یعنی قوچ و میش و کل و بز می باشد.

تصاویر مادر و دو یوز که در آستانه استقلال از مادر رسیده اند (آذر 1381)

• پناهگاه حیات وحش نای بندان

طی 8 دوره دوربین گذاری از سال های 1380 تا 1386، 45 بار و در مجموع 62 عکس از یوزپلنگ گرفته شده است. از این میان 10 عکس از وضوح و یا جزئیات کافی برای تطبیق و شناسایی برخوردار نبودند. نتایج بررسی 52 عکس باقی مانده در ادامه می آید. اولین عکس یوزپلنگ روز 10 مهر 1380 گرفته شد. با بررسی عکس های بعدی، مشخص شد که این یوزپلنگ نر بوده و در تمام دوره ها عکس آن گرفته شده است. آخرین عکس این یوز نر مربوط به زمستان 1385 بوده که در این زمان **سنی در حدود 10 سال** برای آن برآورد می گردد، حال آنکه طبق مطالعات کلی و همکاران (1998)، حداکثر عمر یک یوز نر در پارک ملی سرنگتی حدود 9 سال بوده است. نکته جالب دیگر آنست که در 20 فروردین 1386 از یوز ماده ای همراه با 2 توله حدودا 4-6 ماهه عکس گرفته شد. این عکس نشان می دهد **توله ها در فصل زمستان بدنیا آمده اند**. طی 8 دوره عکسبرداری غیر از چند فرد خاص که مرتباً در تصاویر تکرار شده اند، از 4 یوز دیگر نیز هر کدام تنها یک بار عکسبرداری شد. احتمال می رود که این یوزها گذری بوده و توسط یوزهای ساکن منطقه رانده شده و یا حتی بر اثر عوامل مختلف کشته شده باشند. با توجه به نتایج فوق طی 8 سال گذشته در پناهگاه حیات وحش نایبندان در مجموع از 15 قلاده یوزپلنگ عکسبرداری شده است. **البته این به معنای زیست هم زمان این تعداد یوزپلنگ در منطقه نیست.**

تصاویر ماده یوز F1 همراه با دو توله U10 و U11

2-11-4-زیستگاه یوزپلنگ

بخش عمده اظهارنظرهای کارشناسان ایرانی درباره گزینش زیستگاه توسط یوزپلنگ ایرانی مبتنی بر مطالعاتی است که سالها در آفریقا انجام گرفته است (مانند ایتن 1970، شالر 1972، کارو 1994 و غیره) که در این قاره یوزپلنگ ها عمدتاً در مناطق باز دشتی و در تعقیب آهوان مشاهده می گردد. از این رو، در اکثر منابع ایرانی ذکر شده که یوزپلنگ ایران در گذشته جانوری دشتی بوده و در دشتهای و گاهی اوقات تپه ماهورها که آهو در آن زیست می کرده، زندگی می کرده است (فیروز 1974، ب، دره شوری و هرینگتون 1355، اعتماد 1364، ضیایی 1375). همچنین محققین سایر کشورها نیز معتقد بودند که پراکنش گذشته یوزپلنگ در سایر کشورهای آسیایی نیز به شدت با پراکنش آهو همپوشانی داشته است (هپتنر و اسلادسکی 1972، هریسون و بیتس 1991).

از این رو به دلیل آسیب پذیری بالای آهو نسبت به شکارچیان در مقایسه با سایر سمداران بزرگ جثه یعنی قوچ و میش و پازن و در نتیجه کاهش قابل توجه جمعیت آن طی سالهای ابتدایی دهه 1360، در نتیجه یوزپلنگ ایرانی برای بقای خود ناچار به حرکت به سمت زیستگاه های کوهستانی و تکیه بر سمداران کوهزی گردید. فرضیه ای که در بالا ذکر آن رفت، امروزه به یکی از بحث برانگیزترین سؤالات پیرامون وضعیت یوزپلنگ در ایران بدل گردیده و یافتن پاسخ آن، نقش بسیار اساسی در مدیریت و حفاظت این گونه در کشور دارد.

با توجه به اسناد و شواهد تاریخی که به طور حتم غالباً مبتنی بر واقعیت های موجود زمان خود بوده اند، باید گفت که یوزپلنگ ایرانی در گذشته در اکثر دشتهای و تپه ماهورهای فلات ایران وجود داشته و آنرا جانوری سریع و چالاک می دانسته اند که به خوبی می تواند آهوان را دنبال نماید. همچنین، آنچه از شواهد بر می آید آنست که با توجه به جمعیت بالای آهو در گذشته که در اکثر دشتهای کشور پراکندگی داشته این جانور یکی از طعمه های اصلی یوزپلنگ ایرانی را تشکیل می داده است. ولی طعمه های کوهزی به خصوص قوچ و میش نیز بخشی از طعمه این جانور را شامل می شده و نمی توان با قاطعیت اظهار نمود که این جانور در گذشته اصلاً قوچ و میش شکار نمی کرده است. شاید بهتر باشد این طور نتیجه گیری نمود که یوزپلنگ بقای خود را در ایران مرهون توانایی اش در شکار هر دو گونه آهو و گوسفند وحشی می باشد، زیرا اگر این جانور از گذشته اصلاً قادر به صید شکارهای کوهزی نبود، نمی توانست امروز خود را در تپه ماهورها و زیستگاه های کوهستانی واقع در مناطق کویری کشور همچنان حفظ نماید.

در حال حاضر، از میان زیستگاه های قطعی و مورد بررسی قرار گرفته یوزپلنگ در کشور، یوزپلنگ در تمامی مناطق در مناطق تپه ماهوری و کوهستانی دیده می شود به غیر از پناهگاه حیات وحش میانداشت و تاحدی منطقه شکار ممنوع بهکده رضوی که بنا به اقتضای شرایط طبیعی و توپوگرافی آن، این جانور تنها در دشتهای و تپه ماهورهای میان آنها زندگی نموده و از تنها سمدار بزرگ جثه موجود در این مناطق، یعنی آهو، ایرانی تغذیه می نماید. در سایر مناطق زیست یوزپلنگ ایرانی بخش قابل توجهی از فعالیتهای زیستی و شکار جانور در مناطق کوهستانی و دارای عوارض توپوگرافی سخت متمرکز شده و سمداران کوهزی بخش غیرقابل انکاری از رژیم غذایی این جانور را تشکیل می دهند.

براساس ثبت دقیق محل‌های مشاهده یوزپلنگ توسط مشاهده کنندگان در زیستگاه‌ها، نتایج زیر درباره زیستگاه مورد استفاده یوزپلنگ در مناطق مختلف بدست آمده است که به قرار زیر می باشد:

Habitat Type	Frequency	Percent
Plain	9	11
Hilly Terrain	55	68
Foothill	8	10
Mountainous Terrain	9	11
Total	81	100

جدول آمار توصیفی زیستگاه‌های مشاهده یوزپلنگ در نای بندان

Habitat Type	Frequency	Percent
Plain	12	20
Hilly Terrain	35	60
Foothill	6	10
Mountainous Terrain	6	10
Total	59	100

آمار توصیفی زیستگاه‌های مشاهده یوزپلنگ در خارتوران

Habitat Type	Frequency	Percent
Plain	5	28
Hilly Terrain	4	24
Foothill	4	24
Mountainous Terrain	4	24
Total	17	100

جدول آمار توصیفی زیستگاه‌های مشاهده یوزپلنگ در بافق

در پناهگاه حیات وحش نای بندان و ذخیره گاه زیستکره توران، یوزپلنگ‌ها بطور معنی داری در زیستگاه‌های تپه ماهوری مشاهده می شوند ($\chi^2 = 79.543$, $df = 3$, $p = 0.000$; Turan: $\chi^2 = 38.695$, $df = 3$, $p = 0.000$). (Naybandan: $\chi^2 = 0.176$, $df = 3$, $p = 0.981$). (Bafq: $\chi^2 = 0.176$, $df = 3$, $p = 0.981$). البته شاید عدم معنی دار بودن مشاهدات یوزپلنگ بین زیستگاه‌های مختلف در بافق به دلیل تنوع زیستگاهی بالای این منطقه و تعداد نه چندان بالای مشاهدات بوده باشد. این تجزیه و تحلیل‌ها به دلیل ناکافی بودن تعداد مشاهدات در سایر زیستگاه‌ها انجام نگرفت، البته تمامی محدود نقاطی که زیستگاه محل مشاهده ثبت شده، در زیستگاه‌های تپه ماهوری بوده است.

در مناطق نای بندان، کویر، دره انجیر و خارتوران، یوزپلنگ‌ها اکثراً در زیستگاه‌های تپه ماهوری و ارتفاعات پایین دست دیده می شوند و با توجه به آنکه **بیشترین طعمه مشاهده شده یوزپلنگ‌ها در این مناطق نیز قوچ و میش بوده است**، به نظر می رسد که این پدیده ناشی از وابستگی زیاد یوز به

این گونه و لزوم زیست در مناطق مورد علاقه قوچ و میش ها می باشد. ولی در منطقه بافق، یوزپلنگ ها تقریباً بدون تفاوت چشمگیری در تمامی انواع زیستگاه ها مشاهده شده اند که خود می تواند معلول چند واقعیت باشد. از یک سو، خود منطقه کوه بافق عمدتاً کوهستانی بوده لیکن مناطق پیرامونی مانند کلوت و آریز عمدتاً تپه ماهوری می باشد و یوزها بطور معمول از طریق دشتهای حدواسط این مناطق به جابجایی و مهاجرتها می پردازند و همین تنوع زیستگاه ها باعث تنوع زیستگاه های مشاهده یوزپلنگ در این منطقه و اطراف آن گشته و تفاوت معنی داری میان زیستگاه های مختلف نمی باشد.

بطور خلاصه می توان گفت که یوزپلنگ درحال حاضر در مناطق تپه ماهوری و دامنه های مناطق کوهستانی مناطق کویری زیست می نماید. در واقع، به نظر می رسد که یوزپلنگ ها از زیستگاه های کاملاً دشتی اجتناب نموده و بخشهای قرار گرفته در مرز دشت با تپه ماهور و کوهستان را ترجیح می دهند که شاید بتوان آنرا شبه اکوتون نامید. **همچنین به نظر می رسد که یوزپلنگ ایران چه در گذشته و چه درحال، در دشت های وسیع و باز زیست نمی کرده و این نابودی آهوان نبوده که باعث تغییر زیستگاه از دشت به ارتفاعات شده است، بلکه یوز ایران به نظر می رسد که از قدیم در تپه ماهورها و دامنه ها بوده، فقط به دلیل وفور آهو دامنه عملیاتی بیشتری در دشتهای حاشیه کوه ها داشته است (جداول 5 تا 7).**

2-2-11-5- رژیم غذایی یوزپلنگ

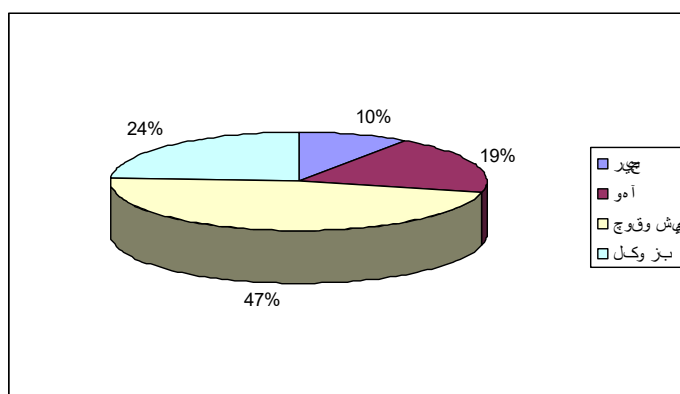
بدون شک یکی از مهمترین موضوعاتی که ذهن تمامی علاقمندان و کارشناسان در زمینه یوزپلنگ را به خود مشغول داشته، رژیم غذایی یوزپلنگ ایرانی بوده و تلاشها و اقدامات فراوانی در این خصوص طی سالهای پروژه صورت گرفته است. طبق گفته مؤلفین و محققین مختلف (مانند لی 1967 و فیروز 1974 ب)، آهو مهمترین طعمه یوزپلنگ در ایران بوده و محققین دیگر، غیر از آهو، قوچ و میش (مانند دره شوری و هرینگتون 1355، ضیایی 1376 و اسدی 1997) و حتی کل و بز (جورابچیان 1378 و اسدی 1997) را نیز به عنوان طعمه یوزپلنگ نام برده اند. عموماً کارشناسان آهو را طعمه شمار یک یوزپلنگ ایرانی می دانند و در واقع نابودی آنرا دلیل اصلی کاهش جمعیت یوزپلنگ در کشور می دانند (فیروز 1974 الف). در سایر کشورهای آسیایی نیز پراکنش یوزپلنگ با پراکندگی آهوها بسیار همپوشانی داشته و این عقیده را بوجود آورده که آهو طعمه اصلی یوزپلنگ آسیایی بوده است (هیپنر و اسلودسکی 1972 و هریسون و پیتس 1991). لیکن مطالعات نشان می دهد که امروزه یوزپلنگ ها بخش عمده ای از نیاز غذایی خود را از سمداران کوهزی تأمین می نماید (جورابچیان 1378 و فرهادی نیا 2004). سؤال اصلی آنست که طعمه اصلی یوزپلنگ در گذشته تنها آهو بوده و آینده یوزپلنگ در ایران در گرو بقای آهوان می باشد؟ به منظور پاسخ به این پرسش، مطالعات متعددی انجام گرفته که به صورت خلاصه، دستاوردهای آنها ارائه می گردد.

براساس گونه های شکار شده توسط یوزپلنگ در مناطق مختلف و نیز براساس مشاهده مستقیم از دهه 1350 تاکنون، **قوچ و میش طی 3 دهه گذشته بالاترین نسبت را به خود اختصاص داده است**، بطوریکه درحدود نیمی از لاشه های شکار مشاهده شده که یوزپلنگ مشغول تغذیه از آن بوده است، به قوچ و میش اختصاص داشته و این نسبت در میان اکثر زیستگاه ها نیز وجود دارد. نکته جالب منطقه توران است که در آن آهو بیشترین نسبت را به خود اختصاص داده است. البته ذکر این نکته ضروری است که به

دلیل زیاد نبودن تعداد مشاهدات (مجموعاً 21 بار) طی بیش از 3 دهه، نمی توان تجزیه و تحلیل چندانی بر اساس این داده ها ارائه نمود، لیکن به منظور کسب دیدگاه پایه ای بسیار راهگشا می تواند باشد.

جدول 8: طعمه های یوزپلنگ براساس مشاهدات مستقیم

نام منطقه	کل و بز	قوچ و میش	آهو	جیبیر
بافق	2	3	0	1
دره انجیر	1	2	0	0
نای بندان	0	4	0	0
کوبر	2	0	1	1
توران	0	1	3	0
مجموع	5	10	4	2

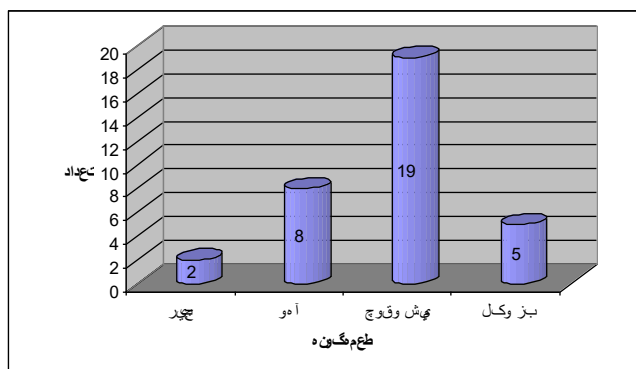
نمودار طعمه یوزپلنگ براساس مشاهده مستقیم جانور حین تغذیه

همچنین، بررسی گونه های قابل شکار یوزپلنگ با فاصله زمانی یک ساعت قبل و پس از مشاهده خود جانور طی کل دوره پروژه مورد بررسی قرار گرفت. این داده از طریق فرمهای خاصی که مشاهده کنندگان یوزپلنگ (عمدتاً محیط بانان) موظف به پر نمودن آن می باشند، استخراج گردید. براین اساس، قوچ و میش در 4 زیستگاه مورد بررسی (منطقه دره انجیر به دلیل ناقص بودن گزارشها مورد تجزیه و تحلیل قرار نگرفت)، بسیار بیشتر از سایر گونه ها در نزدیکی یوزپلنگها مشاهده شده بود. در منطقه توران، آهو پس از قوچ و میش بالاترین میزان مشاهدات در نزدیکی یوزپلنگ را به خود اختصاص داده و این علی رغم جمعیت و پراکنش محدودتر آن نسبت به جیبیر در این منطقه می باشد. از سوی دیگر، همانطور که پیش از این نیز ذکر آن رفت عمده موارد مشاهده یوزپلنگ سر لاشه شکار در توران مربوط به آهو بوده و همه این موارد دال بر اهمیت حفاظت آهو در توران دارد. نکته قابل توجه دیگر، رتبه دوم جیبیر در نای بندان پس از قوچ و میش می باشد، حال آنکه براساس بررسی لاشه های شکار این انتظار وجود دارد که کل و بز رتبه دوم را به خود اختصاص داده باشد.

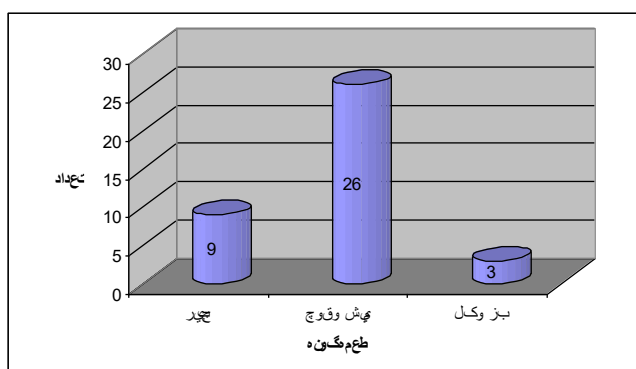
در پناهگاه حیات وحش نای بندان و ذخیره گاه زیستکره توران، یوزپلنگ ها بطور معنی داری در نزدیکی قوچ و میش ها مشاهده می شوند ($\chi^2 = 20.973$, $df = 2$, $p = 0.000$; Turan: $\chi^2 = 15.647$, $df = 2$, $p = 0.001$).، بخصوص منطقه نای بندان، ولی در منطقه حفاظت شده بافق، این

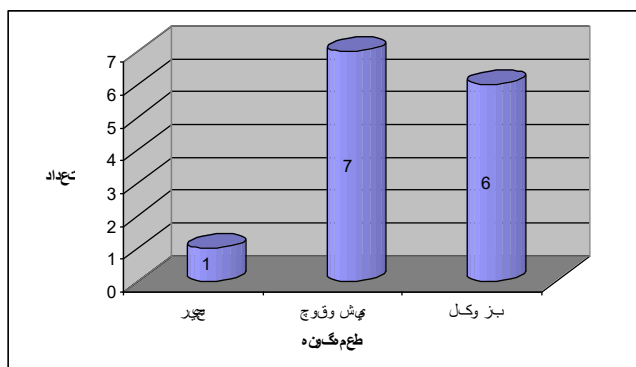
همزمانی حضور در یک زیستگاه معنی دار نمی باشد $\chi^2 = 4.429$, $df = 2$, $p = 0.109$ (Bafq). این تجزیه و تحلیل به دلیل ناکافی بودن مشاهدات برای منطقه کویر و دره انجیر انجام نگرفت.

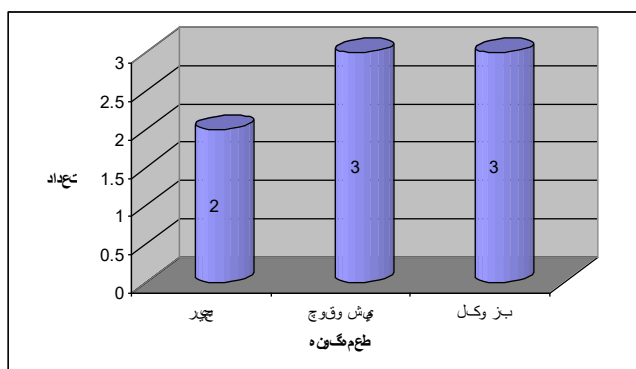
نمودار گونه های قابل شکار مشاهده شده یک ساعت قبل و پس از مشاهده یوزپلنگ در توران

نمودار گونه های قابل شکار مشاهده شده یک ساعت قبل و پس از مشاهده یوزپلنگ در نای بندان طبس

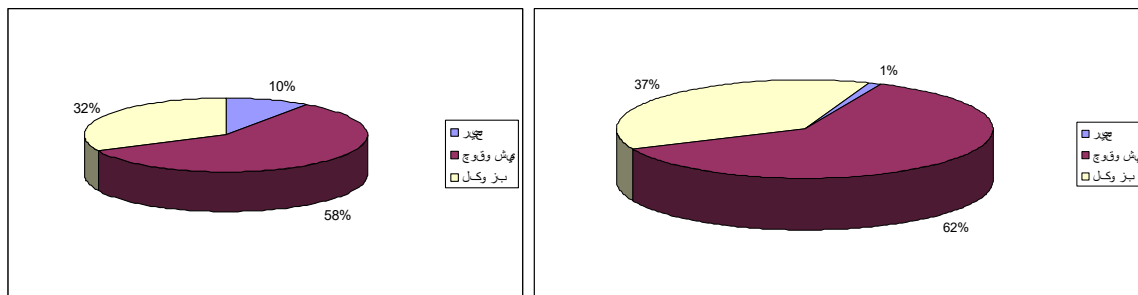

نمودار گونه های قابل شکار مشاهده شده یک ساعت قبل و پس از مشاهده یوزپلنگ در بافق

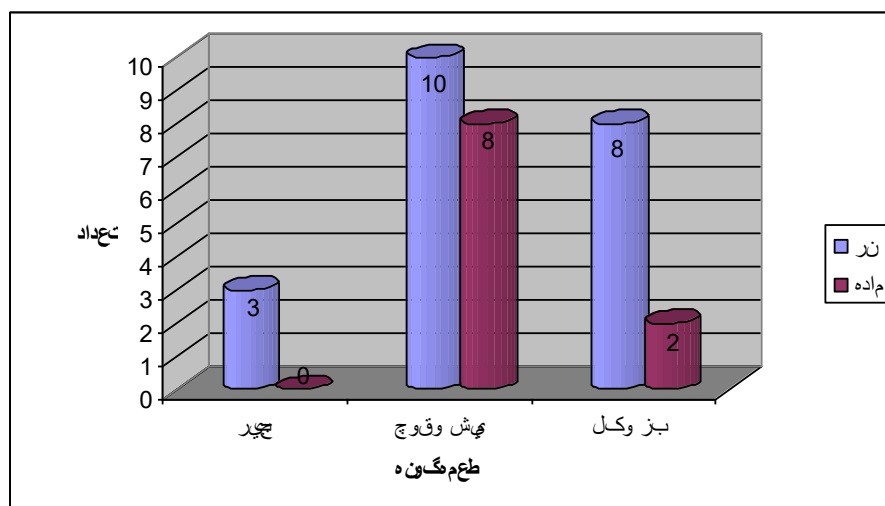
نمودار گونه های قابل شکار مشاهده شده یک ساعت قبل و پس از مشاهده یوزپلنگ در پارک ملی کویر

بررسی لاشه های شکار بجا مانده از یوزپلنگ نیز روش دیگری است که در 2 منطقه از زیستگاه های یوزپلنگ مورد استفاده قرار گرفت. در این روش، در مجموع 32 لاشه شکار متعلق در دره انجیر و 83 لاشه در نای بندان پس از بررسی و کسب اطمینان از اینکه توسط یوزپلنگ از پا درآمده اند، ثبت گردید. نتایج کلی دو مطالعه شباهت بالایی به یکدیگر دارند، بطوریکه در هر دو منطقه، **حدود 60/5٪** لاشه های شکار یافت شده طی دوره های یک ساله تحت بررسی متعلق به قوچ و میش بوده و **حدود 30٪** مربوط به کل و بز بوده است. براساس بررسی لاشه های شکار، جبیر درصد ناچیزی از غذای یوزپلنگ در هر منطقه را به خود اختصاص داده است.

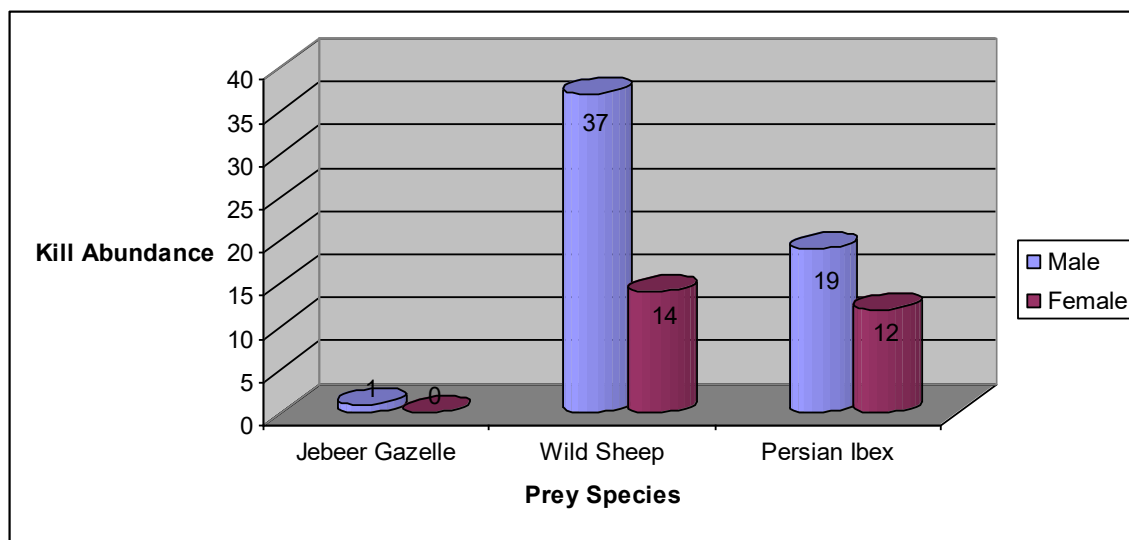

ترکیب لاشه های شکار یوزپلنگ در دو منطقه دره انجیر (نمودار راست) و نای بندان (نمودار چپ)

نکته جالب دیگر در این خصوص، آنست که در هر سه گونه قابل شکار یوزپلنگ در این دو منطقه، **نرها همواره بیشتر از ماده ها** مورد شکار قرار گرفته اند و با توجه به آنکه نرها به صورت طبیعی درصد پائینتری از جمعیت سمداران قابل شکار در هر منطقه را نسبت به ماده ها به خود اختصاص می دهند، این مسأله احتمالاً نشان دهنده ترجیح یوزپلنگ برای شکار نرها نسبت به ماده می باشد. از این رو، **قویاً توصیه می شود که از صدور پروانه شکار در زیستگاه های یوزپلنگ خودداری گردد**، زیرا این پروانه ها تنها برای نرها بوده و مطالعات نشان دهنده آنست که **یوزپلنگ برای بقای خود عمدتاً به نرها وابسته است**.

ترکیب لاشه های شکار یوزپلنگ براساس گونه و جنس در منطقه دره انجیر

نمودار ترکیب گونه ای و سنی طعمه های یوزپلنگ در نای بندان (1381-1382)

بطور خلاصه می توان گفت که درحال حاضر در اکثر مناطق، قوچ و میش بخش عمده نیاز غذایی یوزپلنگ را تأمین می نماید. کل و بز نیز طعمه دیگری است که در اکثر مناطق مورد استفاده یوزپلنگ قرار می گیرد، ولی به نظر می رسد که کمتر از فراوانی مورد انتظار در جمعیت طعمه های یوزپلنگ، شکار می شود. ولی آهوان با اینکه کمترین تراکم را در هر منطقه دارند، همچنان درصدی از غذای یوزپلنگ را به خود اختصاص داده و افزایش جمعیت آهو و جبیر یقیناً برای این طعمه خوار مفید خواهد بود. همچنین، براساس بررسی های به عمل آمده یوزپلنگ برای بقای خود به پستانداران بزرگ جثه نیاز مبرم داشته و جانوران کوچکتر تنها بخش کوچکی از نیاز این جانور را تأمین می نمایند. مگر آنکه یوزپلنگ در شرایط اضطراری قرار داشته باشد و کاهش جمعیت طعمه های مورد علاقه اش چاره ای جز گرفتن جانوران کوچکتر برای آن باقی نگذاشته باشد. در نهایت، توصیه می گردد بجای نام بردن از آهو به عنوان تنها طعمه اصلی یوزپلنگ در کشور، قوچ و میش نیز مورد توجه جدی و پذیرش به عنوان طعمه اصلی یوزپلنگ از گذشته تاکنون قرار گیرد.

2-2-11-6 برنامه های سرشماری و برآورد جمعیت گونه های مرتبط با یوزپلنگ

سرشماریهای اجرا شده در پروژه براساس روشهای فاصله ای شامل ترانسکت خطی و شمارش نقطه ای برای طعمه های اصلی یوزپلنگ (جبیر، آهو، قوچ و میش و کل و بز) و استفاده از دوربینهای تله ای برای یوزپلنگ و رقبایش بود. پس از جمع آوری داده ها از روش Regression برای کالیبره کردن شاخص فراوانی نسبی Relative Abundance Index (RAI) و در نهایت تخمین تراکم و اندازه جمعیت طعمه های یوزپلنگ در سایتهای منتخب استفاده گردید.

نرخ برخورد طعمه های یوزپلنگ

همانطوریکه در جدول مشاهده می کنیم این میزان برای جبیر و آهو کم و میانگین این میزان برای جبیر فقط 1 گروه در هر 25 کیلومتر ترانسکت میباشد. هیچگونه مشاهده ای از آهو در 3 منطقه از 4 سایت

نداشتیم مگر در پارک ملی خارتوران که فقط 2 جمعیت کوچک مشاهده گردید. گونه های متداول در 4 سایت مورد مطالعه قوچ و میش و کل و بز بودند. داده ها نشان دهنده میانگین 1/3 گروه برای قوچ و میش و 1 گروه برای کل و بز در 4 منطقه مورد مطالعه بود.

کل و بز	قوچ و میش	آهو	جبیر	نام منطقه
0.32	0.33	0.0	0.09	کویر
0.27	0.58	0.02	0.02	توران
0.11	0.29	0.0	0.04	نای بندان
0.24	0.13	0.0	0.01	بافق

میانگین اندازه گروههای طعمه های یوزپلنگ

نتایج نشان می دهد که میانگین اندازه گروه ها برای جبیر و آهو بسیار کم می باشد (معمولاً 1-3 رأس در هر گروه). این میزان برای کل و بز و قوچ و میش نیز در پارک ملی کویر کم بوده در حالیکه در 3 منطقه دیگر این گونه ها دارای گروه های بزرگتری هستند.

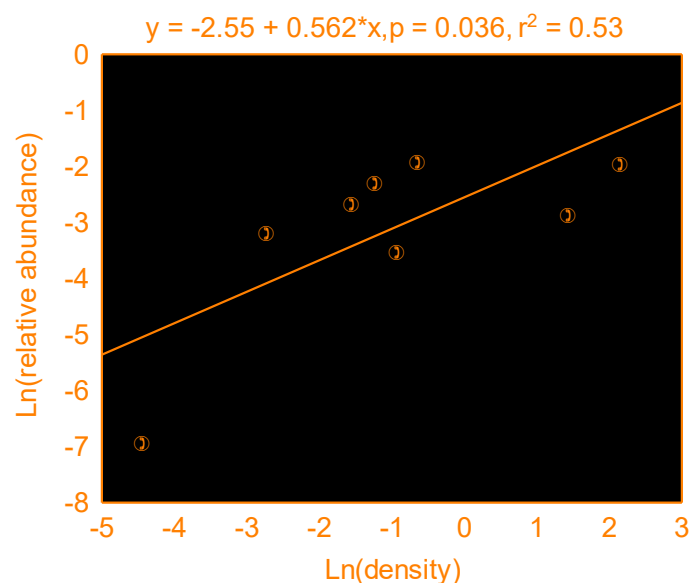
کل و بز	قوچ و میش	آهو	جبیر	نام منطقه
2.8	2.6	0.0	1.92	کویر
19.8	11.2	3.44	2.44	توران
9.80	7.2	0.0	2.97	نای بندان
43.0	27.6	0.0	1.00	بافق

تراکم طعمه های یوزپلنگ و جمعیت تخمینی آنها

میزان تراکم طعمه های یوزپلنگ و همچنین تخمین جمعیت آنها (اعداد داخل پاراتز) در جدول نشان داده شده است. همانطوریکه انتظار می رفت، جمعیت جبیر و آهو بسیار کم میباشد بجز در نایبندان جمعیت قوچ و میش و کل و بز نسبتاً خوب می باشد (بجز در پارک ملی کویر). پارک ملی کویر در گذشته یکی از زیستگاههای اصلی یوزپلنگ بحساب می رفت ولی متأسفانه بعثت شیوع بیماری در این منطقه تلفاتی بالغ بر حداقل 2000 رأس کل و بز داشتیم. انجام عملیات نظامی توسط نیروهای مسلح، حضور شکارچیان و چرای احشام بصورت پراکنده و غیرقانونی موجبات ناامنی و کاهش و یا مهاجرت جمعیت حیات وحش در این منطقه شده است.

کل و بز	قوچ و میش	آهو	جیر	نام منطقه
0.27 (270)	0.37 (340)	0.0	0.06 (120)	کویر
3.91 (6,900)	8.55 (14,200)	0.02 (115)	0.04 (230)	توران
0.78 (3,300)	1.76 (7,800)	0.0	0.30 (1,200)	نای بندان
9.8 (1,800)	2.6 (500)	0.0	0.01 (20)	بافق

همانطوریکه در نمودار مشخص است رابطه معنی داری ما بین فراوانی نسبی طعمه های یوز و همچنین تخمین تراکم آنها وجود دارد.

فراوانی نسبی سایر گوشتخواران

بررسی فراوانی نسبی سایر گوشتخواران در سایتهای مورد مطالعه نشان دهنده آنست که این میزان برای پلنگ، کاراکال و گرگ بسیار کم می باشد. حال آنکه گونه های متداول در 4 زیستگاه عمدتاً کفتار و روباه می باشد. با عنایت به آمار بدست آمده هیچکدام از این گونه ها نمی توانند بعنوان تهدیدی برای جوامع محلی و دامهایشان بحساب آیند مگر در مواقعی که از زیستگاههای داخل مناطق جهت چرای احشام استفاده شود.

2-2-11-7 مطالعات استخوان شناسی

براساس بررسی های صورت گرفته در زمینه جمجمه یوزپلنگ آسیایی، عمده تفاوت های دیده شده میان یوزپلنگ آسیایی با سایر گربه سانان به طور خلاصه عبارتند از:

1. دو یا چند شاخه شدن سوراخ زیر حدقه ای⁴ در هر دو طرف یا یک طرف جمجمه در یوزپلنگ آسیایی. در سایر گربه سانان یک سوراخ زیر حدقه ای در هر دو طرف جمجمه موجود است. تنها استثنای بسیار جالب شیر

4 - Infraorbital Foramen

آسیایی است که در جمجمه های 50٪ از آنها سوراخ زیر حذقه ای به صورت دوشاخه مشاهده می شود (بارنت و همکاران 2006). در زمینه علت این رویداد جای پرسش همچنان وجود دارد اما وجود این حالت در دو گربه سان دارای مشکلات ژنتیکی و جمعیت بسیار کم و نیز سابقه تغییرات در بروز صفات گوناگون در جمجمه جاندارانی که از کاهش جمعیت و فشار محیطی رنج می برند موضوع بسیار مناسبی برای تحقیق در این زمینه به شمار می رود.

2. وجود عدم تقارن و ناهمواری شدید در درز بین استخوانهای فرونتال یا پیشانی و درز بین استخوانهای آهیانه یا پاریه تال⁵.

3. وجود عدم تقارن و ناهمواری شدید در درز بین استخوانهای نیزال یا بینی⁶ و درز بین استخوانهای فرونتال یا پیشانی⁷.

جمجمه های یوزپلنگ ایرانی که از مناطق مختلف کشور جمع آوری و آماده سازی شده است (عکس از کشیری)

5 - Inter-Parietal Suture

6 - Inter-Nasal Suture

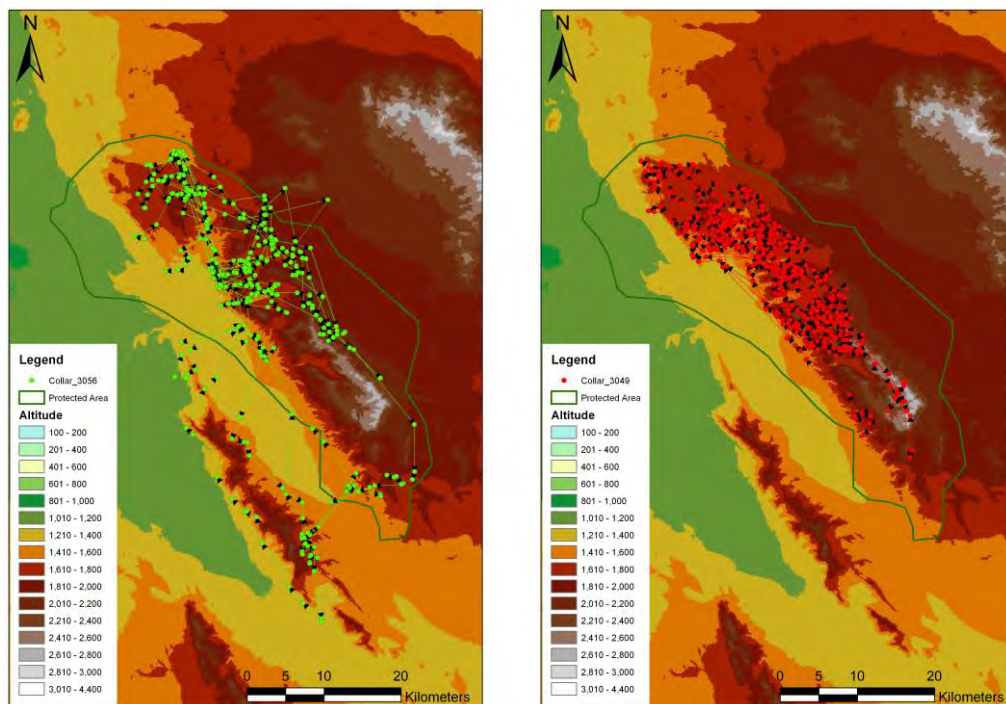
7 - Inter-Frontal Suture

8-2-11- رادیوتله متری

از بهمن ماه 1385 تا اسفند ماه 1386 طی 1149 تله/شب این پروژه موفق به زنده گیری 2 یوز آسیایی و 2 پلنگ ایرانی گردید. یک نمونه از هر گونه متعاقبا زنده گیری شده اند. یکی از دو یوز زنده گیری شده تقریباً 4/5 ماه پس از اولین زنده گیری بوسیله یک گوشتخوار بزرگ (به احتمال بسیار زیاد پلنگ ایرانی) کشته شده است. 137 روز از داده های گردنبندها یوز کشته شده و 284 روز از داده های گردنبندها پلنگ دوباره زنده گیری شده بازیابی گردید.

تجزیه و تحلیل اولیه داده ها نشان داد که یوزپلنگ مذکور گستره خانگی بسیار قابل توجهی به بزرگی 1700 کیلومتر مربع را مورد استفاده قرار داده است. همچنین نشان داد که از مساحت زیادی در خارج از منطقه حفاظت شده بطور مرتب بازدید می کند. درمورد پلنگ، داده های بازیابی شده نشان داد که اندازه گستره خانگی این نمونه پلنگ در حدود 626 کیلومتر مربع بوده و کاملاً در بخش کوهستانی منطقه حفاظت شده بافق قرار دارد.

هرچند با داده های دریافتی از تنها یک قلاده یوز یا پلنگ نمی توان اظهارنظر قطعی نمود، ولی شاید بتوان نشان داد که این نمونه ها از گستره خانگی بسیار وسیع تری نسبت به یوزهای آفریقایی برخوردارند. اطلاعات مربوط به محدوده فعالیت نمونه یوز نیز نشان داد که افزایش دامنه حفاظت به نقاطی فراتر از مرزهای فعلی منطقه حفاظت شده، می تواند تضمین کننده حفاظت موثر تری برای این گونه باشد.

نقشه نقاط بازیابی شده از گردنبندهای یوزپلنگ (نقشه راست) و پلنگ (نقشه چپ) در منطقه بافق (DOE/UNDP/CACP/ZSL/WCS)

به صورت خلاصه می توان گفت، مطالعات و اقدامات انجام شده در این بخش باعث کسب اطلاعات قابل اتکا و جدیدی در رابطه با شرایط زیستگاهی و رفتاری یوزپلنگ آسیایی گردیده و نگاه جدید مجامع بین المللی را بر این گونه گشوده و علاقمندان به مطالعه در زمینه یوزپلنگ ایرانی را نسبت به گذشته دو چندان نموده است. طبیعی است که این خود مسئولیت و رسالت سازمان را نیز در جهت حفاظت بیشتر این گونه ارزشمند نیز افزایش داده است. نتایج بدست آمده از مطالعات میدانی مبین آنست که یوز ایرانی بر خلاف یوز آفریقایی یک گونه دشتزی نبوده، تنها طعمه مهم و عمده آن آهو نبوده و حتی شبها نیز به شکار می پردازد. این جانور قانع، ترسو و بسیار مقاوم و در سخت ترین شرایط زیستگاهی قادر به حفظ و بقای خویش است و با اندک توجه ویژه به تقویت امور حفاظتی زیستگاه های آن می تواند به سرعت تکثیر شود. همچنین تصاویر گرفته شده حاکی از زایمان یوزها در ماهها و فصول مختلف سال می باشد. قلمرو و پراکنش یوز آسیایی در مقایسه با یوز آفریقایی بسیار وسیعتر و با تراکم بسیار پایین تری اثبات گردیده است. موارد فوق و بسیاری موارد دیگر که در بخش دستاوردهای گزارش به تفصیل و مستدل به آن پرداخته شده، می تواند در برنامه ریزیهای مدیریتی و حفاظتی این گونه بسیار موثر و مفید واقع گردد. کما اینکه با استفاده از این نتایج و بکارگیری آنها پروژه توانسته است زیستگاههای منتخب و پنجگانه یوز را هم اکنون تا **سیزده زیستگاه** افزایش و تا حد زیادی در حفاظت از آن موفق تر از گذشته عمل نماید.

2-3- مطالعات اقتصادی و اجتماعی و مشارکت های مردمی

سوابق و تجارب مشارکت مردمی و یا مدیریت ذینفعان بومی بر زیستگاهها و منابع طبیعی کشور و به عبارتی مدیریت بسترهای اصلی و حیاتی تنوع زیستی توسط بومیان در کشور سابقه دیرینه دارد. در گذشته طبیعت کشور به زیبایی و بدون هرگونه تشنج و اصطکاک منافی توسط مردم و بواقع توسط ذینفعان بومی مورد بهره برداری قرار می گرفت و حفاظت می گردید ولی متأسفانه از زمان انقلاب سفید (بهمن 1341) و یا ملی شدن جنگلها و مراتع که مدیریت این منابع بدست دولت افتاد، بخش عمده تنوع زیستی کشور که در عرصه جنگلها و مراتع قرار دارند، از لحاظ حفاظتی دچار خدشه و به تدریج با افزایش عوامل تخریب متعدد دیگر و از آن جمله افزایش جمعیت، جوامع انسانی، توسعه بی رویه و ... این منابع و بویژه حیات وحش به صورت فزاینده ای مورد تهدید و انهدام قرار گرفته است.

هم اکنون مشارکت مردمی و مدیریت مشارکتی بر اساس نیازهای اقتصادی و اجتماعی بعنوان یکی از اصولی ترین روشهای مدیریت منابع مطرح می گردد، ولی متأسفانه اکثر مدیران و کارگزاران مملکتی آنرا روشی نوین و سوغاتی از جهان اول تلقی نموده و به عنوان روشی پیچیده، فاقد تجربه، غیر عملی و ناموفق می پندارند. بطوریکه عموماً کوشش جدی برای تحقق آن انجام نداده و به دلایل متعدد اعتماد دستگاهها و مدیران دولتی از توانایی ذینفعان محلی برای مشارکت و مدیریت زیستگاهها سلب گردیده است. شاید فراموش کرده باشیم که دقیقاً کمتر از 50 سال قبل مدیریت واقعی تمامی جنگلها و مراتع و حیات وحش کشور در دست همین ذینفعان بومی بی سواد و کم سواد بوده است.

اگر ما مشارکت مردمی را به معنای واقعی کلمه و شریک نمودن آنان در **منافع** مادی و معنوی عرصه ها در نظر بگیریم و از حوزه حرف و شعار خارج نموده و به شراکت حقیقی با ذینفعان هر منطقه بیندیشیم، قطعاً نتایج غیر قابل باوری را بدست خواهیم آورد. در این راستا جا دارد یکی از تجارب پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی را که در سال 1378 در پناهگاه حیات وحش نایندگان طبس اتفاق افتاد را بطور مختصر ذکر کرد. پناهگاه حیات وحش نایندگان طبس در حواشی مرزهای خود روستاهای متعددی را ندارد و مهمترین آنها روستاهای نایندگان، علی آباد و زردگاه است که عملاً اهالی این روستاها جهت تامین پروتئین مورد نیاز خود و خانواده هایشان با استفاده از تله های پاگیر بطور غیر قابل تصویری نسبت به شکار حیات وحش مختلف (اعم از طعمه و طعمه خوار) که بعلت نیاز آبی به حوالی چشمه ها که محل نصب تله ها بود اقدام می نموده اند. بعد از انجام هماهنگیهای لازم با مقامات محلی، مسولین و بویژه ادارات منابع طبیعی منطقه که بهره برداری از محصولات گیاهی این پناهگاه را در قالب قراردادهای متعدد به متقاضیانی که عمدتاً از استان اصفهان می آمدند واگذار می نمودند، در نتیجه هماهنگیهای بعمل آمده و پیشنهاد و پیگیری اداره حفاظت محیط زیست طبس بهره برداری از این منابع به اهالی روستاهای نایندگان، علی آباد و زردگاه و سایر داوطلبان روستاهای نزدیک به منطقه داده شد. نکته قابل توجه و غیر قابل پیش بینی این بود که دقیقاً بعد از یک دوره بهره برداری از منابع مذکور تعداد بالغ بر 300 تله پاگیر توسط اهالی به اداره حفاظت محیط زیست طبس تحویل داده شد. هیچیک از محیط بانان آن منطقه باور نداشتند که این تعداد تله در روستاها وجود داشته باشد چه رسد به آنکه بیابند و خودشان تله هایشان را تحویل دهند. هنگامی که این اهالی تله هایشان را تحویل می دهند یعنی اینکه حفاظت از منطقه را پذیرفته اند و همه گونه همکاری در این راستا را با جان و دل می پذیرند. آیا این بهترین دستاورد جهت حمایت از یوز در منطقه نمی باشد؟

بنابراین پرداختن به این مقوله بسیار با اهمیت و نتیجه بخش خواهد بود و از آن گذشته در سند پروژه به این امر بهای زیادی داده شده و مورد توجه GEF نیز می باشد. پروژه نیز از اولین روزهای آغاز کار رسمی خود این موارد را به جد پیگیری نموده ولی متأسفانه فراز و نشیبهای پروژه که در متن گزارش تا حدودی به آن اشاره شده مانع از دستیابی به دستاوردهای قابل اتکا به آن در حفظ زیستگاهها گردیده است، **ولی قطعاً در ادامه فعالیتهای پروژه این مساله بیشترین زمان و نیروها را در جهت تحقق آن بخود اختصاص خواهد داد.**

در این بخش به اختصار اهم فعالیتهای صورت گرفته در حوزه مطالعات اقتصادی و اجتماعی و مشارکت های مردمی تشریح گردیده است.

2-3-1- بررسی و جمع آوری اطلاعات اولیه و معیشتی جوامع محلی اطراف و درون هر یک از زیستگاههای منتخب

- بررسی مقدماتی ویژگی های جوامع محلی در پارک ملی کویر از قبیل سکونتگاه های انسانی اطراف پارک، وضعیت دامداری و شترداری، شکارچیان و راهکارهای حفاظت مؤثرتر منطقه (زمستان 1380).
  - بررسی مقدماتی ویژگی های جوامع محلی در پناهگاه حیات وحش نای بندان طبس از قبیل سکونتگاه های انسانی اطراف منطقه تا شعاع 200 کیلومتری، وضعیت دامداری و شترداری، میزان دانش مردم نسبت به حیات وحش و عوامل تهدید منطقه (تابستان 1381).
  - بررسی مقدماتی ویژگی های جوامع محلی در پناهگاه حیات وحش دره انجیر مشتمل بر روستاها، جاذبه های گردشگری، وضعیت شکار غیرمجاز، دانش بومی درخصوص حیات وحش و صنایع موجود (بهار 1381).
  - بررسی مقدماتی ویژگی های جوامع محلی در منطقه حفاظت شده خارتوران از قبیل سکونتگاه های انسانی اطراف منطقه، عشایر دامدار و وضعیت اسلحه مجاز در میان مردم (تابستان 1381).
  - بررسی مقدماتی ویژگی های جوامع محلی در منطقه حفاظت شده کوه بافق مشتمل بر موقعیت و ویژگی های جومع انسانی، وضعیت دامداری، شکارچیان، نگرش کلی مردم نسبت به حیات وحش و غیره (تابستان 1382).
  - بررسی مقدماتی ویژگی های جوامع محلی پیرامون پناهگاه حیات وحش میاندشت، بخصوص در زمینه دامداری و تعارض احتمالی میان مردم و گوشتخواران (زمستان 1383).
- کلیه گزارشهای مربوطه این بخش در دبیرخانه پروژه جهت بهره برداری موجود می باشد.

2-3-2- انعقاد قرارداد جامع مطالعاتی با NGO معرفی شده در سند پروژه (-CEESP (Cenesta

- عقد قرارداد با کمیسیون اقتصادی اجتماعی مشارکتهای مردمی اتحادیه جهانی حفاظت محیط زیست IUCN/CEESP جهت مطالعات اقتصادی و اجتماعی جوامع محلی زیستگاهها در سال 1381.

براساس سند پروژه، در تاریخ 81/9/13 قراردادی با نماینده CEESP با نام CENESTA به ریاست دکتر فرور به مبلغ 89980 دلار تنظیم شد تا با توجه به شرح خدمات ارائه شده مطالعات اقتصادی و اجتماعی جوامع محلی روستاهای پیرامون و درون زیستگاههای منتخب انجام و برنامه عمل ارائه شود. بر اساس ارائه گزارش پیشرفت کار در مرداد ماه 82 از سوی طرف قرارداد، نظریه دبیرخانه پروژه مبنی بر ادامه یا اصلاح کار و یا هر نقطه نظر دیگر می بایست به CENESTA اعلام می گردید که این امر به علت عدم تأیید گزارشات اولیه صورت نگرفت. با توجه به اینکه به غیر از پیش پرداخت (26994 دلار) مبلغ دیگری پرداخت نشد و از جلسات منعقد نیز حاصلی به دست نیامد، لذا موضوع در دومین جلسه کمیته راهبری مطرح و با انتخاب یک زیر کمیته مقرر شد طی نشستهای کارشناسی موضوع مورد بررسی و تصمیم لازم اتخاذ شود. نهایتاً طی جلسات سومین کمیته راهبری و نیز دو زیرکمیته اختصاصی دیگر و با حضور شرکت کنندگان بی طرف و برخی صاحب نظران و اساتید دانشگاه و بررسی جامع گزارشهای ارائه شده، هیچگونه پرداختی به طرف قرارداد توصیه نگردیده و پس از اتخاذ این تصمیم و با استناد به مفاد قرارداد منعقد، طرف قرارداد معترض و مراجع رسیدگی کننده این اعتراض را به صورت کامل مورد بررسی قرار داد. درنهایت با رأی دفتر حقوقی و امور مجلس سازمان حفاظت محیط زیست که بعنوان حکم در نظر گرفته شده بود و پس از طی شرایط و موارد قانونی مربوطه نسبت به قطع ارتباط اقدام گردید.

2-3-3- برگزاری همایش بین المللی در سنگسر مرتبط با فعالیت قبل و اظهار نظر کارشناسان و متخصصین ملی و بین المللی شرکت کننده در آن

- نشست بین المللی سنگسر به منظور بررسی مسائل اقتصادی و اجتماعی پروژه که یکی از مهمترین بخشهای کار پروژه را تشکیل می داد از تاریخ 82/10/29 لغایت 82/11/1 به مدت سه روز با حضور 15 نفر از کارشناسان موسسات بین المللی WCS, IUCN, CCF، نمایندگانی از ارگانهای جهاد کشاورزی، منابع طبیعی، امور عشایر، سازمان حفاظت محیط زیست، جوامع محلی پیرامون زیستگاه ها و جمعی از علاقمندان برگزار گردید. در این نشستها که با جمع کثیری از صاحب نظران تراز اول ملی و بین المللی در زمینه های متعدد مشارکتهای مردمی برگزار گردید، زمینه های مرتفع ساختن عوامل تهدید یوز با همکاری جوامع محلی مورد بحث و گفتگو قرار گرفت. پس از ارائه گزارش عملکرد از سوی CENESTA، اقدامات و دستاوردهای این تشکل در مقطع زمانی انجام شده برای پروژه مفید دانسته نشده و تقریباً اکثریت قریب به اتفاق مدعوین رسمی کارگاه و حتی نمایندگان گروه متخصصین گربه سانان IUCN نیز بعد از مراجعت به کشورهای خویش بطور رسمی نظرات منفی خویش را از عملکرد CENESTA برای ایران ارسال نمودند.

2-3-4- بررسی و شناسایی تشکل های غیردولتی ملی و انعقاد قرارداد های مرتبط با فعالیت 2-3- برای هر یک از زیستگاههای منتخب

- تشکیل گروه‌های کاری با همکاری بیش از 50 نفر داوطلب علاقمند از دانشجویان رشته های مربوطه به منظور مشارکت در برنامه های آموزشی و پژوهشی پروژه در سال 1384.
- کمک و همکاری در تشکیل تشکلهای غیردولتی جدید در سال 1384 که این اقدام برای مرکز (شهر تهران) و از طرف دفتر پروژه بعنوان یک اصل پایدار پیگیری گردید، لیکن در حدود و حیطه مناطق پنجگانه انتخاب شده که بسیار حائز اهمیت می باشد، اقدام مشخص و قابل توجهی صورت نگرفته و تنها در منطقه نایندگان طبس گروه علاقمندی نسبت به تشکیل تشکل غیردولتی بنام دوستداران طبیعت طبس با کمک و مساعدتهای مدیر محیط زیست طبس آقای بهمن نجفی و همکاری کانون پژوهش و حفاظت از طبیعت محیط بان اقدام نموده اند (1386).
- با پیگیریهای مستمر و نشستهای گوناگون در سال 1384، قرارداد دو انجمن بوم پژوهان و یوزپلنگ ایرانی با تاخیر قابل توجه چند ماهه با سازمان حفاظت محیط زیست منعقد و اقدامات مقدماتی ممکن و همچنین برنامه های دو تشکل غیردولتی در اختیار دفتر پروژه قرار گرفت.

2-3-5- برگزاری جلسات مشاوره ای با تشکلهای بومی و منطقه ای به منظور ارتقای سطح دانش زیست محیطی

- رایزنی و مذاکره انجمن بوم پژوهان با شرکت تعاونی بهشت گمشده کویر (روستای خانخودی)، شرکت تعاونی سبز توران (روستای زمان آباد) و شرکت تعاونی سبز (روستای احمد آباد) در منطقه توران (1386) و تشکیل گروه راهبردی توسعه روستا متشکل از هسته های مذکور از اهالی سه روستای طرود، خانخودی و احمد آباد در منطقه خارتوران با همکاری انجمن بوم پژوهان. پس از برگزاری دور اول گارگاه ها این نتیجه حاصل شد که علت اصلی شکار غیر مجاز در منطقه **مشکلات معیشتی و نبود شغل مناسب** است. بنابراین این گروه ها با هدف رفع مشکلات معیشتی مردم در جهت کاهش میزان شکار غیر مجاز بوجود آمد. در حال حاضر نیز جلسات منظمی با این گروه ها برگزار شده و برنامه ریزی و پیگیری کارها از جمله طرح نویسی و تامین منابع مالی جهت شروع فعالیت رسمی در منطقه در جلسات انجام می پذیرد. در همین زمینه در روز برگزاری سمینار توران شناسی که در نهم شهریور ماه سال 1387 با حضور مسئولین دولتی استان سمنان در بیارجمند برگزار گردید، نمونه ای از توانمندی های این گروه ها در معرض دید عموم قرار گرفت. لازم به ذکر است که در این نشست فرماندار شاهرود قول همه گونه کمک و مساعدت را به این گروه ها برای شروع فعالیت دادند.
- تشکیل گروه و آموزش راهنمایان محلی در منطقه خارتوران توسط انجمن طرح سرزمین پایدار.
- تهیه نقشه چراگاه ها و حدود سامان عرفی منطقه بافق توسط تشکل صعود سبز مبارکه در سال 1384. براساس این نقشه، حدود سامان عرفی مراتع اطراف و حاشیه منطقه به صورت کامل ترسیم شده و برای اجرای برنامه های آموزشی با دامداران مورد استفاده قرار گرفت.
- برگزاری جلسات همفکری متعدد با تشکل غیردولتی دوستداران طبیعت طبس توسط کانون پژوهش و حفاظت از طبیعت محیط بان در منطقه نای بندگان به منظور انتقال تجربیات پژوهشی آموزشی و برنامه ریزی برای انجام فعالیتهایی با هدف تنویر افکار عمومی در حوزه جوامع محلی منطقه نای

بندان. این گروه در حال چاپ یک کتاب با عنوان "معرفی پناهگاه حیات وحش نایندگان و نقش مردم در حفاظت از آن" هستند.

- همکاری در بازدید انجمن یوزپلنگ ایرانی از روستاهای منطقه بافق توسط انجمن راهیان سعادت دولت آباد در سال 1386. در این برنامه اعضای این تشکل محلی اعضای انجمن یوزپلنگ ایرانی را در بازدید از منطقه حفاظت شده و روستاهای اطراف همراهی و راهنمایی نمودند.
- جلسات رایزنی و آموزشی انجمن یوزپلنگ ایرانی با جمعیت میهن سبز شهرستان بافق در سال 1384. در ابتدا این جمعیت علاقمند به همکاری در اجرای برنامه های آموزشی در سطح روستاهای منطقه بودند، لیکن در ادامه فعالیتهای تشکلهای برآمده از میان خود روستاها این مهم را عهده دار شدند.
- جلسات رایزنی و آموزشی انجمن یوزپلنگ ایرانی با شاخه جوانان هلال احمر شهرستان بافق به منظور مشارکت و همکاری در اجرای برنامه های آموزشی در سطح مدارس شهر بافق در سال 1385. تعداد 4 نفر از اعضای شاخه جوانان هلال احمر بافق همکاری بسیار نزدیکی در اجرای برنامه های آموزشی در میان دانش آموزان بافقی داشته و به عنوان بازوی اجرایی محلی آموزش دانش آموزان فعالیت نمودند. همچنین، انجمن یوزپلنگ ایرانی این امکان را یافت که از امکانات ستادی این جمعیت در مقاطعی از برنامه های آموزشی استفاده نماید.
- جلسات رایزنی و آموزشی انجمن یوزپلنگ ایرانی با انجمن همبستگی جوانان بافق در سال 1385.
- جلسات رایزنی و جمع آوری اطلاعات با انجمن همیاران سبز شیطان شهرستان بافق به منظور بررسی و تصمیم گیری درخصوص زمینه های تعامل و آموزش دامداران و روستاییان روستاهای اطراف منطقه حفاظت شده بافق. لازم به ذکر است که انجمن یاد شده در حال حاضر در حال برنامه ریزی برای ادامه فعالیتهای آموزشی انجمن یوزپلنگ ایرانی با حمایت دفتر کمکهای کوچک ملل متحد (SGP) می باشد.

2-3-6- برگزاری جلسات مشاوره ای با دست اندرکاران محلی (مقامات، شوراهای، ائمه جمعه و جماعات دامداران، چوپانان، زنان خانه دار و سایر مسئولین و گروههای اجتماعی) در ارتباط با چگونگی مشارکت مردمی

- برگزاری جلسه مشاوره ای و سخنرانی ریاست وقت سازمان حفاظت محیط زیست در جمع کارکنان و مسئولین معدن ذغال سنگ پروده در پناهگاه حیات وحش نای بندن در سال 1380.
- برگزاری نشست مشاوره ای توسط ریاست وقت سازمان حفاظت محیط زیست و هیأت همراه با استاندار وقت خراسان درخصوص اهمیت یوزپلنگ آسیایی و اخذ مساعدتها و کمکهای مالی و معنوی استانداری برای ارتقای سطح حفاظتی و بکارگیری نیرو برای پناهگاه حیات وحش نای بندان طبس در سال 1380.
- برگزاری جلسه مشاوره ای با پرسنل و برخی مسئولین پناهگاه حیات وحش نای بندان طبس با حضور معاون محیط طبیعی سازمان و نمایندگان سازمان ملل در سال 1380.
- سخنرانی و مشاوره مدیریت پروژه با حضور اکثریت شترداران و اهالی روستای احمدآباد خارتوران و با حضور امام جمعه و برخی مسئولین محلی در مسجد محل در خرداد 1381.

- سخنرانی و مشاوره مدیریت پروژه با حضور اهالی روستای طرود خارتوران و با حضور مدیرکل حفاظت محیط زیست استان، امام جمعه و برخی مسئولین محلی در مهر 1381.
- ملاقات و مشاوره مدیر پروژه با فرماندار و سایر مسئولین شهرستان طبس در آبان 1381.
- ملاقات و مشاوره مدیر پروژه و رئیس اداره حفاظت محیط زیست شهرستان طبس با فرماندهان گروههای نظامی مستقر در دیگ رستم در سالهای 1381 و 1384.
- ملاقات و مشاوره مدیر پروژه و مدیرکل حفاظت محیط زیست استان خراسان بزرگ با مدیرکل منابع طبیعی استان در سال 1381.
- ملاقات و مشاوره مدیر پروژه با فرماندار و کارکنان فرمانداری و سایر مسئولین شهرستان بافق در محل فرمانداری در سال 1382.
- ملاقات و مشاوره مدیر پروژه با فرماندار و سایر مسئولین بیارجمند با حضور مدیرکل حفاظت محیط زیست استان در سال 1382.
- تدریس 3 ساعت راجع به گونه های شاخص و در معرض خطر انقراض و قاچاق بعضی از گونه ها و نحوه جلوگیری از آنها توسط مدیریت پروژه به پرسنل گروه مبارزه با قاچاق و آگاهی نیروی انتظامی استان یزد در سال 1383.
- با مکاتباتی که با بخشداران مرکزی زیستگاههای منتخب صورت گرفته و در جلسه ای که در تاریخ 83/2/5 در همین زمینه با بخشدار مرکزی بافق تشکیل و شرکت گردید راجع به چگونگی نحوه کار در جوامع محلی بحث و مذاکره گردید. مقرر شد بسته به پتانسیل های موجود در روستاها تلفیقی از هنرهای دستی و سنتی با حیات وحش بخصوص گونه های بارز تدارک دیده شود و بهترین گزینه فرش دستی انتخاب شد تا با ارائه نقش و شعار (در زمینه حیات وحش بخصوص یوزپلنگ آسیایی) و کمک های مالی از محل اعتبارات پروژه و با نظارت نماینده سیاسی دولت در منطقه (بخشداران یا دهداران) این کار حتی الامکان با واسطه NGO های محلی عملی گردد.
- ملاقات کارکنان پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی، محیط بانان پارک ملی توران، تشکلهای غیردولتی و سایر افراد علاقمندی که با این پروژه همکاری دارند با امام جمعه بیارجمند حجت الاسلام والمسلمین حاج آقای احمدیان و سخنرانی و تأکید ایشان مبنی بر حفظ توران و یوزپلنگ آسیایی در اردیبهشت 1385.
- ملاقات و همفکری با امام جمعه شهرستان بافق در سال 1386 و مشورت با ایشان درخصوص راهبری فعالیتهای آموزشی در این شهرستان. لازم به ذکر است که تعدادی کتب به زبان فارسی در زمینه حیات وحش ایران به دلیل علاقمندی وافر ایشان به این مقوله به ایشان اهدا گردید.
- ملاقات با امام جمعه شهرستان جاجرم، حاج آقا موسوی با همراهی اداره محیط زیست این شهرستان به منظور جلب حمایت و همکاری ایشان از فعالیتهای آموزشی در زمینه یوزپلنگ در شهریور 1386.
- برگزاری جلسات هم اندیشی انجمن یوزپلنگ ایرانی با اعضای شورای اسلامی شهرستان جاجرم به منظور برنامه ریزی و مشورت درخصوص برگزاری برنامه های آموزشی در خصوص یوزپلنگ در سطح این شهرستان در سال 1386.

2-3-7- برگزاری کارگاههای آموزشی با مسئولین محیط زیست مناطق و محیط بانان

- برگزاری کارگاه آموزشی در رابطه با آموزش و نحوه کاربری دوربینهای تله ای در پارک ملی کویر با حضور جرج شلر و تیم اوبرایان و حضور شرکت تعدادی از مسئولین مناطق از جمله نایبندان، توران و دره انجیر، کویر و خبر و برخی از تشکلهای غیردولتی در شهریور 1380.
- برگزاری و تشکیل جلسه ای در منطقه توران با شرکت آقای جرج شلر و لوک هانتز در منطقه توران در رابطه با حفاظت از گونه های جانوری با شرکت کارشناسانی از سازمان و دبیرخانه پروژه و با حضور محیط بانان و مسئولین منطقه در اردیبهشت 1385.
- در جلساتی که در رابطه با اهداف پروژه یا حین برنامه های سرشماری طعمه های یوزپلنگ در زیستگاههای منتخب تشکیل گردیده، کارگاه های آموزشی مربوطه برای محیط بانان و دانشجویان برگزار گردیده است از جمله در دره انجیر (1384)، پارک ملی کویر (1385) و نای بندان (1385).
- طی سرکشی های منظم به مناطق، کارگاه های آموزشی لازم در رابطه با نحوه استفاده از دوربینهای تله ای و حفظ و نگهداری آنها، نحوه تنظیم و کاربری دوربینهای تله ای و تکمیل فرمهای مربوط به نصب دوربینها استفاده از GPS به محیط بانان داده می شد.

2-3-8- انجام بررسی های مقدماتی در زمینه توسعه کارگاههای صنعتی روستایی در

جوامع محلی زیستگاههای منتخب

- اقدامات اولیه جهت علاقمندسازی و تأسیس کارگاه های قالی بافی با موضوعیت یوزپلنگ و بافت 3 قالیچه با تصاویر یوزهای ایرانی به عنوان نمونه در سال 1382.
- انجام مقدمات لازم و هماهنگی با بخشداران و دهداران زیستگاههای منتخب بخصوص مناطق بافق، بیارجمند، خرانق و طبس. به منظور اجرای مشارکت های مردمی حاشیه زیستگاهها بمنظور فعال نمودن کارگاههای قالی بافی و گلیم بافی با نقشه های حیات وحش با هدف آموزشی و اقتصادی جهت اشتغال زایی، شناخت طبیعت، ترویج هنرهای سنتی و تلفیق آن با مواهب طبیعی و ایجاد انگیزه و احساس مسئولیت در جوامع محلی از محل اعتبارات پروژه از سال 1382.

2-4- آموزش و افزایش آگاهی عمومی

آموزش، ارتقای دانش زیست محیطی و آگاه سازی جوامع انسانی، بویژه ساکنین روستاها و جوامع زیستی دورتر از شهرها و مراکز استانی و از همه مهمتر، بکارگیری نیروهای همکار از این جوامع نقش غیرقابل انکاری در حفظ بقای یوزپلنگ در داخل زیستگاه ها دارد. در ارتباط با این بخش از فعالیتهای پروژه، علیرغم تلاشهای فراوانی که از سوی پروژه صورت گرفته، ولی بدون شک باید توجهات بیشتری به این مساله نمود. بیشترین تلاشها در این زمینه با همیاری دفتر کمکهای کوچک ملل متحد (SGP) و توسط تشکلهای غیر دولتی همکار پروژه نظیر انجمن یوزپلنگ ایرانی که از سال 1380 با پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی همکاری و مشارکت نزدیک داشته و نیز انجمن بوم پژوهان و انجمن طرح سرزمین پایدار که از سال 1384 و 1385 فعالیتهای و اقدامات موثر و قابل توجهی را در زیستگاههای توران بعمل آورده اند و بالاخره کانون پژوهش و حفاظت از طبیعت پایدار محیط بان که از اواخر سال 1386 فعالیتهای موثر خود را در آگاهسازی روستاهای اطراف پناهگاه حیات وحش نایبندان و نیز شهرستان طبرستان طیس آغاز نموده اند، صورت پذیرفته است. در این بخش به خلاصه ای از اقدامات آموزشی که توسط پرسنل پروژه، سازمان حفاظت محیط زیست و تشکلهای غیردولتی انجام گرفته اشاره گردیده و گزارشات تشریحی مربوطه نیز ضمیمه این گزارش می باشد.

2-4-1- اطلاع رسانی از طریق رسانه های عمومی جهت انعکاس دستاوردهای پروژه

جهت اطلاع علاقمندان ایرانی و خارجی

2-4-1-1- صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

- تهیه و پخش بیش از 50 عنوان خبری و گزارشی از طریق شبکه های مختلف صدا و سیما درخصوص فعالیتهای پروژه و یوزپلنگ آسیایی

2-4-1-2- روزنامه های کثیرالانتشار

- چاپ و انتشار بیش از 150 خبر، مصاحبه، گزارش و مقاله در روزنامه ها و خبرگزاری های ملی درباره یوزپلنگ آسیایی و اقدامات صورت گرفته به منظور حفظ آن در ایران (لیست عناوین اخبار به پیوست)

2-4-2- همکاری با تهیه کنندگان فیلمهای مستند علمی زیست محیطی جهت پخش از

شبکه های تصویری کشور و نهادهای ذیربط بین المللی

- انجام مأموریت های توجیهی با همراهی تهیه کنندگان و مستندسازان یوزپلنگ آسیایی و سایر گونه های حیات وحش و ارائه اطلاعات لازم درخصوص ویژگی های رفتاری، عادات، پراکنش و سایر موارد به منظور زمینه سازی شرایط مناسب برای تصویر برداری از یوزپلنگ و سایر گونه ها طی دوران پروژه.
- همکاری در صداگذاری و تدوین 4 کلیپ از تصاویر گرفته شده از یوزپلنگ در زیستگاه های منتخب (سالهای 1380 تا 1382).
- همکاری در تولید یک تیزر کوتاه به مدت 5 دقیقه درباره وضعیت یوزپلنگ در ایران و فعالیتهای پروژه توسط آقای سیدمانی میرصادقی (سال 1381).

- تولید یک فیلم مستند کوتاه به مدت 5 دقیقه درباره یوزپلنگ آسیایی برای کودکان و نوجوانان توسط آقای سیدمانی میرصادقی (سال 1382).
- همکاری در تولید دو قسمت درباره فعالیتهای حفاظتی، آموزشی یا پژوهشی درخصوص یوزپلنگ ایرانی توسط پروژه از سری مستند حیات وحش ایران محصول شبکه یک سیما به کارگردانی آقای سیدمانی میرصادقی (سال 1385).
- همکاری برای فیلمبرداری از یوزپلنگ آسیایی در پارک ملی خارتوران در قالب پروژه فیلمسازی "ایران؛ جهانی در یک مرز" به کارگردانی محمدعلی اینانلو (سال 1385).
- همچنین، فیلمهای مستند متعددی از یوزپلنگ در مناطق مختلف توسط همکاران پروژه تهیه شده که عبارتند از نای بندان (1 فیلم)، بافق (5 فیلم)، دره انجیر (1 فیلم)، توران (5 فیلم) و میاندشت (1 فیلم) با مجموع تعداد 13 مورد، درحالی که تا پیش از آغاز پروژه تنها 4 فیلم از یوزپلنگ ایرانی در طبیعت گرفته شده بود.

جدول تعداد فیلم های گرفته شده از یوزپلنگ

نام منطقه	قبل از پروژه	طی پروژه
بافق	0	5
دره انجیر	0	1
کویر	1	0
توران	1	5
نای بندان	2	1
میاندشت	0	1
مجموع	4	13

2-4-3-تهیه و چاپ کتب، بروشورها، پوسترها و ابزار و آلات آموزشی و تبلیغاتی

- ترجمه کتاب "یوزپلنگها" جهت آموزش در مدارس در سال 1386: کتاب یوزپلنگها (نوشته شونا گرمبلی)، ترجمه شده توسط خانم سولماز پهلوان زاده مترجم پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی تا معلمین از این کتاب به عنوان منبع جهت آموزش دانش آموزان استفاده نمایند.
- چاپ بروشور فارسی درباره یوزپلنگ و پروژه با شمارگان 3900 در سال 1380.
- چاپ بروشور انگلیسی درباره یوزپلنگ و پروژه با شمارگان 3900 در سال 1380.
- چاپ و توزیع سالنمای آموزشی با شمارگان 5000 نسخه در سال 1381.
- چاپ و توزیع دفترچه یادداشت صحرایی یوزپلنگ با شمارگان 5000 جلد در سال 1381.
- تولید و توزیع جامدادی روی میزی در سال 1382.
- چاپ و توزیع برچسب ردپای یوزپلنگ با شمارگان 1000 نسخه در سال 1382.
- تولید و توزیع 500 جاسوئیچی در سال 1383.
- تولید و توزیع 500 خودکار در سال 1383.

- تولید جلیقه با نشان یوزپلنگ به تعداد 200 عدد در سالهای 1381، 1382 و 1384.
- تولید کلاه با نشان یوزپلنگ به تعداد 200 عدد در سالهای 1381 و 1384.
- چاپ پوستر "یوزپلنگ؛ میراث طبیعی ما" با شمارگان 1000 نسخه توسط پروژه در سال 1385.

نمونه هایی از محصولات آموزشی پروژه

2-4-4 آموزش دانش آموزان در مدارس

- حساس سازی عمومی در روستاهای نای بند و علی آباد (نای بندان) و خرانق (دره انجیر) با همکاری انجمن یوزپلنگ ایرانی (1381).
- برگزاری برنامه آموزش خردسالان در خرانق یزد در تاریخ 16 خرداد 1384 که این فعالیت ها شامل بازی ها، سرودها، مسابقه نقاشی و قصه نویسی می شد. بدین گونه کودکان و نوجوانان جوامع محلی با اهمیت حفاظت از محیط زیست، حیات وحش و خصوصا یوزپلنگ آسیایی آشنا شدند.

تصاویر آموزشی دانش آموزان در خرانق

2-4-5- برگزاری همایشهای عمومی، تخصصی، کارگاههای آموزشی و گردهمایی ها

- برگزاری همایش ملی در شهرک سنگ آهن بافق در با حضور معاونت محیط طبیعی سازمان و مدیران پروژه و استان و بیش از 500 نفر از مردم شهرستان و روستاهای اطراف برای آشنا نمودن مسئولین و عموم مردم شهرستان با یوزپلنگ و وضعیت آن، بخصوص در سطح بافق در تیر 1382.
- برگزاری یک نمایشگاه از فعالیتهای هنری با موضوع یوزپلنگ توسط کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان بافق در تابستان 1382 که در این رابطه آقای لاینز، نماینده مقیم UNDP در ایران در معیت مدیر پروژه، مدیرکل محیط زیست استان و مسئولین منطقه از محل بازدید و به منظور تشویق این مرکز یک دستگاه کامپیوتر به آنان اهدا شد.
- ایجاد یک نمایشگاه توسط بانوان روستای گزستان بافق در سال 1383.
- حضور در ششمین نشست منطقه ای IUCN با حضور 73 مهمان از کشورهای مختلف در هتل المپیک تهران و برپایی غرفه پروژه جنب این همایش (خرداد 1386).

2-4-6- تهیه و تدوین گزارشات متعدد پروژه جهت بهره برداری علاقمندان

- تهیه، تدوین و ساماندهی بیش از 67 گزارش و ترجمه برخی از آنها درخصوص فعالیتهای، استراتژی ها و دستاوردهای پروژه توسط مشاورین و پرسنل پروژه و انتشار بخشی از آنها از طریق وب سایت پروژه.

2-4-7 آموزش جوامع محلی اطراف و درون زیستگاههای منتخب با همکاری دفتر کمکهای کوچک ملل متحد (SGP)

- تهیه و تدوین برنامه های آموزشی برای جوامع محلی و جلب همکاری پروژه های کوچک برنامه عمران ملل متحد (UNDP/GEF/SGP) برای تخصیص 50 هزار دلار جهت انجام برنامه های آموزشی در بافق و توران در سال 1384.
- شکل گیری، ساماندهی و توانمندسازی تشکلهای غیردولتی (NGO) در سطح ملی و محلی: در شهر تهران، سه تشکل غیردولتی با عناوین انجمن بوم پژوهان، انجمن طرح سرزمین پایدار و کانون پژوهش و حفاظت از طبیعت محیط بان در سال 1384 به صورت رسمی شکل گرفته و برای حفظ یوزپلنگ در کشور فعالیتهای خود را آغاز نمودند. در منطقه نایبندان طبس نیز در سال 1386 گروه علاقمندی نسبت به تشکیل یک NGO بنام دوستداران طبیعت طبس با همکاری اداره محیط زیست طبس اقدام نمودند.
- راه اندازی دو پروژه تحت عنوان "برقراری ارتباط موثر با جوامع محلی منطقه حفاظت شده کوه بافق به منظور افزایش آگاهی های عمومی در رابطه با یوزپلنگ" در دو منطقه حفاظت شده بافق توسط انجمن یوزپلنگ ایرانی و پارک ملی خارتوران توسط انجمن بوم پژوهان با حمایت مالی دفتر پروژه های کوچک ملل متحد (UNDP/GEF/SGP) و سازمان حفاظت محیط زیست به عنوان Co-Fund از سال 1384.
- توانمندسازی اعضای دو پروژه فوق الذکر (تشکلهای غیردولتی و نمایندگان جامعه محلی) به تعداد 30 نفر در قالب سه کارگاه آموزشی توانمند سازی جامعه محلی با حمایت هماهنگ کننده ملی تسهیلات محیط زیست جهانی برنامه های کمکهای کوچک (SGP) و پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی ذر قالب پروژه شماره IRA/05/10(57th) در تهران (84/11/25 تا 84/11/28)، شاهرود (84/12/17 لغایت 84/12/19) و بافق (85/6/8 لغایت 85/6/10).
- راه اندازی طرح آگاه سازی و توانمند سازی جوامع محلی اطراف پناهگاه حیات وحش نایبندان و شهر طبس جهت حفظ گونه یوزپلنگ آسیایی توسط کانون پژوهش و حفاظت از طبیعت پایدار محیط بان در شهرستان طبس با حمایت هماهنگ کننده ملی تسهیلات محیط زیست جهانی برنامه های کمکهای کوچک (SGP) از دی 1386.

2-4-7-1- طرح های آموزش جوامع محلی

2-4-7-1-1- آموزش جوامع محلی نایبندان طبس

- جلب حمایت مقامات محلی
  - افزایش آگاهی و علاقمندی دانش آموزان دو مقطع دبستان و راهنمایی در خصوص ارزش های یوز، زیستگاه و طعمه های آن
  - ارتقاء سطح آگاهی محیط بانان جهت انتقال داده های صحیح به افراد محلی و ایجاد ارتباط موثر بین محیط بانان و دانش آموزان برای آموزش آنان
  - ارتقاء سطح آگاهی شترداران منطقه در رابطه با ارزش های یوز، زیستگاه و طعمه های آن در منطقه
  - افزایش آگاهی کارکنان معدن ذغال سنگ پرورده نسبت به اهمیت حفظ زیستگاه یوز، ارزش ها و طعمه های آن
  - ایجاد حساسیت و ارتقاء آگاهی عمومی از طریق نشریات و رسانه های عمومی
  - توانمند سازی مردم محلی برای ایجاد گروه های محلی
1. تعاونی انغوزه چین ها در پیکوه
  2. تبدیل روستا نایبند و زردگاه به یک روستای توریستی
  3. تعاونی فرش بافی در فهاینج
  4. گروه دوستداران و علاقمندان محیط زیست در طبس (هم اندیشان سبز گستر طبس) که به عنوان یک گروه مستقل در پیشبرد فعالیت های زیست محیطی در شهر طبس نقش خواهند داشت و در حال چاپ یک کتاب با عنوان "معرفی پناهگاه حیات وحش نایبندان و نقش مردم در حفاظت از آن" هستند.
- تهیه کتاب نقاشی های دانش آموزان.
  - تدوین و چاپ کتاب بازی های زیست محیطی.
  - تهیه کتابچه معرفی پناهگاه حیات وحش نایبندان و نقش مردم در حفاظت از آن توسط گروه محلی تشکیل شده در طبس (هم اندیشان سبز گستر طبس)
  - تهیه خبرنامه فصلی برای اهالی محل، دفتر SGP در تهران، پروژه حفاظت از یوزپلنگ و سایر افراد و NGO ها.
  - تهیه یک فیلم 45 دقیقه ای از تمام مراحل کار.

2-4-7-1-2-آموزش جوامع محلی بافق

- برگزاری 3 کارگاه آموزشی تسهیلگری و مشارکت مردمی برای دست اندرکاران پروژه (1384).
- تشکیل کارگروه هماهنگی در بافق متشکل از نمایندگان نهادهای شهری و روستایی (1385).
- طراحی و تدوین 2 طرح درس و بسته آموزشی برای آموزش دانش آموزان مقطع راهنمایی (1385).
- تولید 4 فیلم با موضوع یوزپلنگ و گربه سانان برای آموزش دانش آموزان مقطع راهنمایی (1385)
- برگزاری 24 جلسه آموزشی در 12 مدرسه در خصوص یوزپلنگ ایرانی و آموزش بیش از 800 دانش آموز مقطع راهنمایی شهرستان بافق طی سال تحصیلی 1385-1386.
- برگزاری 2 کارگاه آموزشی برای 130 نفر از دانش آموزان برگزیده در سال 1386.
- برگزاری 4 بازدید علمی از منطقه حفاظت شده بافق برای 120 دانش آموز برگزیده در سال 1386.
- سنجش و تجهیز کتابخانه های مدارس راهنمایی بافق با کتب و فیلم های زیست محیطی (1385).
- تهیه کتاب آموزشی با موضوع یوزپلنگ برای دانش آموزان مقطع راهنمایی که همچنان ادامه دارد.
- برگزاری 5 کارگاه آموزشی برای تشکل های مردمی، معلمان آموزش و پرورش و مربیان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان شهرستان بافق در سال 1386 بطوریکه کانون خود به عنوان یک مرکز آموزش در زمینه حیات وحش و یوزپلنگ در سطح شهرستان فعالیت می نماید.
- طراحی کتاب آموزش محیط زیست و حیات وحش برای معلمان که این مورد همچنان ادامه دارد.
- برگزاری همایش و نمایشگاه "روز حفاظت از یوزپلنگ" در شهرستان بافق در شهریور 1386.
- برگزاری مسابقه دومیدانی و نقاشی با موضوع یوزپلنگ در روستای باجگان به مناسبت "روز حفاظت از یوزپلنگ ایرانی" در شهریور 1386.
- برگزاری مسابقه نقاشی، انشا نویسی و تئاتر با موضوع یوزپلنگ بین مدارس شهرستان بافق در سال تحصیلی 1386-1387 که به بیش از 20 برنده آن در جشنواره پایانی جوایزی اهدا گردید.
- برگزاری 2 مسابقه دوی سرعت بین دانش آموزان مدارس شهرستان بافق در استادیوم و در سطح شهر در بهار 1387 که به برندگان آن جوایزی با موضوع یوز اهدا شد.
- برقراری ارتباط بین 4 محیط بان منتخب منطقه و دانش آموزان برای فعالیت های آموزشی و بازدیدهای میدانی طی سالهای فعالیت.
- ارزیابی نگرش دامداران و چوپانان نسبت به گوشتخواران از جمله یوزپلنگ با همکاری دست اندرکاران محلی در سال 1386 بطوریکه نیازهای آموزشی دامداران و چوپانان مشخص گردید.
- ارتقای سطح آگاهی اهالی و چوپانان 5 روستای شادکام، قطرم، باجگان، شیطور و دولت آباد در زمینه حیات وحش منطقه با گفتگوی حضوری، برگزاری جلسات عمومی و توزیع محصولات فرهنگی آموزشی در سال 1386 و 1387.
- برگزاری جشنواره و نمایشگاه "فرزندان سرزمین یوزپلنگ" در سطح شهر بافق برای ارائه دستاوردهای آموزشی پروژه، مدارس شهر بافق و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و تقدیر از همکاران و برگزیدگان در اردیبهشت 1387.

- توانمندسازی تشکل محلی "همیاران سبز شیطان" برای ادامه فعالیت های آموزشی در منطقه در سال 1387.

2-4-7-1-3-آموزش جوامع محلی توران

- شرکت در کارگاه های شماره 1، 2 و 3 توانمند سازی مجریان پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی
- توانمندسازی برای افراد محلی 4 روستا از طریق برگزاری کارگاه های آموزشی
- آموزش تکنیک های کار آموزشی و مشارکتی با گروه های مختلف جامعه محلی و تشکیل گروه های محلی در روستاهای منطقه
- تهیه و تدوین "کتابچه راهنمای محیط بانان" جهت کار با افراد محلی و دانش آموزان
- تهیه و تدوین "کتابچه راهنمای آموزشگرها" که این مورد همچنان در حال انجام است.
- تهیه و تدوین کتابچه "یوزپلنگ ها در معرض خطر" برای معلمان مدارس روستاهای توران.
- کمک گرفتن از محیط بانان افراد محلی تیم برای پیمایش صحرایی دانش آموزان مدارس و افراد علاقه مند
- آموزش شیوه های برقراری ارتباط با کودکان و مطالبی که باید به کودکان آموزش داده شود
- برگزاری کارگاه های دوستانه مشارکتی با حضور محیط بانان و افراد محلی در جهت آشنایی بیشتر با مشکلات طرفین و بررسی راه حل های ممکن و در جهت تشکیل شبکه
- ایجاد و تقویت شبکه (Network) در بین افراد علاقه مند
- اهداء جایزه به محیط بان نمونه انتخاب شده توسط کودکان. شاخص انتخاب محیط بانان برقراری ارتباط موثر تر با افراد بومی است.
- پیمایش صحرایی در منطقه به همراه محیط بان جهت ایجاد علاقه در سه فصل از سال برای دانش آموزان، دانشجویان و افراد علاقه مند
- برگزاری مسابقه نقاشی، داستان و خاطره نویسی در 8 مدرسه موجود و اهداء جوایز
- برگزاری نمایشگاه محلی از نقاشی های کودکان در روستا با همکاری بومیان
- تهیه کتاب نقاشی کودکان و دانش آموزان هر روستا به انضمام مطالب زیست محیطی و علمی به کمک تیم محلی
- معرفی گونه های حساس منطقه و آموزش ویژگیهای اکولوژیکی یوز به زبان ساده توسط محیط بانان در مدارس روستا
- برگزاری مسابقه ورزشی بین مداس با لباسهایی با عکس یوز و سایر گونه های شاخص منطقه
- تعیین پلیس حیوانات از بین دانش آموزان هر مدرسه و ایجاد ارتباط بیشتر آنها با محیط بانان
- تهیه و اعطای لباس فرم شبیه به لباس محیط بانان برای پلیس حیوانات توسط خیاط محلی
- تجهیز کتابخانه های مدارس یا خانه های طبیعت که توسط خود افراد محلی شکل خواهد گرفت.
- تهیه فیلم از روند و الگو پروژه
- کتابچه درس های آموخته
- تشکیل صندوق های سبز جهت حمایت از گروه های محلی
- برگزاری سمینار توران شناسی

2-4-8- آماده سازی زمینه های فکری محیط بانان به منظور قبول نقش مشارکتی و حمایتی مردم در امر حفاظت و فراهم سازی تسهیلات کار برای آنان

- گفتگو و تعامل با محیط بانان و سرپرستان مناطق منتخب جهت شناسایی جوامع محلی پیرامون و داخل مناطق و زمینه های تعامل با آنها از ابتدای پروژه به صورت مستمر.
- برقراری ارتباط محیط بانان با جوامع محلی اطراف مناطق به منظور اطلاع رسانی درخصوص یوزپلنگ و شناسایی زمینه های پیشگیری از آسیب به مناطق از ابتدای پروژه به صورت مستمر.
- آموزش 18 محیط بان منطقه خارتوران جهت برقراری ارتباط موثر با مردم و آموزش کودکان در سال 1385.
- همفکری با 6 محیط بان منطقه بافق جهت تعیین مسیرهای گردشگری در داخل زیستگاه یوزپلنگ و زمینه های ارتباط کارآمد با دانش آموزان و عموم مردم در سال 1385.
- استفاده از 6 محیط بان برای آموزش در کلاسهای آموزشی کودکان در روستاهای اطراف خارتوران در سال 1386.
- استفاده از 2 محیط بان برای آموزش دانش آموزان در مدارس راهنمایی شهرستان بافق در سال 1385 و 1386.

لازم به ذکر است که محیط بانان کارشناسان محلی هستند که حضوری مستمر در زیستگاه دارند. از این رو، در صورتیکه آنها علاوه بر نقش حفاظتی خود بتوانند در فعالیتهای آموزشی جوامع محلی مشارکت نموده و تجربیات خود را به مردم محلی منتقل نمایند، ضمن برقراری ارتباط مؤثرتری با جوامع محلی، می توانند از این بستر برای حفاظت کارآمدتر زیستگاه استفاده نمایند. درعین حال، مردم محلی همواره بخشی از زیست بوم بوده و تنویر افکار آنها درباره آنچه در نزدیکی آنهاست، ضرورتی انکارناپذیر می باشد.

2-4-9- راه اندازی پایگاه اینترنتی پروژه به دو زبان فارسی و انگلیسی

- راه اندازی وب سایت یوزپلنگ آسیایی با آدرس www.asiaticcheetah.org به دو زبان فارسی و انگلیسی در سال 1381. این سایت در سال 1385 به آدرس cheetah.irandoe.org تغییر آدرس داده و در حال حاضر پورتالی از وب سایت اصلی سازمان حفاظت محیط زیست می باشد. در این سایت، اخبار مشروح پروژه، اطلاعات، اقدامات در دست انجام و نتایج برنامه های انجام شده به اطلاع علاقمندان، دانشجویان، متخصصین، دست اندرکاران داخلی و خارجی و دیگر نهادهای ذیربط رسانیده شده و در اختیار آنان قرار گرفته است. از ابتدای پروژه تا پایان سال 1386، در مجموع بیش از 55 خبر درباره فعالیتهای پروژه از طریق وب سایت اطلاع رسانی شده است.

2-4-10- نامگذاری روز حفاظت از یوزپلنگ آسیایی و مشارکت در برنامه ریزیها و برگزاری هر چه مطلوبتر این روز در سراسر کشور

- برگزاری اولین "روز حفاظت از یوزپلنگ آسیایی" در شهریور 1387 با همکاری انجمن یوزپلنگ ایرانی، انجمن بوم پژوهان، انجمن طرح سرزمین پایدار و کانون پژوهش و حفاظت از طبیعت محیط بان و کانون آشنایی با حیات وحش دنا در موزه طبیعت و حیات وحش دارآباد.
- برگزاری برنامه های آموزشی توسط انجمن یوزپلنگ ایرانی به مناسبت "روز حفاظت از یوزپلنگ آسیایی" در بافق و روستاهای تابعه، زاهدان، چوپانان نایین، اصفهان، جاجرم، فومن، آبادان و برخی از شهرهای دیگر با همکاری پروژه در شهریور 1386.
- برگزاری برنامه آموزشی در روستای علی آباد نای بندان توسط کانون پژوهش و حفاظت از طبیعت محیط بان و با همکاری پروژه و اداره حفاظت محیط زیست شهرستان طبس در تاریخ 86/6/9.
- برگزاری برنامه باشگاه هنرمندان به مناسبت روز یوزپلنگ در فرهنگسرای هنر و طبیعت در روز 3 شهریور 1387 توسط مؤسسه طبیعت و ایراد سخنرانی توسط مدیر پروژه.
- برگزاری دومین "روز حفاظت از یوزپلنگ آسیایی" در شهریور 1387 با همکاری انجمن یوزپلنگ ایرانی، انجمن طرح سرزمین پایدار، کانون پژوهش و حفاظت از طبیعت محیط بان و انجمن طرلان در موزه طبیعت و حیات وحش دارآباد.

2-4-11- تجهیز کتابخانه های مدارس توران و بافق به منابع اطلاعاتی علوم زیست محیطی متنوع به منظور بستر سازی لازم برای ارتقای دانش زیست محیطی دانش آموزان و معلمان مدارس

- تجهیز کتابخانه های 11 مدرسه روستایی در خارتوران با بیش از 1300 جلد کتاب زیست محیطی در 60 عنوان مختلف و CD 400 بازی های زیست محیطی که توسط دفتر آموزش سازمان حفاظت محیط زیست اهداء گردید.
- تجهیز کتابخانه های 12 مدرسه راهنمایی تحت آموزش در شهرستان بافق با 40 عنوان کتاب زیست محیطی.
- تجهیز خانه های ترویج روستاهای اطراف منطقه حفاظت شده بافق با فیلم و کتب مختلف در زمینه محیط زیست و حیات وحش به منظور آشنایی عموم مردم روستایی. لازم به ذکر است که پخش فیلمهای حیات وحش یکی از سرگرمی های موردعلاقه مردم این روستاها می باشد.

2-4-12- انجام اقدامات اولیه برای تشکیل پایگاههای دانش آموزی حفاظت از طبیعت و حیات وحش مدارس از بین دانش آموزان علاقمند و حاضر در کارگاههای آموزشی

- انتخاب 130 دانش آموز برگزیده از میان 800 دانش آموز تحت آموزش قرار گرفته بر اساس میزان فعالیت های هر دانش آموز برای تشکیل کارگروه دانش آموزی برای آموزشهای تکمیلی و همکاری در سال دوم آموزش در شهرستان بافق
- تشکیل 3 تشکل محلی در 3 روستا و برگزاری جلسات دوره ای با آنها در منطقه خارتوران

2-4-13- فعالیت های تشکل های غیردولتی مرتبط با پروژه

2-4-13-1- انجمن یوزپلنگ ایرانی

- طراحی و تدوین طرح درس برای دوره های آموزشی "با یوزپلنگ ایرانی آشنا شویم" برای دانش آموزان مقطع راهنمایی شهر تهران با همکاری انجمن یوزپلنگ ایرانی و سازمان آموزش پرورش در سال 1382.
- برگزاری دوره های آموزشی "با یوزپلنگ ایرانی آشنا شویم" در سطح مدارس راهنمایی تهران با همکاری انجمن یوزپلنگ ایرانی با همکاری سازمان آموزش پرورش شهر تهران، اداره آموزش و پرورش منطقه 6، اداره کل حفاظت محیط زیست استان تهران و شهرداری منطقه 7 تهران (از سال 1382 تا 1384).
- آموزش هزار دانش آموز نوجوان در مدرسه راهنمایی دکتر محمود افشار در سال تحصیلی 81-1380 در زمینه محیط زیست و حیات وحش. تعدادی از این دانش آموزان در جشنواره ها و برنامه های مختلف با پوشیدن لباس های خالدار به عنوان آموزشگران نوجوان انجمن به اطلاع رسانی درباره یوز می پردازند. این برنامه ها در دومین سال متوالی (سال تحصیلی 1381-82) در همین مدرسه ادامه یافته و به 5 مدرسه دیگر در سطح شهر تهران نیز توسعه یافت.

تصاویر برگزاری کلاسهای آموزشی برای دانش آموزان مدارس تهران

- برگزاری دو دوره آموزش حیات وحش در موزه دارآباد تهران برای کودکان و نوجوانان علاقمند (تابستان های 1384 و 1385).
- تدوین و اجرای "آشنایی با جانوران ایران" از طریق **مجلات رشد** دانش آموز (مقطع دبستان)، دانش آموز (مقطع راهنمایی) و جوان (مقطع دبیرستان) از ابتدای سال تحصیلی 81-1380. این روند در حال حاضر بیش از 7 سال است که ادامه دارد. لازم به ذکر است که **بیش از 140 مقاله و گزارش درباره یوزپلنگ، سایر گونه های حیات وحش و مناطق حفاظت شده کشور طی این دوره با شمارگان بیش از 1/5 میلیون نسخه در ماه به چاپ رسیده و در تمامی شهرها و روستاهای کشور توزیع گردیده است.**

- اطلاع رسانی در رسانه های عمومی از طریق انتشار اخبار، گزارشها و مقالات مختلف در روزنامه های کثیرالانتشار، مجلات و صدا و سیما به صورت ماهیانه حداقل یک عنوان (بیش از 70 مورد) از سال 1380 به منظور تنویر افکار عمومی.
- آموزش مردم محلی در سطح روستاهای پیرامون زیستگاه های یوزپلنگ در مناطق دره انجیر و نای بندان (1381) و بافق (1382).
- حضور فعال و موفق در چهارمین و پنجمین جشنواره کودک و طبیعت درموزه دارآباد (مهر 1380 و 1381): نوجوانانی با لباس های خالدار به اطلاع رسانی به عموم بازدیدکنندگان پرداخته، کودکان و نوجوانان بیش از 200 نقاشی با موضوع یوزپلنگ کشیده، نامه های زیادی برای ماریتا، یوزپلنگ پارک پردیسان، نوشته و در بازی "یوز و پله" شرکت نمودند. در این جشنواره همچنین نمایشنامه ای با عنوان "محاکمه یوز" اجرا شد.
- حضور موفق و فعال در سومین (تیر 1381)، چهارمین (تیر 1382) و پنجمین (خرداد 1383) نمایشگاه های محیط زیست تهران و اطلاع رسانی گسترده پیرامون یوزپلنگ ایرانی: ردپاهایی در اندازه طبیعی بازدیدکنندگان را به غرفه انجمن هدایت می کرد و نوجوانانی با لباس خالدار آنها را با ابعاد مختلف زندگی این جانور آشنا می ساختند.
- برگزاری نخستین سمینار "**بررسی عوامل تهدید بقای یوزپلنگ ایرانی**" در موزه طبیعت و حیات وحش دار آباد (10 شهریور 1381).
- گنجاندن مطالبی راجع به یوزپلنگ ایرانی در **پیک های ثادی** در سطح استان تهران که برای ایام عید نوروز در میان دانش آموزان توزیع گردید (عید 1382).
- گردآوری **کلیه مقالاتی که از سال 1357 تاکنون راجع به یوزپلنگ** در ایران به چاپ رسیده است در قالب یک مجموعه مقالات برای عرضه به علاقمندان و دانشجویان (1381).
- تهیه VCD از فیلمهای مختلف خارجی و داخلی ساخته شده درباره زندگی یوزپلنگ جهت توزیع در میان عموم مردم و آشنا کردن علاقمندان با ابعاد زندگی این جانور نادر.
- چاپ و توزیع پوستر یوزپلنگ ایرانی با حمایت مالی شرکت پاک با شمارگان 7500 نسخه (آبان 1381).
- برگزاری همایش یکروزه "**دوستی با یوزپلنگ زیر بام رنگین کمان**" با همکاری کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان بافق، شرکت سنگ معدن آهن بافق و اداره کل محیط زیست استان یزد به مناسبت روز جهانی کودک (مهرماه 1382): در این همایش کودکان و نوجوانان به اجرای تئاتر، دکلمه و شعر پرداخته و در پایان نیز با صدور بیانیه ای به رییس جمهور خواستار حفاظت

از آخرین بازمانده‌های نسل یوزپلنگ ایرانی شدند. همچنین پس از این همایش نمایشگاهی از آثار هنری شرکت‌کنندگان شامل نقاشی و کاردستی برگزار شد.

- برگزاری دومین همایش سالیانه انجمن تحت عنوان "بررسی بوم‌شناسی یوزپلنگ ایرانی" با همکاری سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران و سفارت آفریقای جنوبی. در این همایش آخرین دستاوردهای تحقیقاتی انجمن یوزپلنگ ایرانی به علاقمندان ارائه شده و به فعالان حفاظت از یوزپلنگ، بخصوص تمامی رؤسای زیستگاه‌های منتخب پروژه جوایزی اهدا گردید.
- طراحی و تولید پازل مکعبی یوزپلنگ با حمایت مالی "انجمن حفاظت از حیات وحش" آمریکا (WCS): علاقمندان با درست کردن 6 عکس از یوزپلنگ با زوایای مختلف زندگی این جانور زیبا آشنا می‌شوند.

- تهیه و چاپ 1000 سری کارت پستال یادبود ماریتا با حمایت مالی انتشارات فنی تهران (1383).
- طراحی و تدوین برنامه‌های آموزشی برای جوامع محلی اطراف منطقه میاندشت خراسان.
- طراحی و انتشار یک بروشور محلی با گروه هدف دامداران در منطقه میاندشت به منظور کاهش تعارضهای آنها با گوشتخواران با شمارگان 1000 نسخه (1384)
- تدوین و انتشار خبرنامه تخصصی انجمن با نام یوزنامه از سال 1383 تاکنون به صورت فصلنامه و ارسال آن برای تمامی علاقمندان و کارشناسان.
- تولید یک فیلم آموزشی به زبان انگلیسی برای معرفی منطقه میاندشت به بازدیدکنندگان خارجی و زندگی و رفتار یوزپلنگ ایرانی (1383).
- همکاری با سازمان صدا و سیما استان خراسان در تولید یک فیلم فارسی درمورد میاندشت و

- ارزشهای آن برای تنویر افکار عمومی (1383).
- کمک به جلب حمایت و همکاری مسئولین منابع طبیعی، قاضیان دادگاه ها و مسئولین منطقه ای در شهرستان جاجرم (منطقه میاندشت) و روستاهای مجاور برای کمک به حفظ یوزپلنگ در منطقه (1383).
- کسب **رتبه دوم** در بخش مردمی در ششمین دوره جایزه ملی محیط زیست. این جایزه به دلیل فعالیت های تحقیقاتی، اطلاع رسانی و آموزش به انجمن یوزپلنگ ایرانی به عنوان نخستین تشکل غیردولتی ایرانی فعال در زمینه حیات وحش تعلق گرفت.
- چاپ و توزیع دفترچه یادداشت یوزپلنگ با شمارگان 300 نسخه (1386).
- چاپ و توزیع کتاب نشان با تصاویر مختلف از یوزپلنگ با شمارگان 5000 نسخه (1386).
- چاپ و توزیع برنامه هفتگی دانش آموزان با تصاویر یوزپلنگ و توزیع آن در سطح جوامع محلی پیرامون زیستگاه های یوزپلنگ با شمارگان 3500 نسخه (1386).
- چاپ و تولید خط کش مقوایی یا نقش یوزپلنگ برای دانش آموزان با شمارگان 2000 نسخه (1386).
- چاپ و تولید پوستر کوچک یوزپلنگ با شمارگان 1000 نسخه (1386).
- چاپ و توزیع تقویم دیواری میاندشت برای آشنا شدن مردم اطراف این منطقه با تنوع زیستی میاندشت با شمارگان 1000 نسخه (1384).
- طراحی و تولید کلاه با نقش یوزپلنگ به تعداد 200 عدد (1386).

2-4-13-2- انجمن بوم پژوهان

- شرکت در جشنواره کودک و محیط زیست و آموزش حیات وحش بویژه یوزپلنگ در پارک طبیعت پردیسان (1386).
- شرکت در برنامه های روز حفاظت از یوزپلنگ آسیایی در سالهای 1386 و 1387.
- آموزش به کودکان در زمینه حیات وحش بویژه یوزپلنگ در موزه طبیعت دارآباد (1386).
- آموزش به کودکان در زمینه حیات وحش بویژه یوزپلنگ در 10 مدرسه مقاطع ابتدایی و راهنمایی منطقه 4 آموزش و پرورش تهران با همکاری فرهنگسرای سلامت طی سالهای 1385 تا 1387.
- آموزش مردم در خصوص حیات وحش بویژه یوزپلنگ آسیایی حین برگزاری نمایشگاه بین المللی محیط زیست در سال (1385).
- طراحی و چاپ تقویم با عنوان ذخیره گاه زیستکره توران با شمارگان 2000 نسخه (1386)
- طراحی و چاپ کارت پستال یوزپلنگ با شمارگان 5000 نسخه (1385)

2-4-13-3- کانون پژوهش و حفاظت از طبیعت محیط بان

شرکت در جشنواره کودک، سلامت، صلح و محیط زیست در روز سه شنبه 1387/6/5 در موزه طبیعت و حیات وحش دارآباد: در این جشنواره کانون محیط بان برنامه هایی را برای کودکان و نوجوانان به اجرا در آورد که از جمله آنها میتوان به نقاشی، کاردستی، تهیه ماسک حیوانات، داستان نویسی، شناخت حیوانات ایران، آشنایی با حیات وحش ایران و عکاسی با نقاشی یوزپلنگ اشاره کرد.

برگزاری جشنواره یک روزه "روز حفاظت از یوزپلنگ آسیایی" در روز 9 شهریور 1386 در روستای **ناپیند** با هدف شناساندن یوزپلنگ آسیایی و طعمه ها و زیستگاه های آن که در این برنامه در حدود 60 نفر از کودکان و نوجوانان روستا که سن آنها بین 2 تا 18 سال بود در این برنامه شرکت داشتند.

شرکت در سومین همایش منطقه ای معدن و علوم وابسته که در اسفند ماه ۸۶ در شهر طبس و در دانشگاه آزاد اسلامی این شهر برگزار شد. در این همایش یکی از اعضای گروه در مورد آلودگی های معادن و خطرات جانبی که معادن برای حیات وحش و نیز محیط زیست منطقه ایجاد میکنند سخنرانی کرد. همچنین در این همایش علاوه بر تاکید بر اهمیت یوزپلنگ آسیایی در مورد روش های پیشگیری از این آلودگی ها و یا کاهش اثرات آنها بر محیط زیست هم صحبت شد.

حضور در همایش کویرنوردی حلوان: در روزهای ۲۸ تا ۳۰ فروردین ۸۷ همایش کویر نوردی دو روزه ای توسط سازمان تربیت بدنی شهرستان طبس از روستای حلوان به سمت کویر حلوان برگزار شد. در این برنامه در حدود ۲۰۰ نفر از سراسر کشور شرکت داشتند که یکی از اعضای کانون محیط بان هم این افراد را همراهی می کرد و در طول برنامه با مردم در گروه های کوچک به گفت و گو پرداخت و در مورد اهمیت گونه یوزپلنگ و محیط زیست و نیز لزوم حفاظت از آنها به مردم توضیحاتی داد.

2-5- توسعه توریسم و اکوتوریسم در زیستگاههای منتخب

اکوتوریسم بعنوان ابزاری برای حفاظت و بالا بردن سطح کیفی زندگی مردم محلی از جایگاه ویژه ای برخوردار است. جلب طبیعت گردان نیاز به زمینه سازی مناسب و سرمایه گذاری دارد زمینه جلب توریسم و اکوتوریسم در زیستگاهها شامل آنچه که طبیعت و گذشته تاریخی فراهم نموده است در زیستگاههای منتخب فراهم است از جمله آثار و بقایای باستانی (قبل از اسلام) تاریخی (بعد از اسلام) طبیعی شامل چشم اندازهای بدیع و زیبا از جمله دشتهای وسیع، شنزارها و ریگزارهای روان و هزاران نمونه دیگر را طبیعت فراهم کرده است. ساماندهی، برنامه ریزی و توجه مقامات دولتی با انجام تحقیقات و مطالعات لازم به این پارامترهای طبیعی و انسانی شکل ویژه ای خواهد دارد که توسعه پایدار بهبود وضعیت معیشتی ساکنین محلی، افزایش اطلاعات علمی و تبادل تجربیات بین ملتها را بدنبال خواهد داشت. محل استقرار زیستگاههای منتخب طوری انتخاب شده اند که روی کمر بند کویری کره زمین واقع شده و **بعنوان یکی از مهمترین مناطق جلب توریسم و اکوتوریسم در جهان به شمار می رود**. با توجه به افزایش سریع طبیعت گردان در مناطق حاره ای و یا مناطق قطبی بدیهی است مناطق بیابانی و کویری در صورت اعمال مدیریت صحیح و کارآمد در ایران می تواند در دنیا خودنمایی نموده و منبع سرشار درآمد برای کشور و ساکنین مناطق مذکور و حوالی آن باشد. مطمئناً این مناطق در قبال در آمدی که از اکوتوریسم خواهد داشت توان فراهم نمودن خواسته های طبیعت گردان را هم دارند و حتی بیشتر از هزینه ای که طبیعت گردان تقبل خواهند نمود رضایت خاطرشان فراهم خواهد شد. به جرأت می توان گفت که نام منطقه اکوتوریسم بیابانی کره مسکون برازنده این محدوده یعنی زیستگاههای منتخب یوز می باشد. به عبارت دیگر تا زمانی که نتوانیم توان بالقوه این مناطق را به بالفعل و این مناطق را جهانی کنیم در حق مردم این مناطق و این مناطق ظلم کرده ایم. در این راستا تلاشها و فعالیتهایی در پروژه صورت گرفته است:

- بازدید از پارک ملی کویر به منظور جلب نظر سازمان میراث فرهنگی و گردشگری در زمینه مرمت آثار باستانی و استفاده از همکاریهای جوامع محلی جهت حفاظت از زیستگاه و توسعه اکوتوریسم در این سایت مهم، در تاریخ های 11-12 اردیبهشت ماه سال 1384 با همراهی جمعی از مقامات سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به اتفاق معاونت محترم محیط طبیعی و تنوع زیستی و هماهنگ کننده ملی پروژه.
- بازدید از پارک ملی خارتوران در راستای جلب حمایت و همکاری برخی از مقامات و دست اندرکاران با پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی توسط گروهی متشکل از مسئولین سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به اتفاق آقای دکتر امامی نماینده مردم شاهرود در مجلس شورای اسلامی، معاون استانداری سمنان، مدیر کل میراث فرهنگی سمنان، فرماندار شاهرود، بخشدار بیارجمند، مدیر کل حفاظت محیط زیست استان سمنان و مدیر ملی پروژه در تاریخ های 6 و 7 اردیبهشت ماه سال 1384.

همچنین جاذبه های توریستی و اکوتوریستی زیستگاه های مختلف بررسی و شناسایی گردید که ذیلاً و بصورت اجمالی به زمینه ای موجود در زیستگاهها در رابطه با اکوتوریسم اشاره می شود:

2-5-1- بررسی و شناسایی جاذبه های توریسمی و اکوتوریستی در کویر

آثار تاریخی و جلوه های معماری در اطراف پارک ملی کویر آثاری باقی مانده است که جلوه خلاق انسانها را در سازگاری و تطابق با شرایط مناطق خشک و بیابانی به وضوح نشان می دهد نمونه بارز این واقعیت تجلی و حضور تعدادی آثار و ابنیه تاریخی از جمله کاروانسرا، قلعه، جاده آب انبار، برج زیارتگاه و آثاری از قناتهای دروه قدیم می باشد که بسیار از آنها ویران شده و یا در حال از بین رفتن است. مهمترین کاروانسرای که هم اکنون به همت محیط بانان منطقه و توجه سازمان محیط زیست همچنان پابرجا می باشد کاروانسرای شاه عباسی یا قصر بهرام است. آب شرب این ساختمان عظیم از چشمه شاه در حدود 1 فرسنگی قصر و از دامنه سیاه کوه بوسيله دو **آبراهه سفالی و آبراهه سنگی ناودانی تامین شده** است. آب راه سفالی در عمق تقریباً نیم متری آبراهه سنگی قرار دارد و علت مخفی بودن آبراه سفالی چنین بیان می شود که چنانچه روزی قصر به محاصره درآمد و آبراهه ظاهر اصلی که همان آبراهه سنگی می باشد تخریب و از ورود آب به قصر جلوگیری شود آب ساکنین قصر از آبراهه سفالی زیرین تامین شود. آثار و بقایای کاروانسرای لکاب که بعنوان زندان سیاسیون زمان اسماعیلیه مورد بهره برداری قرار میگرفته است. از دیگر آثار موجود در منطقه می توان به کاروانسرای عین الرشید، حرم خانه، کاروانسرای سفیداب، آب انبار قیلوقه و جاده سنگفرش و در حوالی منطقه به قلعه نایب حسین کاشی، آب انبار هفت لول، قلعه دیر و برج سنگی چاه میل اشاره کرد. برخی از این آثار و شواهد نمایانگر این است که این منطقه از زمان هخامنشیان تا ظهور اسلام به خصوص در زمان صفویه در ایران و ملک ری اعتبار داشته اند.

به علاوه، آثار طبیعی و چشم اندازهای بدیع منحصر به فردی در این منطقه خودنمایی می نماید از جمله در قسمت جنوب شرقی پارک در منطقه ای معروف به طلحه نوعی فسیل (سکه شنی) در سطح زمین مشاهده می شود که از نظر تاریخ طبیعی منطقه حائز اهمیت است. **چشم انداز زیبای دریای نمک، ریگ جن، گنبد های نمکی، شنهای روان و آسمان پرستاره کویر** چنانچه غلو نشود، از بدایع کره مسکون خواهد بود. آثار و شواهد ادوار مختلف زمین شناسی نیز یکی از منابع مهم بررسی تاریخ زمین در منطقه است. انواع گیاهان و جانوران نیز بخش مهمی از این محدوده عظیم علمی آموزشی و تفریحی هستند.

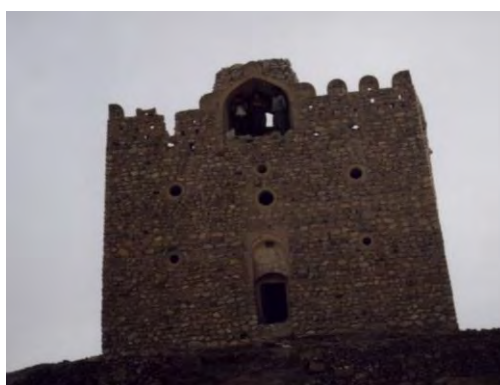
2-5-2- بررسی و شناسایی جاذبه های توریسمی و اکوتوریستی دره انجیر

این منطقه از نظر جغرافیایی در حوزه بخش خرانق از توابع شهرستان اردکان یزد قرار دارد. در محدوده این منطقه آثاری که از نظر اکوتوریسم بسیار جالب و قابل توجه می باشد وجود دارد که منحصر به فرد و بسیار با ارزش می باشند از جمله این آثار روستای قدیمی خرانق است که از نظر تاریخی طبق روایاتی، از ارگ بم بسیار قدیمی تر و **دارای قدمتی حدوداً 5 هزار ساله** است. در این روستا علاوه بر اماکن مسکونی تو در تو و مطابق، برجی وجود دارد که کاملاً سالم بوده و خود نمایی می نماید. این برج به **منار جنبان** معروف می باشد و کاروانسرای قدیمی که توسط میراث فرهنگی بازسازی شده در حال حاضر یکی از جاذبه های توریستی این منطقه می باشد. معبد زرتشتیان معروف به چک چک نیز جاذبه توریستی بسیار مهم منطقه به شمار می آید که هر ساله تعداد بشماری از پیروان زرتشت از سراسر جهان برای دیدن این معبد که در دل کوهستان ساخته شده است به این منطقه سفر می نمایند.

منارجنبان خرائق (تصویر راست) و کاروانسرای نی باز (تصویر چپ)

2-5-3- بررسی و شناسایی جاذبه های توریسمی و اکوتوریستی در نایبندان طبس
بزرگترین منطقه تحت مدیریت سازمان محیط زیست علاوه بر آثار انسان ساخت از جمله ساختمان بدیع و زیبای **مک شور، کاروانسراهای حوض خان و چهل پایه**، آثار روستای قدیمی علی آباد، برج گلوبیشه، آثار طبیعی و چشم اندازهای بدیع در منطقه **شامل ریگ گنده، دیگ رستم، قلعه کاه و دق غدیر دریا** از جاذبه های با ارزش توریستی در این منطقه می باشد. شهر زیبای طبس نیز به نوبه خود و زیارتگاههای منطقه از جمله پیر تلخاب نیز به ارزش این منطقه افزوده است.

بنای مک شور (تصویر راست) و کاروانسرای چهل پایه (تصویر چپ)

2-5-4- بررسی و شناسایی جاذبه های توریسمی و اکوتوریستی در توران
روستاهای قلعه بالا و کلاته دیو، **آرامگاه جرجیس پیغمبر** و چشم اندازهای زیبای طبیعت از جمله دشت ابوالیحیی و **آبشار زیبای تخت**، بخشی از جاذبه های توریستی در منطقه توران به حساب می آید.

2-5-5- بررسی و شناسایی جاذبه های توریسمی و اکوتوریستی در بافق
درخت کهنسال در روستای باجگان، پیر قطرم، تپه های شنی حسن آباد، قلعه باقر آباد، خانه وحشی بافقی و معادن سنگ آهن از جمله آثار دیدنی در این منطقه می باشند.

2-5-6- ایجاد درآمد جایگزین توسط انجمن طرح سرزمین پایدار برای مردم محلی در منطقه خارتوران با همکاری دفتر کمکهای کوچک ملل متحد (SGP)

- تهیه و راه اندازی دفتر کار محلی (مرداد ماه 1386)
- شناسایی جاذبه‌ها جهت تهیه نقشه بازدید
- همراهی با انجمن بوم پژوهان در اجرای برنامه بازدید دانش آموزان مدرسه راهنمایی پسرانه روستای خانخودی جهت آشنایی با فعالیتهای گروههای همکار در منطقه (مرداد ماه 1386)
- برگزاری کارگاه نیازسنجی و بررسی مشکلات (مهرماه 1386)
- تشکیل تیم کاری محلی در روستای قلعه بالا (بهمن ماه 1386)
- جلسه با زنان روستا جهت شناسایی توانمندیهای زنان، بمنظور تولید محصولات قابل ارائه به گردشگران (بهمن ماه 1386)
- برگزاری اولین تور طبیعت گردی به روستای قلعه بالا (اسفندماه 1386)
- احداث پارک کودک جهت کمک به حل مشکلات روستا با کمک گردشگران (اسفندماه 1386)
- برپایی اولین نمایشگاه صنایع دستی در روستا بر پایه ارزش گذاری بر صنایع دستی (اسفندماه 1386)
- تجهیز کتابخانه‌ی روستا به منظور استفاده کودکان و نوجوانان (اسفندماه 1386)
- بازدید بخشدار بیارجمند از فعالیتهای پروژه در روستا (اسفندماه 1386)
- انتخاب خانه‌ی محلی (اکولوژ) برای حضور گردشگران در روستا (اردیبهشت‌ماه 1386)
- بازدید دومین گروه گردشگران از روستای قلعه بالا (اردیبهشت‌ماه 1386)
- برگزاری نشست جهت ایجاد هماهنگی در میان تشکلهای فعال در زمینه حفاظت از یوز آسیایی (تیر ماه 1387)
- نصب مجدد کارگاه تانه بافی بعد از 30 سال (مرداد ماه 1387)
- شرکت در سمینار توران شناسی و ارائه فعالیتهای انجمن در منطقه (شهریور ماه 1387)

گزارش مالی پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی

بر اساس اعتبارات تعیین شده اعم از اعتبارات بین المللی، ملی و خدماتی که در سند پروژه عنوان و تصویب گردیده و طبق ضوابط و قوانین اجرایی و ملی که UNDP بر آن نظارت کامل داشته است، اعتبارات پروژه هزینه گردیده و کلیه اسناد و مدارک اصلی مربوطه در امور حسابداری UNDP و نیز تصویری از آنان در دبیرخانه پروژه موجود است. با توجه به جداول بودجه که در سند پروژه تعیین گردیده است و بر اساس برنامه پیش بینی شده در آن و مطابق لیست عملکرد ارزی و ریالی، این بخش از گزارش برای هر سال بطور جداگانه و با اقتباس از اسناد مالی تهیه گردیده است. اعتبارات هزینه شده نشان می دهد که تا تاریخ 30 سپتامبر 2008 و علیرغم عدم شارژ هیچگونه اعتبار جدید از سوی منبع مالی اولیه (GEF)، مدت زمان پروژه جهت انجام اقدامات اجرایی پیش بینی شده در آن بیش از 2/5 سال تمدید گردیده و **بار مالی حق السهم نقدی سازمان تا سقف 20 درصد افزایش یافته است** و این علاوه بر ارزش ریالی خدمات انجام شده توسط سازمان است. جداول 1 و 2 بیانگر هزینه کرد سالیانه اعتبارات ارزی و ریالی تخصیصی از سوی GEF و سازمان حفاظت محیط زیست برای پروژه می باشد و جدول شماره 3 گویای حداقل ارزش ریالی خدماتی است که طی دوران حدود 7 سال پروژه، سازمان متحمل گردیده است. جدول شماره 4 مربوط به کمکهای دفتر کمکهای کوچک ملل متحد (SGP) به پروژه بوده و جداول شماره های 5 الی 12 نیز مشخص کننده خلاصه عملکرد مالی و دسته بندی شده هر سال از پروژه می باشد. درنهایت، جدول شماره 13 مشخص کننده اموال اهدایی و خریداری شده پروژه می باشد.

به مسئولین محترم سازمان حفاظت محیط زیست و سایر دستگاه های مرتبط با پروژه های بین المللی موجود صمیمانه توصیه می شود پس از مطالعه گذرای متن گزارش (بدون پیوستها، ضمائم و گزارشات متعدد موجود) و حتی در صورت نبود وقت مطالعه، فقط به عناوین دستاوردهای هر بخش نگریسته و مقایسه ای ریالی میان اعتبارات 725 هزار دلاری این پروژه طی مدت 7 سال با اعتبارات 10 میلیون دلاری سایر پروژه های بین المللی بعمل آورند. درست است که متناوباً نیمی از مدت زمان این پروژه بعلت حواشی متعدد و ناملایماتی که بر سر این پروژه آمده، دستاورد و فعالیت قابل توجهی را در بر نداشته است ولی در مجموع و بطور کلی به نظر می رسد پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی در زمره موفق ترین فعالیتهای سازمان طی 7 سال اخیر محسوب می گردد.

جدول شماره 1: هزینه کرد اعتبار ارزی پروژه (GEF) 725000 دلار به تفکیک سال

بر اساس کلیه RDP های ارسال شده به UNDP و پرداختهای انجام شده از طرف UNDP (تصویر اسناد RDP مربوطه در دبیرخانه موجود است).

سال میلادی	مبلغ هزینه کرد (دلار)
2001	5390/24
2002	171235/65
2003	194128/74
2004	184424
2005	46844
2006	45485/24
2007	58863/05
2008 تا آخر سپتامبر	17929/08
جمع هزینه شده	724300
اعتبار باقی مانده تا پایان سپتامبر 2008	700

جدول شماره 2: هزینه کرد اعتبارات ریالی (سازمان حفاظت محیط زیست) به تفکیک سال

بر اساس اسناد موجود در دفاتر تنوع زیستی و ذخایر ژنتیکی، امور حیات وحش و موزه های تاریخ طبیعی و اداره کل امور مالی سازمان حفاظت محیط زیست

سال میلادی	مبلغ هزینه کرد (ریال)
1383	1/000/000/000
1384	1/815/000/000
1385	2/545/049/500
1386	1/840/392/767
1387 (شش ماهه اول)	1/000/000/000
جمع	8/200/442/267

8/200/442/267 ریال برابر با 881000 دلار

جدول شماره 3: ارزش ریالی خدمات سازمان حفاظت محیط زیست در ارتباط با پروژه

ردیف	عنوان خدمات رسانی	ارزش خدمات (میلیون ریال)	ملاحظات
1	احداث واحدهای حفاظتی بعد از سال 1380 در زیستگاههای منتخب	350	پاسگاههای هومینو، تجور، ماجراد، چک چک، بیارجمند و خرانق
2	مرمت و توسعه واحدهای حفاظتی موجود	150	پاسگاههای ملک آباد، طرود، هومینو، دلبر، تجور، ماجراد و خوشومی
3	وسائط نقلیه موتوری و هزینه نگهداری آنان	500	اختصاص 30 دستگاه موتورسیکلت به زیستگاههای منتخب
4	خریداری برخی مستثنیات شناسایی شده	350	کلاته آبنار و 4 دانگ مستثنیات ماجراد
5	حق الزحمه نیروهای سازمانی در دبیرخانه	300	حقوق مدیر ملی پروژه و برخی از کارکنان دبیرخانه و فوق العاده ماموریت سایر کارشناسان
6	حق الزحمه نیروهای سازمانی استانها و در زیستگاهها	200	فوق العاده ماموریت مدیران و کارشناسان و سایر نیروهای استانی در زیستگاههای منتخب
7	هزینه اماکن سازمانی در اختیار پروژه	400	تعداد دوازده دستگاه واحدهای در اختیار پروژه
	مجموع	2250	

لازم به ذکر است که از طریق اعتبارات استانی و ملی و به ویژه طرح های مدیریتی و مطالعاتی سازمان، مبالغ بسیار زیادی برای زیستگاه های یوزپلنگ هزینه گردیده که بعلاوه عدم مشخص بودن دقیق آنها و اختلاف این اعتبارات با سایر مخارج جاری هر استان در جدول فوق در نظر گرفته نشده، ولی مبالغ مندرج در جداول به سادگی با اسناد موجود قابل درک و اثبات می باشد.

جدول شماره 4: لیست پروژه های حمایت شده از سوی دفتر کمکهای کوچک ملل متحد (SGP)

No	Project No.	Project Name	Grantee	Budget	Start date	Status
1	IRA-G52-2003-025(IRA98G52)	بخشی از پروژه "ایران، جهانی در یک مرز" در منطقه توران	انجمن زنان مبارزه با آلودگی محیط زیست	17,000	9 Oct 03	خاتمه یافته
2	IRA/05/09 (57 th)	ظرفیت سازی تشکلهای منتخب در امر حفاظت از یوزپلنگ آسیایی، تشکلهای محلی و دست اندرکاران اصلی پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی (دو منطقه بافق و توران)	انجمن یوزپلنگ ایرانی و انجمن بوم پژوهان	15,000	1 Dec 05	خاتمه یافته
3	IRA/05/10 (58 th)	توانمند سازی جامعه محلی و تنویر افکار برای حفاظت از یوزپلنگ آسیایی در توران	انجمن بوم پژوهان	25,000	14 Mar 06	در حال انجام
4	IRA/05/11 (59 th)	توانمند سازی جامعه محلی و تنویر افکار برای حفاظت از یوزپلنگ آسیایی در بافق	انجمن یوزپلنگ ایرانی	25,000	14 Mar 06	در حال انجام
5	IRA/06/09 (76 th)	ایجاد یک پایلوت درخصوص نقش جوامع محلی در حفاظت از محیط زیست با اتکا بر اکوتوریسم در مرز منطقه توران	انجمن طرح سرزمین پایدار	34,000	28 Nov 06	در حال انجام
6	IRA/SGP/OP4/RA F/07/02 (93)	پروژه آگاه سازی و توانمند سازی جوامع محلی اطراف پناهگاه حیات وحش نایبندان و شهر طبس جهت حفظ گونه یوزپلنگ آسیایی	کانون پژوهش و حفاظت از طبیعت پایدار محیط بان	50,000	19 Dec 07	در حال انجام
7	IRA/SGP/OP4/RA F/07/05 (96)	مشارکت مردم محلی در توران برای حفاظت از یوزپلنگ آسیایی (فاز 2)	انجمن بوم پژوهان	25,000	18 Dec 07	در حال انجام
8	IRA/SGP/OP4/RA F/08/15 (106)	فاز 2 پروژه توانمند سازی جامعه محلی و تنویر افکار برای حفاظت از یوزپلنگ آسیایی در بافق	انجمن یوزپلنگ ایرانی	7,000	Jun 08	در حال انجام
9	IRA/SGP/OP4/RA F/08/16 (107)	مشارکت عمومی برای حفاظت از یوزپلنگ آسیایی در روستای شیطور بافق	انجمن همیاران سبز شیطور	10,000	Jun 08	هنوز آغاز نشده
Total Budget				208,000		
توران			بافق	طبس		

این پروژه ها خارج از سند اصلی پروژه می باشد. از این رو، پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی در پرداخت های صورت گرفته در این پروژه ها هیچ نقشی نداشته و مستقیماً از سوی دفتر کمکهای کوچک برنامه ملل متحد (SGP) صورت گرفته است.

جدول شماره 5: ریز هزینه کرد پروژه از اعتبارات ارزی از 2001/9/10 لغایت 2001/12/31
(اعتبار 725000 دلار)

GEF

ردیف	نام فرد یا موسسه دریافت کننده وجه	موضوع هزینه کرد	تعداد دفعات دریافت وجه	جمع مبالغ دریافتی (ریال)	ملاحظات
1	شرکت پرتو	خرید کامپیوتر و متعلقات	1	21/636/000	
2	آژانس اطلس	بلیط هواپیما جهت ماموریت	2	216/000	
3	بهزاد رهگشای	حقوق و حق ماموریت معاون پروژه	2	8/209/464	
4	هتل اوین	هزینه هتل آقای جرج شلر و تیم او برایان	1	7/982/550	
5	هزینه های متفرقه	UNDP	1	54/665	
6	جمع هزینه ها تا پایان سال 2001 (دلار)				5390/24 دلار

در آغاز پروژه علی رغم فعالیتهای زیادی که عملاً برای تأسیس دبیرخانه و تجهیز آن همراه با سرکشی، ساماندهی و رفع کمبودهای موجود در زیستگاه های یوزپلنگ صورت گرفتهف مشاهده می شود که هزینه کرد ارزی پروژه از اعتبارات GEF بسیار کم می باشد و این درحالی است که بخش عمده هزینه ها اعم از حقوق و فوق العاده مأموریت مدیر پروژه و اکثر کارشناسان بکار گرفته شده در آن از نیروهای انسانی یا هزینه کرد جاری سازمان پرداخت شده است.

جدول شماره 6: ریز هزینه کرد پروژه از اعتبارات ارزی از 2002/1/1 لغایت 2002/12/31 (مانده اعتبار 719609/76 دلار)

ردیف	نام فرد یا موسسه دریافت کننده وجه	موضوع هزینه کرد	تعداد دفعات دریافت وجه	جمع مبالغ دریافتی (ریال)	ملاحظات
1	گاس میلز (IUCN)	مشاور بیولوژیک و بلیط	1	54/284/190	سفر 15 روزه به مناطق
2	محمد صادق فرهادی نیا	مخارج سفر به زیستگاه ها و خرید لوازم برای محیط بانان	2	2/208/900	
3	هزینه سفر و ماموریت مشاورین WCS	هتل و حق ماموریت اریک ساندرسون و تیم اوبراین	3	43/104/600	
4	مهدی کامیاب	حق ماموریت	3	6/247/921	
5	بهزاد رهگشای	حقوق و حق ماموریت معاون پروژه	18	65/780/575	
6	علیرضا جورابچیان	حق ماموریت	6	19/908/025	
7	منصور عطاردی	حقوق و حق ماموریت	13	19/610/000	
8	مصطفی موسی خانی	حق ماموریت راننده آقای کامیاب	1	657/000	راننده UNDP
9	آقای شو	حق ماموریت	1	527/880	مدیر UNDP
10	آژانس اطلس و کاروان صحرا	بلیط هواپیما جهت ماموریت	6	47/885/300	
11	مهدی فرحپور	مشاور مرتعداری	5	5/000/000	
12	کانون بازنشستگان	حقوق نیروها	10	304/000/000	
13	سهراب مهدوی	طراحی وب سایت پروژه	5	15/160/000	
14	انوشیروان نجفی	حق ماموریت خارجی هماهنگ کننده	3	11/034/600	
15	افراد و موسسات مختلف	خریداری لوازم و تجهیزات مصرفی و غیر مصرفی	14	136/131/600	
16	انتشارات دایره سبز	چاپ بروشور، تقویم، دفترچه و ردپا	4	57/050/000	
17	زهره رستمی	خدمات	1	108/590	
18	سولماز پهلوان زاده	کارشناس دبیرخانه	8	10/500/00	
19	UNDP	هزینه های متفرقه	7	2/128/612	
20	رامین سلمنی مرند	مشاور تبلیغاتی	6	65/000/000	
21	UNDP	خریداری 3 خودرو پروژه	1	398/533/500	
22	جمع هزینه های سال 2002 (دلار)				171235/65 دلار

جدول شماره 7: ریز هزینه کرد پروژه از اعتبارات ارزی از 2003/1/1 لغایت 2003/12/1
(مانده اعتبار 548374/11 دلار)

ردیف	نام فرد یا موسسه دریافت کننده وجه	موضوع هزینه کرد	تعداد دفعات دریافت	جمع مبالغ دریافتی (ریال)	ملاحظات
1	محمود زرگرچی	ساخت پاسگاه خوشومی دره انجیر	3	65/488/900	امور اداری محیط زیست یزد
2	هزینه مشاورین خارجی WCS	پیتر زاهلر و اوبرایان	4	34/979/461	مسافرت 15 روزه
3	سیبا داس	حق ماموریت	1	462/000	نماینده سازمان ملل
4	مهدی کامیاب	حق ماموریت	2	1/324/800	UNDP
5	فیلیپ دوو	حق ماموریت	1	1/124/816	نماینده سازمان ملل
6	آژانس اطلس	بلیط هواپیما جهت ماموریت	13	20/610/000	
7	بهزاد رهگشای	حقوق و حق ماموریت معاون پروژه	19	60/159/000	
8	علیرضا جورابچیان	حق ماموریت	12	12/891/000	
9 و 10	منصور عطاردی	حقوق و حق ماموریت مشاور حفاظتی	23	39/772/950	
11	مصطفی موسی خانی	حق ماموریت	1	1/038/600	راننده سازمان ملل
12	فرهنگ قصریانی	حق ماموریت	1	230/000	
13	مهدی فرحپور	مشاور مرتعداری	4	4/000/000	قرارداد 1 ساله فسخ شده
14	ابوفاضل رنجبر	مشاور GIS	3	10/100/000	قرارداد 1 ساله
15	محمود کرمی	مشاور	1	2/000/000	قرارداد 1 ساله فسخ شده
16	تقی فرور	مشاور مشارکتی	1	26994 دلار	از سوی IUCN
17	غلامعلی صدقی	تنخواه	1	25/000/000	کارپرداز سازمان
18	محمد فرهادی نیا	طراحی و به روز کردن وب سایت	1	2/000/000	قرارداد
19	کانون بازنشستگان	حقوق محیط بانان	12	691/000/000	
20	سهراب مهدوی	وب سایت	2	4/125/000	قرارداد 1 ساله
21	افراد و موسسات مختلف	خریداری لوازم و تجهیزات مصرفی و غیر مصرفی	41	240/395/560	
22	دایره سبز	چاپ	1	11/200/000	
23	سولماز پهلوان زاده	کارشناس دبیرخانه	9	27/000/000	
24	شرکت هوشیار بهمند	حق الزحمه بازرسی پروژه	1	9/000/000	از سوی UNDP
25	رامین سلیمانی مرند	مشاور تبلیغاتی	2	13/000/000	
26	فردریک لاینز	حق ماموریت	1	2/939/860	نماینده سازمان ملل
27	اکبر همدانیان	حق ماموریت	3	2/814/000	
28	جمع هزینه های سال 2003 (دلار)				194128/74 دلار

جدول شماره 8: ریز هزینه کرد پروژه از اعتبارات ارزی از 2004/1/1 لغایت 2004/12/31
(مانده اعتبار 354245/37 دلار)

ردیف	نام فرد یا موسسه دریافت کننده وجه	موضوع هزینه کرد	تعداد دفعات دریافت وجه	جمع مبالغ دریافتی (ریال)	ملاحظات
1	مارتین تایسون	مشاور عالی پروژه	5	340/000/000	
2	ارزیابی میان دوره ای	ازریاب ملی و بین المللی	6	119/124/185	
3	گاس میلز	مشاور بیولوژیک	1	6/621/500	
4	WCS	دوربین تله ای، فاصله یاب ...	1	141/610/000	
5	بهزاد رهگشای	حق ماموریت و حقوق معاون پروژه	19	67/352/840	
6	علیرضا جورابچیان	حق ماموریت	1	542/470	
7	منصور عطاردی	حقوق و حق ماموریت مشاور حفاظتی	19	42/091/690	
8	اکبر همدانیان	حق ماموریت و حقوق مدیر پروژه	15	66/898/155	
9	سولماز پهلوان زاده	کارشناس دبیرخانه	12	34/500/000	
10	افراد و موسسات مختلف	خریداری لوازم و تجهیزات مصرفی و غیر مصرفی	18	105/497/615	
11	کانون بازنشستگان	حقوق نیروها	7	519/000/000	
12	آژانس اطلس	بلیط هواپیما جهت ماموریت	9	8/447/000	
13	مهدی کامیاب	حق ماموریت	1	184/000	
14	کانون بازنشستگان	هزینه های متفرقه	1	4/928/955	
15	غلامعلی صدقی	هتل سنگسر	1	52/175/000	
16	هتل اوین	مهمانان خارجی کارگاه بین المللی	1	36/273/650	
17	شرکت هوشیار بهمند	بازرسی پروژه	2	10/878/000	
18	سهراب مهدوی	وب سایت	1	11/629/000	
19	جمع هزینه های سال 2004 (دلار)			184424/26 دلار	

جدول شماره 9: ریز هزینه کرد پروژه از اعتبارات ارزی از 2005/1/1 لغایت 2005/12/31
(مانده اعتبار 169821/11 دلار)

ردیف	نام فرد یا موسسه دریافت کننده وجه	موضوع هزینه کرد	تعداد دفعات دریافت وجه	جمع مبالغ دریافتی (ریال)	ملاحظات
1	مارتین تایسون	مشاور عالی پروژه	2	144/000/000	
2	آژانس اطلس	بلیط هواپیما جهت ماموریت	4	7/078/000	
3	مهدی کامیاب	حق ماموریت	2	644/000	
4	شرکت هوشیار بهمند	بازرسی پروژه	1	13/728/000	
5	بهزاد رهگشای	حق ماموریت و حقوق معاون پروژه	7	21/955/000	
6	هوشنگ ضیایی	حقوق و حق ماموریت مدیر پروژه	13	75/016/000	
7	منصور عطاردی	حقوق و حق ماموریت مشاور حفاظتی	20	46/470/000	
8	اکبر همدانیان	حق ماموریت و حقوق معاون پروژه	21	75/097/000	
9	سولماز پهلوان زاده	کارشناس دبیرخانه	12	37/500/000	
10	افشین زارعی	راننده	4	8/000/000	
11	غلامحسین یوسفی	مشاور بیولوژیک	4	21/068/150	
12	شعله شاهری	مشاور اقتصادی و اجتماعی	3	22/000/000	
13	دایره سبز	چاپ	1	300/000	
14	منصور عطاردی	تنخواه	1	17/507/050	
15	محمود همایی	مشاور اکولوژیک	1	3/000/000	
16	همایون صادقی	انجام کار	4	69/581/190	
17	آندر یوجر	سازمان ملل حق ماموریت	1	597/600	
	جمع هزینه های سال 2005 (دلار)			46843/64 دلار	

جدول شماره 10: ریز هزینه کرد پروژه از اعتبارات ارزی از 2006/1/1 لغایت 2006/12/31
(مانده اعتبار 122977/47 دلار)

ردیف	نام فرد یا موسسه دریافت کننده وجه	موضوع هزینه کرد	تعداد دفعات دریافت وجه	جمع مبالغ دریافتی (ریال)	ملاحظات
1	آژانس اطلس	بلیط هواپیما جهت ماموریت	3	3/765/000	
2	جمشید فاضل همدانی	مشاور آموزشی	4	57/000/000	
3	هومن جوکار	مشاور بیولوژیک	4	40/900/000	
4	محمود همایی	مشاور اکولوژیک	2	9/000/000	
5	UNDP	هزینه های متفرقه	1	4/750/000	
6	هوشنگ ضیایی	حقوق و حق ماموریت مدیر پروژه	15	102/955/200	
7	منصور عطاردی	حقوق و حق ماموریت مشاور حفاظتی	11	27/977/500	
8	اکبر همدانیان	حق ماموریت و حقوق معاون پروژه	8	36/826/700	
9	سولماز پهلوان زاده	حقوق کارشناس دفتر	12	48/000/000	
10	اکبر همدانیان	حقوق معاون پروژه	6	36/000/000	
11	منصور عطاردی	مشاور حفاظتی	7	24/500/000	
12	هوشنگ ضیایی	مدیر پروژه	12	102/000/000	
13	افشین زارعی	راننده - مشاور	12	30/000/000	
14	غلامحسین یوسفی	مشاور بیولوژیک	2	19/656/000	
15	کریم الله امانی	هواپیمای فوق سبک	1	7/500/000	
16	شرکت هوشیار بهمند	بازرسی پروژه	1	950/000	
17	مهدی کامیاب	حق ماموریت	1	734/000	
18	مجید رامین	حق ماموریت	1	1/030/000	راننده UNDP
19	سولماز پهلوان زاده	تنخواه	1	20/000/000	
20	کامران کشیری	مشاور بیولوژیک	1	13/500/000	
21	لیلاناز شجیعی	UNDP حق ماموریت	1	707/400	
22	جمع هزینه های سال 2006 (دلار)			45483/54 دلار	

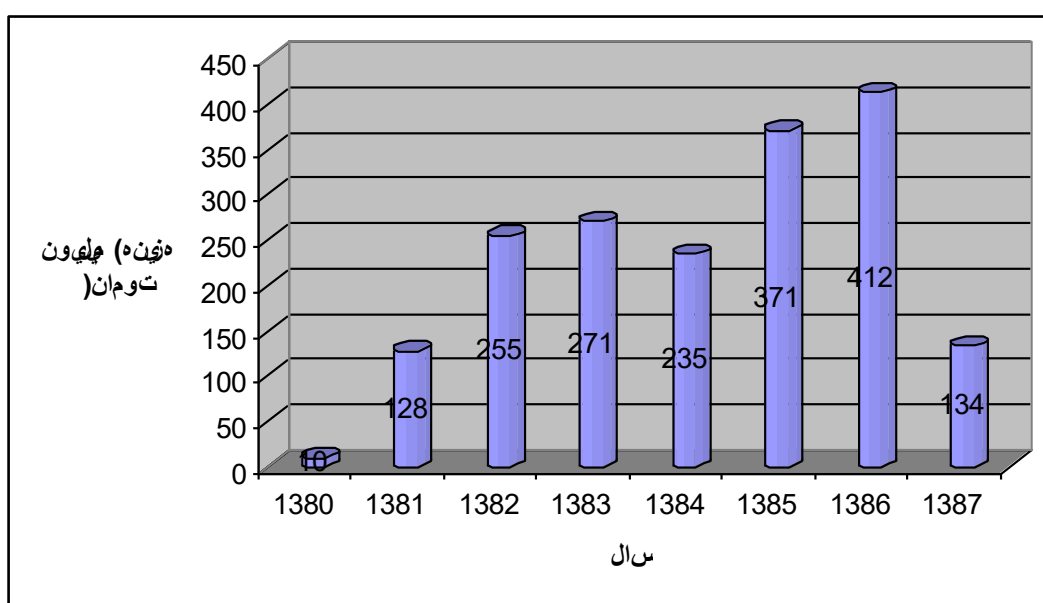
جدول شماره 11: ریز هزینه کرد پروژه از اعتبارات ارزی از 2007/1/1 لغایت 2007/12/31
(مانده اعتبار 77493/93 دلار)

ردیف	نام فرد یا موسسه دریافت کننده وجه	موضوع هزینه کرد	تعداد دفعات دریافت وجه	جمع مبالغ دریافتی (ریال)	ملاحظات
1	آژانس اطلس	بلیط هواپیما جهت ماموریت	1	1/757/000	
2	جمشید فاضل همدانی	مشاور آموزشی	2	63/000/000	
3	هومن جوکار	مشاور بیولوژیک	2	45/000/000	
4	هوشنگ ضیایی	حقوق و حق ماموریت مدیر پروژه	13	84/751/500	
5	سولماز پهلوان زاده	حقوق کارشناس دفتر	12	61/920/000	
6	منصور عطاردی	حقوق مشاور حفاظتی	3	87/000/000	
7	افشین زارعی	حقوق و حق ماموریت مشاور	16	88/941/000	
8	سام خسروی فرد	مشاور بیولوژیک	2	16/500/000	
9	سولماز پهلوان زاده	تنخواه	1	10/000/000	
10	کامران کشیری	مشاور بیولوژیک	3	55/500/000	
11	جمع هزینه های سال 2007 (دلار)			58863/05 دلار	

جدول شماره 12: ریز هزینه کرد پروژه از اعتبارات ارزی از 2008/1/1 لغایت 2008/9/30
(مانده اعتبار 16492/00 دلار)

ردیف	نام فرد یا موسسه دریافت کننده وجه	موضوع هزینه کرد	تعداد دفعات دریافت وجه	جمع مبالغ دریافتی (ریال)	ملاحظات
1	آژانس اطلس	بلیط هواپیما جهت ماموریت	1	1/914/000	
2	سولماز پهلوان زاده	کارشناس دبیرخانه	9 ماه 9 روز	51/894/000	
3	منصور عطاردی	مشاور حفاظتی	1	16/500/000	
4	هوشنگ ضیایی	مدیر پروژه	2	22/320/000	
5	افشین زارعی	حقوق مشاور	2 ماه 13 روز	11/384/316	
6	تیم تهیه گزارش نهایی پروژه	آماده سازی گزارش نهایی	2	37/00/000	
7	UNDP	هزینه های امور مالی	-	5/663/607	
8	جمع هزینه های سال 2008 تا پایان سپتامبر (دلار)				15792 دلار

باقی مانده از بودجه پروژه 700 دلار

نمودار میزان مخارج سالیانه پروژه

7-2- دستاوردهای حاصل از اجرای پروژه تانکون

2-7-1- دستاوردهای اقدامات مدیریتی و حفاظتی

1. در نتیجه افزایش امنیت درون زیستگاه های یوزپلنگ با افزایش نیروی انسانی، امکان حفاظتی و تجهیز آنها از یک سو و ارتقای سطح حفاظتی آنها به منظور ایجاد سپری در برابر تخریب و همچنین افزایش جراثیم مربوطه از سوی دیگر، همچنین، بازدید و سرکشی مرتب مدیران ملی و استانی سازمان حفاظت محیط زیست از زیستگاه ها که باعث کنترل بیشتر فعالیتها و انگیزش بالاتر محیط بانان مناطق گشته، از یک سو میزان شکار غیرمجاز در داخل زیستگاه های یوزپلنگ کاهش چشمگیری داشته و از طرف دیگر میزان تلفات ناشی از شکار توسط انسان از 1/5 یوز در سال طی دهه 1370 به حدود 0/5 یوزپلنگ طی دهه 1380 کاهش یافته است. کنترل شکارچیان و کاهش تخلقات شکار و صید باعث حداقل تثبیت نسبی جمعیت طعمه ها در زیستگاه های منتخب و در پاره ای موارد افزایش جمعیت برخی گونه های طعمه و گسترش پهنه زیستگاهی آنان گردیده است. به عنوان مثال، می توان از افزایش 40 درصدی جمعیت آهو در توران و نیز مشاهده جمعیهایی از این گونه در حوالی دشت بیارجمند نام برد. لازم به ذکر است که در چند سال قبل از پروژه آهویی در آن مناطق مشاهده نمی گردید. این واقعه در شرایطی رخ داده که در اکثر مناطق همجوار یا دیگر نقاط کشور به استناد آمارهای موجود و دریافتی از استانها، کاهش جمعیت برخی طعمه ها را به وضوح شاهد هستیم.

2. حمایت رسمی بالاترین مقام اجرایی کشور از اجرای یک پروژه حفاظتی در زمینه حیات وحش برای نخستین بار در کشور و صدور اوامر مقتضی درخصوص لزوم همکاری سایر نهادها و ارگانها در این خصوص با سازمان حفاظت محیط زیست که این خود گامی اساسی در حفاظت از حیات وحش در کشور محسوب می گردد.

3. آشنایی مدیران و کارشناسان سازمان حفاظت محیط زیست با تجربیات سایر کشورها در زمینه حفاظت، آموزش و پژوهش و توسعه طرح های پژوهشی در زمینه حیات وحش با استفاده از فناوری های روز دنیا در سایر استانها و روی سایر موضوعات.

4. جلب نظر سازمان حفاظت محیط زیست به لزوم یکپارچه نمودن و کاهش تعارضات موجود در زیستگاه ها و سرمایه گذاری سازمان برای خریداری برخی از مستثنیات سوق الجیشی در مناطق و در راستای حذف یکی از مهمترین عوامل تهدید حیات وحش کشور. در این راستا، این اقدام از سوی سازمان در سایر زیستگاه ها و مناطق حفاظت شده کشور نیز به عنوان یک اصل برای یکپارچه نمودن زیستگاه ها به شدت پیگیری می گردد.

5. ممانعت از صدور پروانه کشف و بهره برداری معادن و کانسارهای داخل زیستگاه های منتخب یوزپلنگ به رغم وفور و غنای کانسارهای ارزشمند و درخواست های متعدد. لازم به ذکر است که تنها یک معدن استراتژیک در دره انجیر با در نظر گرفتن جمیع شرایط زیست محیطی و اقدامات تخفیفی مورد کشف و بهره برداری قرار گرفته و در نای بندان نیز، مجوز بهره برداری تنها یک معدن که از قبل از آغاز پروژه در حال اکتشاف بوده، داده شده است و موارد فوق صدور چنین مجوزهایی در زیستگاههای یوز به صفر کاهش یافته است.

6. کنترل طرحهای توسعه ای در زیستگاههای منتخب که خوشبختانه تعامل و مساعدتهای دستگاههای مربوطه نسبت به جلوگیری از تخریبهای زیستگاههای حساس این گونه مفید فایده بود که از آن جمله تغییرات اساسی در مسیر خط آهن بافق به مشهد در مناطق دره انجیر و نایبندان طبس می باشد.

7. ممانعت از احداث جاده های جدید در داخل زیستگاه های منتخب به دلیل حفظ امنیت و یکپارچگی زیستگاه برای یوزپلنگ و طعمه های آن. به عنوان مثال، تلاش فراوانی از سوی برخی مقامات محلی در بافق برای احداث یک جاده

از قلب زیستگاه یوز در این منطقه و همچنین تلاشهای گسترده برای احداث جاده از زواره به گرمسار از میان پارک ملی کویر تا به امروزه همچنان بدون نتیجه مانده است. نتیجه سه مورد اخیر، جلوگیری از خدشه وارد شدن به یکپارچگی و تمامیت ارضی زیستگاه های یوزپلنگ بوده است.

8. بررسی و شناسایی دقیق صاحبان نسق مراتع داخل زیستگاه های منتخب یوزپلنگ در کشور که در نتیجه آن **جامعه بهره بردار بطور کامل شناسایی گردید**. از سوی دیگر، در داخل زیستگاه های یوزپلنگ طی دوران پروژه هیچ پروانه چرای جدیدی صادر نشده و نسق داران موجود نیز به شدت برای رعایت **زمان ورود و خروج به مرتع**، گستره گشت روزانه و تعداد دام توسط محیط بانان مورد کنترل قرار گرفته و با متخلفان برخورد قضایی می شود.

9. اقدام در جهت شناسایی صاحبان شترها و غیرقانونی دانستن چرای آنها در داخل زیستگاه ها و در نتیجه اخراج آنها از داخل زیستگاه های منتخب. لازم به ذکر است هر نفر شتر براساس واحد وزارت جهاد کشاورزی، معادل 12 رأس گوسفند نیازمند علوفه بوده و درعین حال، شترداران که هر از چند گاهی به دنبال آنها می آیند، معمولاً به شکار نیز می پردازند. در این خصوص و در مقایسه با سایر مناطق تحت مدیریت سازمان که در آنها چرای شتر بدون هیچ ممانعتی صورت می گیرد، در زیستگاه های یوزپلنگ بیش از 50٪ موفقیت در جلوگیری از چرای شترها بدست آمده است.

در نهایت باید اذعان داشت که در این بخش مهمترین دستاورد و یا به عبارت بهتر، تأثیرات تمامی فعالیتهای انجام شده در زیستگاه ها، **در حضور و بقای یوزپلنگ تجلی می نماید**. خوشبختانه آمار مستند موجود با قاطعیت نشان از وجود و حضور این گونه در زیستگاه ها و آن هم با جمعیتی نه کمتر از آغاز پروژه بلکه بیشتر از آن دارد.

2-7-2- دستاوردهای مطالعات اکولوژیک و بیولوژیک

باید اذعان داشت که در حال حاضر بیش از 70٪ اطلاعات اکولوژیک و بالغ بر 50٪ اطلاعات بیولوژیک یوزپلنگ ایرانی از دستاوردهای پروژه محسوب می گردد. زیرا همانطور که پیش از این در مبحث مطالعات اکولوژیک و بیولوژیک نیز ذکر گردید، کلیه اطلاعات قبل از اجرای پروژه یوز متعلق به یوزپلنگ آفریقایی بوده که بخش عمده آن هم اکنون تغییر یافته است. در این بخش، به تحلیل برخی دستاوردهای مربوطه پرداخته می شود:

- تعداد مناطق تأیید شده برای زیست یوزپلنگ از 5 منطقه با مجموعاً مساحت حدود 3/900/000 هکتار به 13 منطقه تأیید شده با وسعت مجموعاً 5/440/000 هکتار به انضمام 5 منطقه تأیید نشده در حال حاضر افزایش یافته است. به عبارت دیگر، وسعت زیستگاه های قطعی یوزپلنگ در کشور در مقایسه با دهه گذشته نزدیک به 40٪ طی دهه گذشته افزایش داشته است.
- در منطقه بافق، براساس مشاهدات به نظر می رسد که یوزپلنگ ها در فصول پاییز و زمستان در داخل مرزهای منطقه زیست نموده و در بهار و تابستان به خارج از مرزهای منطقه (کلوت در غرب و آریز در شمال) مهاجرت می کنند که این خود لزوم گسترش مرزهای منطقه و افزایش ضریب امنیتی مناطق پیرامونی در نیمه نخست سال را تبیین می نماید.
- در منطقه کالمند که بجز گزارش مستندی از سال 1355، بیش از دو دهه هیچ گزارش یوزپلنگی در این منطقه در دست نمی باشد، به نظر می رسد که یوزپلنگ ها به سمت مرزهای غربی منطقه در حال گسترش محدوده خود بوده و با توجه به نزدیکی این منطقه به بافق و تراکم نقاط مشاهدات در نیمه شرقی منطقه، این فرضیه را می توان مطرح ساخت که کالمند پذیرای بخشی از جمعیت احتمالاً مازاد بر ظرفیت یوزپلنگ در بافق گردیده است.

- در منطقه نای بندان، مشاهدات یوزپلنگ تا کیلومترها اطراف منطقه وجود داشته و این نشان می دهد که محدوده کوه نای بندان تنها یکی از محلهای تجمع اصلی این جانور به شمار رفته و اقدام برای اختصاص وسعت بالایی از نای بندان به عنوان پناهگاه حیات وحش و ارتقای آن به پارک ملی تاحدی می تواند آینده یوزپلنگ را در این منطقه تضمین نماید.
- در منطقه کویر، طی دهه گذشته هیچ گزارش رسمی مبنی بر مشاهده یوزپلنگ در منطقه حفاظت شده در دست نیست و این احتمالاً ناشی از گسترش فعالیتهای نظامی سایتهای مربوطه در منطقه حفاظت شده می باشد. با این حال، نکته جالب توجه فراوانی مشاهدات یوزپلنگ در جنوب پارک ملی می باشد که نسبت به دهه 1370 که اکثر مشاهدات در اطراف رشته کوه مرکزی سیاهکوه متمرکز بوده، تأمل برانگیز می باشد، بخصوص آنکه اکثر مشاهدات صورت گرفته در بخشهای جنوبی منطقه مربوط به یوزپلنگ های ماده همراه با توله طی سالهای متوالی می باشد. حضور توله در یک محل احتمالاً دال بر امنیت بالا و تناسب زیستگاهی آن می تواند باشد و با عنایت به اینکه منطقه کویر، کمترین درصد مشاهدات توله نسبت به کل مشاهدات صورت گرفته را در میان زیستگاه های یوزپلنگ در کشور دارا می باشد (کمتر از 20٪ در مقایسه با سایر زیستگاه ها که این میزان عموماً بالاتر از 20٪ می باشد)، لزوم توجه جدی تر به بخشهای جنوبی پارک ملی و فعالتر نمودن پاسگاه محیط بانی ملک آباد و سفیدآب را نشان می دهد.
- درمورد جمعیت یوزپلنگ در کشور، باید گفت که حداقل جمعیت یوزپلنگ در کشور در پایان پروژه بدون شک از آغاز پروژه یعنی کمتر از 60 قلاده طبق گزارش شالر و اوبراین (2001) کاهش نیافته است. براساس آمار و اسناد دفتر حیات وحش و موزه های تاریخ طبیعی سازمان حفاظت محیط زیست، جمعیت گونه های قابل شکار اصلی (قوچ و میش، کل و بز، جیبر و آهو) در اکثر مناطق کشور در سال 1386 به کمتر از نصف این تعداد در میانه دهه 1370 رسیده است. همچنین، براساس گزارش کیابی و همکاران (2002)، حدوداً 550 تا 850 قلاده پلنگ در سرتاسر کشور زیست می نماید، حال آنکه این گزارشهای غیررسمی حاکی از وجود تعدادی کمتر از 400 قلاده برای سال 1387 در کشور می باشد. ولی امروزه می توان با قاطعیت و مستدل اثبات نمود که در بدبینانه ترین حالت، جمعیت یوزپلنگ طی دهه گذشته در سرتاسر کشور کاهش نیافته که این خود مرهون تلاشهای پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی و سازمان حفاظت محیط زیست در داخل زیستگاه ها می باشد. به نظر می رسد که حداقل جمعیت یوزپلنگ در کشور را می توان درحال حاضر رقمی بین 70 تا 80 قلاده متصور شد و همین امر بسیار امیدوارکننده تر از برآوردهای بیان شده در دهه 1370 و ماقبل آن می باشد.
- فناوری دوربین های تله ای این امکان را در اختیار محققین گذارده اند تا بتوانند براساس تصاویر بدست آمده از یوزپلنگ در هر منطقه، تجزیه و تحلیلهای قابل اتکا و مستندی درخصوص جمعیت و ساختار آن در هر منطقه ارائه داده و دستاوردهای زیادی در زمینه شناخت بهتر از زندگی یوز در اختیار محققین قرار داده است.
- فناوری رادیوتله متری ابزار کارآمدی را در اختیار مدیران و محققین قرار داده تا بتوانند با اتکا به آن، جابجایی و قلمروخواهی گونه ها، بخصوص گوشتخواران بزرگ جثه را پیش نمایند.
- درمورد زیستگاه یوزپلنگ بطور خلاصه باید گفت که یوزپلنگ درحال حاضر در مناطق تپه ماهوری و دامنه های مناطق کوهستانی مناطق کویری زیست می نماید. در واقع، به نظر می رسد که یوزپلنگ ها از زیستگاه های کاملاً دشتی اجتناب نموده و بخشهای قرار گرفته در مرز دشت با تپه ماهور و کوهستان را ترجیح می دهند که شاید بتوان آنرا شبه اکوتون نامید. همچنین به نظر می رسد که یوزپلنگ ایران چه در گذشته و چه درحال، در دشت های وسیع و باز زیست نمی کرده و این نابودی آهوان نبوده که باعث تغییر زیستگاه از دشت به ارتفاعات شده است، بلکه یوز ایران

به نظر می‌رسد که از قدیم در تپه ماهورها و دامنه‌ها بوده، فقط به دلیل وفور آهو دامنه عملیاتی بیشتری در دشتهای حاشیه کوه‌ها داشته است.

- درمورد عادات غذایی یوزپلنگ بطور خلاصه می‌توان گفت که درحال حاضر در اکثر مناطق، قوچ و میش بخش عمده نیاز غذایی یوزپلنگ را تأمین می‌نماید. کل و بز نیز طعمه دیگری است که در اکثر مناطق مورد استفاده یوزپلنگ قرار می‌گیرد، ولی به نظر می‌رسد که کمتر از فراوانی موردانتظار در جمعیت طعمه‌های یوزپلنگ، شکار می‌شود. ولی آهوان با اینکه کمترین تراکم را در هر منطقه دارند، همچنان درصدی از غذای یوزپلنگ را به خود اختصاص داده و افزایش جمعیت آهو و جبیر یقیناً برای این طعمه خوار مفید خواهد بود. همچنین، براساس بررسی‌های به عمل آمده یوزپلنگ برای بقای خود به پستانداران بزرگ جثه نیاز مبرم داشته و جانوران کوچکتر تنها بخش کوچکی از نیاز این جانور را تأمین می‌نمایند. درنهایت، توصیه می‌گردد بجای نام بردن از آهو به عنوان تنها طعمه اصلی یوزپلنگ در کشور، قوچ و میش نیز موردتوجه جدی و پذیرش به عنوان طعمه اصلی یوزپلنگ از گذشته تاکنون قرار گیرد.
- بررسی فراوانی نسبی سایر گوشتخواران در سایتهای مورد مطالعه نشان دهنده آنست که این میزان برای پلنگ، کاراکال و گرگ بسیار کم می‌باشد. حال آنکه گونه‌های متداول در 4 زیستگاه عمدتاً کفتار و روباه می‌باشد.

3-7-2- دستاوردهای مطالعات اقتصادی و اجتماعی و مشارکت های مردمی

علی رغم صرف وقت، انجام فعالیتهای زیاد و صرف هزینه های فراوان از اعتبارات GEF, SGP و حتی اعتبارات ریالی حق السهم سازمان حفاظت محیط زیست، متأسفانه موفقیت قابل توجهی در جایگزینی معیشتی و افزایش رفاه جوامع محلی روستاهای داخل و پیرامون زیستگاه های یوزپلنگ بدست نیامده است. در این بخش، بطور کلی به مواردی که کم و بیش موفقیت آمیز بوده اشاره می گردد:

1. توانمند شدن تعدادی از تشکل های غیردولتی برای پژوهش در زمینه حیات وحش و آموزش مردم محلی. در این راستا، همچنین تشکل های غیردولتی بومی در سطح زیستگاه ها (نای بندان) تشکیل شده و تشکلهای موجود (بافق و خارتوران) نیز به منظور مشارکت در حفاظت از یوزپلنگ توانمند شده اند. در نتیجه، امروزه خود این تشکلهای شبکه های محلی عهده دار طرح ریزی برای مشارکت محلی در این زمینه بوده و حتی در حال انجام پروژه هایی با حمایت دفتر کمکهای کوچک برنامه عمران ملل متحد (SGP) در داخل زیستگاه ها می باشند.
2. تشکیل گروه راهبردی توسعه روستا در منطقه توران با هدف رفع مشکلات معیشتی مردم در جهت کاهش میزان شکار غیر مجاز که با توجه به جدید بودن آن هنوز تأثیرات آن در ارتباط با دستیابی به اهداف بررسی نگردیده است.
3. تعامل و گفتگوهای متعدد با مقامات و دست اندرکاران محلی برای تعریف مسأله و یافتن راه حل توافقی درخصوص دامهای اهلی (گوسفند، بز و شتر) در مناطق توران و بافق
4. آشنا شدن مقامات محلی با موضوع یوزپلنگ و لزوم حفاظت از آن و حمایت همه جانبه از آن
5. حمایت روحانیان و رهبران مذهبی محلی از موضوع یوزپلنگ و لزوم توجه جدی تر به آن
6. شناسایی زمینه های ایجاد اشتغال های محلی در جوامع محلی پیرامون زیستگاه های یوزپلنگ
7. تأسیس تعاونی انغوزه چینی در روستای پیکوه نای بندان که می تواند سهم کوچکی در افزایش رفاه نسبی جوامع محلی پناهگاه حیات وحش نایبندان داشته باشد.
8. برنامه ریزی و راه اندازی صندوق های محلی در سطح جوامع محلی توران، نای بندان و بافق.

4-7-2- دستاوردهای آموزش و افزایش آگاهی عمومی

1. معرفی یوزپلنگ به عنوان نماد حیات وحش ایران و شناساندن آن به تمامی اقشار و طبقات اجتماعی کشور. این اقدام نه تنها نقش غیرقابل انکاری برای حفظ یوزپلنگ در کشور دارد، بلکه باعث جلب توجه بیش از پیش مردم و دولت به مقوله حیات وحش شده است. همچنین، یوزپلنگ ایرانی به عنوان یوزپلنگی متمایز و منحصر بفرد با مشخصات و عادات خاص به عنوان نماد حفاظت از حیات وحش ایران به سازمانها و مجامع بین المللی معرفی گردیده است.
2. رفع باورهای نادرست از عموم مردم که تا پیش از این یوزپلنگ را جانوری ترسناک و درنده می پنداشته و آنرا خطری برای خود و منافع جامعه خود (دامهای اهلی) می دانسته اند، بطوریکه کشتن یوزپلنگ که تا دهه گذشته به دلیل ترس مردم گاهی اوقات رخ می داد، امروزه بسیار کمتر از گذشته به گوش می رسد.
3. آشنا نمودن دانش آموزان تهرانی با یوزپلنگ و سایر گونه های حیات وحش کشور که این خود زمینه ای برای ورود بحثهای مربوط به طبیعت و محیط زیست در بسیاری از مدارس گشته است. حال آنکه تا سالهای پیش طرح چنین مفاهیمی در کلاسهای درس اصلاً جایگاهی نداشت.
4. همکاری متقابل وزارت آموزش و پرورش در آموزش دانش آموزان درخصوص مسأله حیات وحش و یوزپلنگ از طریق کتب درسی، مجلات رشد و سایر ابزارهای کارآمد آن وزارتخانه. براین اساس، امروزه می توان

به صورت عملی به آموزش دانش آموزان سرتاسر کشور از طریق ابزارهای وزارتخانه متولی امر آموزش و پرورش در کشور نگریست.

5. توانمند شدن دانشجویان، علاقمندان و کارشناسان در نتیجه برگزاری همایشها و کارگاه های تخصصی متعدد در سرتاسر کشور که در نتیجه آن، انجام فعالیتهای آموزشی، پژوهشی و حفاظتی به اکثر استانهای کشور توسعه یافت. براین اساس، امروزه دانش تخصصی در زمینه یوزپلنگ نیز به خوبی در میان کارشناسان، دانشجویان و متخصصین رواج یافته و این امر خود الگویی برای مطالعه و انتشار نتایج آن درخصوص سایر گونه ها در کشور شده است.

6. راه اندازی برنامه های آموزشی متعدد در زیستگاه های اصلی یوزپلنگ در کشور و آموزش اقشار مختلف مردم محلی از طریق آنها.

7. توانمند شدن یک تشکل محلی از روستای مجاور مکانی که در سال 1382، 3 توله یوزپلنگ در آن در شهرستان بافق توسط مردم به آتش کشیده شد برای اجرای برنامه های آموزشی در خصوص یوزپلنگ و انتقال تجربیات به سایر روستاهای اطراف این منطقه

8. برگزاری گردش های علمی در داخل مناطق حفاظت شده برای دانش آموزان روستاهای پیرامون این مناطق و آشنایی عملی آنها با گنجینه های گرانبهای پیرامون محل زندگی شان. در این راستا، جلب حمایت و اعتماد سازمان حفاظت محیط زیست برای همکاری در بازدید مردم محلی و آشنا شدن آنها با آنچه که سالها از آن حفاظت می شود، نیز خود یک دستاورد حائز اهمیت به شمار می رود. چرا که حمایت و اعتماد سازمان به گردشگران و طبیعت گردان برای ورود به مناطق حفاظت شده و دیدن آثار طبیعی کشور خود زمینه ساز رواج و توسعه صنعت طبیعت گردی در مناطق حفاظت شده می گردد و در این راستا دقت نظر و اقدامات متعددی می بایست انجام پذیرد.

9. توجه بیش از پیش مردم روستاهای اطراف زیستگاه های یوزپلنگ به لزوم حفظ حیات وحش بواسطه یوزپلنگ بطوریکه این توجه و عنایت محلی حتی به سایر جنبه های محیط زیست، بخصوص زمینه ارتقای بهداشت در سطح روستاها به عنوان پایه ای برای حفاظت از حیات وحش نیز توسعه یافته است. مردم محلی امروزه یوزپلنگ را به عنوان بخشی از محیط خود پذیرفته و نسبت به حضور آن براساس ارزیابی های به عمل آمده، نگرش منفی ندارند.

10. پذیرش نقش آموزشی از سوی محیط بانان که همواره تا پیش از این فقط نقش گارد مناطق را ایفا می نموده و کمتر به عنوان آموزشگر در میان جوامع محلی به تنویرافکار درخصوص حیات وحش و لزوم حفاظت از آن فعالیت می نمودند. به علاوه، عموم مردم ساکن در اطراف زیستگاه های یوزپلنگ با محیط بانان به عنوان حافظان یوزپلنگ، نه دشمن منافع مردم محلی آشنا شده اند.

11. نامگذاری یک روز به عنوان روز حفاظت از یوزپلنگ آسیایی که هر سال یادآور تلاشهای بیشتر برای حفظ این جانور گشته و مورد توجه گسترده رسانه ها قرار می گیرد، بطوریکه نهادها و رسانه های مختلف در سالروز چنین روزی اقدام به برگزاری برنامه های مرتبط می نمایند.

12. تجهیز مدارس و خانه های ترویج روستاها و شهرهای اطراف زیستگاه های یوزپلنگ با انواع کتب و فیلم در زمینه یوزپلنگ و حیات وحش و درخواست روستاییان برای بیشتر دراختیار قرار دادن چنین فیلمهایی.

5-7-2- دستاوردهای توسعه اکوتوریسم در زیستگاههای منتخب

1. مطرح شدن یوزپلنگ و سایر گونه های حیات وحش در داخل زیستگاه های آن به عنوان جاذبه طبیعت گردی منحصر بفرد کشور
2. شناسایی توانمندی ها و جاذبه های طبیعت گردی در داخل زیستگاه های یوزپلنگ
3. برنامه ریزی برای توسعه زمینه های بالقوه با همکاری سازمانهای مربوطه در امر گردشگری
4. همکاری و حمایت همه جانبه دست اندازکاران محلی برای اجرای برنامه های طبیعت گردی در مناطق آنها و حتی پیشگام شدن آنها برای اجرای چنین برنامه هایی.
5. امکان ایجاد درآمد جایگزین برای مردم محلی در شمال منطقه خارتوران به عنوان یکی از مهمترین زیستگاه های یوزپلنگ
6. تشکیل گروه و آموزش راهنمایان محلی در منطقه خارتوران به منظور برگزاری و راهبری تورهای طبیعت گردی در این منطقه

نتیجه گیری

در تهیه و تدوین این گزارش کوشش گردیده تمامی فعالیتهایی که طی دوران هفت ساله انجام شده، گردآوری، تجزیه و تحلیل، جمع بندی و به صورت چکیده ارائه گردد. آنچه لازم است در یک جمع بندی مختصر گفته شود این است که اگر چنانچه با توجه به سند پروژه، این گزارش مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد، می توان نسبت به **تخمین میزان تحقق هریک دستاوردها** به ترتیب زیر نتیجه گیری نمود:

در ابتدا در مورد هدف غایی پروژه و شاخص بلندمدت آن یعنی خروج نام یوزپلنگ آسیایی از لیست سرخ IUCN، نکات زیر قابل توجه است:

الف- هیچ عددی برای تعداد یوز و یا هیچ هدف کمی در سند پروژه تعیین نشده است که بتوان بر آن اساس به میزان تحقق اهداف کمی پروژه دست یافت. به علاوه، آیا با توجه به عوامل متعدد و مخرب زیست محیطی منطقه ای و جهانی که پیوسته باعث دگرگونی اکوسیستم ها می شوند، می توانیم از پیش برای آینده عددی را به عنوان مرز بقای بلندمدت حیات وحش و آن هم گونه ای در راس هرم حیات، همانند یوزپلنگ که بسیار حساس و کمتر شناخته شده است، تعیین و اعلام نماییم؟ و رسیدن به آن مرز را زمان اعلام نجات یوز از انقراض بدانیم؟ بنابراین به نظر می رسد که هدف اعلام شده در سند پروژه نمی تواند کارشناسانه باشد ولی با الهام از آن باید گفت **هدف** جلوگیری از کاهش جمعیت یوز و افزایش نسبی جمعیت باشد و نه رسیدن به یک عدد مشخص. در این صورت در حال حاضر پروژه بطور نسبی به این هدف دست یافته و فقط می بایست آنرا تثبیت نماید و ضمانتهایی برای بقای این تثبیت فراهم سازد.

ب- صرف نظر از موارد مطروحه در بند الف، در سوابق تاریخی و مستندات موجود در کشور اعداد پایه ای به عنوان جمعیت متعادل و مناسب برای یوز وجود دارد که در مبحث جمعیت به تفصیل به آن پرداخته شده است. این اعداد برای دوران شکوفایی جمعیت حیات وحش کشور یعنی نیمه اول دهه 1350، از 100 تا 400 قلاده یوزپلنگ در کل کشور ذکر گردیده است. اگر بخواهیم از این اعداد بعنوان عدد پایه برای جمعیت یوز استفاده نماییم، به نظر می رسد می بایست حداقل جمعیت قطعی یعنی عدد 100 را به عنوان پایه هدف در نظر بگیریم.

ج- در بررسی هایی که در مرحله پیش از شروع این پروژه که با همکاری گروه متخصصین گربه سانان IUCN فعالیتهایی برای نجات یوز صورت گرفت (اواخر سال 1375) برآورد جمعیت یوز در کل کشور کمتر از 15 و در اواخر 1379 کمتر از 40 قلاده اعلام گردیده است. هم اکنون نیز پس از گذشت 12 سال حداقل جمعیت قابل اثبات یوز در کل کشور در **بدبینانه ترین شرایط 70 قلاده می باشد**. لذا با توجه به موارد فوق الذکر و دستاوردهای مندرج در گزارش، به نظر می رسد که تحت هر شرایطی که تصور نماییم، پروژه به سوی دستیابی به هدف اصلی خود در حرکت بوده و قطعاً بیش از نیمی از راه را با دشواریهای فراوان طی نموده است.

دومین عنوان مورد تأکید در سند پروژه، دستاوردهای مورد انتظار پروژه می باشد که در چهار بند عمده مطرح گردیده که ذیلاً به نتایج عملکرد پروژه در خصوص هریک از بندها اشاره می شود:

1. فعالیتهای مندرج ذیل دستاورد اول یعنی ارتقای حفاظت در داخل زیستگاه ها، نشان از نیل به توفیقات قابل توجهی در برقراری امنیت زیستگاهها و کنترل شکار طعمه ها و خود یوز دارد. ولی متأسفانه علیرغم تلاشهای زیاد بعمل آمده توفیق چندانی در خصوص حل معضل دام در زیستگاههای یوز حاصل نگردیده و ضروری است در ادامه اقدامات به عمل آمده، این مساله به عنوان یکی از مهمترین اقدامات آتی در نظر گرفته شود. برآورد کمی این قسمت از عملیات بطور کلی **بالغ بر 60 درصد** خواهد بود.

2. فعالیتهای مربوط به دستاورد دوم یعنی شناسایی یوزپلنگ و کسب اطلاعات درخصوص آن حاکی از تحقق کامل بند اول دستاوردهای مورد انتظار پروژه می باشد. این اقدامات با تلاشها و پیگیریهای متعدد تیم های کاری دوران 7 ساله

پروژه به انجام رسیده و در یک برآورد کمی به استناد مستندات موجود **حداقل تا 80 درصد** موفقیت را در این قسمت می توان در نظر گرفت.

3. در خصوص مشارکتهای محلی و افزایش رفاه جوامع محلی، متأسفانه هنوز توفیق مشخصی در رابطه با تحقق دستاورد 3 کسب نگردیده و به نظر می رسد تحقق این بخش از انتظارات، نیاز به کارهای زیربنایی، بسترسازیهای فرهنگی و سرمایه گذاریهای زیادی در جوامع محلی داشته باشد. در خوش بینانه ترین حالت می توان گفت تلاشهای غیرمستقیم صورت گرفته **در این بخش حداکثر تا 10 درصد** به بستر سازی های مربوطه کمک نموده و در ادامه پروژه باید به این مهم بسیار جدی تر پرداخت.

4. در زمینه دستاورد شماره 4 در زمینه آموزش عمومی و جلب حمایت جامعه مدنی ایران از حفاظت از یوزپلنگ، فعالیتهای چشمگیری انجام گرفته است. بطور قطع آگاهی جوامع شهری و روستایی با تأکیدی که در جهت حمایت از یوز طی دوران پروژه از سوی مسئولین تراز اول کشور و مسئولین منطقه ای بعمل آمده، به نحو قابل توجهی مثبت و این امر در افکارسنجی هایی که در مقاطع مختلف زمانی صورت گرفته است، حاکی از افزایش قابل توجه آگاهی عمومی (اعم از شهری و روستاهای حواشی زیستگاهها) نسبت به یوز بوده است. به نظر می رسد که این مساله یکی از عوامل مهم کاهش شکار یوز و طعمه هایش طی دهه 1380 بوده و در یک برآورد کمی به راحتی می توان موفقیتهای ناشی از این فعالیتهای را **تا 70 درصد** تعیین نمود.

در خاتمه و در یک نتیجه گیری کلی و با توجه به تمامی فعالیتهای اجرایی، مطالعاتی، فرهنگی و آموزشی مرتبط با پروژه، می توان گفت **حداقل تا 55 درصد از دستاوردهای مورد انتظار پروژه محقق گردیده** است. با در نظر داشتن روند تخریب زیستگاهها و کاهش جمعیت و انقراض روز افزون گونه های مختلف حیات وحش در اکثر مناطق چهارگانه سازمان که بنا به دلایل گوناگون با آن مواجه هستیم، این پروژه علیرغم فراز و نشیبهای فراوانی که پشت سر گذارده، حداقل با این روند همراه نبوده و توانسته جمعیت حیات وحش زیستگاههای منتخب را حفاظت نماید. در ادامه فعالیتهای با کمک دستاوردهای متعددی که تاکنون کسب نموده و نقاط کوری که هم اکنون عیان گردیده، می توان با توجه به موارد مندرج در بخش دورنمای آینده و طی یک برنامه 5 ساله با اولویت افزایش بنیه حفاظتی زیستگاهها، مبتنی بر بسترسازیهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جوامع محلی و نیز مدنی کشور، بقای یوز را در زیستگاههای منتخب و جدید برای طولانی مدت تضمین نمود.

2-9- دورنمای آینده

پس از طی فراز و نشیبهای فراوان، هفت سال از عمر پروژه حفاظت از یوزپلنگ آسیایی گذشت. طی این دوران پروژه به دستاوردهای چشمگیری درخصوص چگونگی حفاظت از یوزپلنگ آسیایی نائل گردید، لیکن هنوز نمی توان به بقای بلندمدت این گونه در کشور امیدوار بود. به رغم افزایش جمعیت یوزپلنگ، کاهش تلفات ناشی از شکار توسط انسان، افزایش امنیت زیستگاه ها و آشنایی عموم مردم با این جانور، آینده این جانور همچنان در هاله ای از ابهام قرار دارد. از این رو، توقف کلیه فعالیتهای پروژه پیامدی جز بازگشتن به شرایط نامطلوب پیش از پروژه در کوتاهترین زمان ممکن و بالطبع اتلاف منابع مالی و انسانی صرف شده طی این سالها را به دنبال نخواهد داشت. از این رو، به نظر می رسد که تصمیم گیرندگان بایستی بطور جدی به تمدید این پروژه از منابع ملی و بین المللی و حمایت همه جانبه برای نیل به اهداف آن فکر نمایند. براین اساس، فعالیتهای و اقدامات ذیل برای ادامه این پروژه قویا توصیه می گردد:

1. ادامه اقدامات درجهت برقراری امنیت در زیستگاه های منتخب و تقویت امور حفاظتی در زیستگاه های شناسایی شده جدید از طریق:

(الف) تنظیم برنامه های مستمر نظارتی توسط مسئولین استانی و ستادی ذیربط برای زیستگاه های یوز و عملکرد نیروها.

(ب) جذب نیروهای بومی موردنیاز و آموزشهای اولیه برای زیستگاه های جدید.

(ج) احداث واحدهای موردنیاز حفاظتی در زیستگاه های جدید.

(د) تکمیل تجهیزات، ابزار و ادوات موردنیاز مناطق.

2. افزایش طعمه های اصلی یوزپلنگ در زیستگاه ها از طریق:

(الف) تقویت حفاظت از گونه ها در زیستگاه ها.

(ب) تکثیر نیمه طبیعی طعمه های هر زیستگاه در همان زیستگاه.

3. آگاهسازی و آموزش جوامع محلی و مشارکت دادن واقعی آنان در منابع موجود هر منطقه با هدف تقویت امور حفاظتی زیستگاه ها.

4. ممیزی مراتع واقع در زیستگاه های یوز با هدف اصلاح پروانه های چرا.

5. اصلاح محدوده های زیستگاه های منتخب و شناسایی شده و ارتقای سطح حفاظتی آنان.

6. خریداری مستثنیات شناسایی شده در زیستگاه های منتخب و جدید طی یک برنامه 5 ساله.

7. ادامه برنامه ها و مطالعات اکولوژیک و بیولوژیک جهت دستیابی به ویژگی های اختصاصی یوز ایرانی و شناسایی زیستگاه های جدید و برآورد جمعیت یوز در آنها.

8. خودداری از هر گونه توسعه و گسترش طرح ها و پروژه های موجود و ممانعت از اجرای پروژه های جدید در این زیستگاه ها.

9. احداث یک مرکز آموزشی پژوهشی درخصوص یوزپلنگ و گونه های مرتبط با آن در پناهگاه حیات وحش میاندشت.

10. همکاری صمیمانه تر اعضای کمیته راهبری و حداقل شرکت آنان در بازدیدهای دوره ای 6 ماهه از یکی از زیستگاه های یوز جهت ارزیابی عملکرد پروژه.

11. تهیه و تدوین برنامه عمل جهت مدیریت پایدار زیستگاه های یوز

1. Asadi, Hormoz. 1997. *The environmental limitations and future of the Asiatic cheetah in Iran*. Project Progress Report, IUCN/SSC Cat SG, Tehran.
2. Bolen, E and W. Robinson. 1999. *Wildlife ecology and management*. 4th edition. Prentice Hall, New Jersey, 605 pp.
3. Caro, T.M., and S.M. Durant. 1991. Use of quantitative analyses of pelage characteristics to reveal family resemblances in genetically monomorphic cheetahs. *Journal of Heredity* 82:8-14.
4. Caro, Tim. 1994. *Cheetahs of the Serengeti Plains*, University of Chicago Press.
5. Dareshuri, Bijan. 1997. Cited in Shekar-o-Tabiat Magazine, 35:12-19.
6. Eaton, R. 1970. *The cheetah: the biology, ecology and behavior of an endangered species*, Van Nostrand Reinhold Company, New York, 178 pp.
7. Etemad, E. 1985. Mammals of Iran. 2nd Volume. Iranian Department of the Environment.
8. Farhadinia, Mohammad. 2004. The last stronghold: Cheetah in Iran, *Cat News*, 40: 11-14
9. Firouz, Eskandar. 1974. Cited in Red Data Book, IUCN, Gland.
10. Firouz, Eskandar. 1974. *Environment Iran*, National Society of the Conservation of Natural Resources and Human Environment, Tehran.
11. Hajji, Azimeh. 1986. *An introduction to the cheetahs of Iran*, BSc thesis, Shahid Beheshti University, Tehran.
12. Harrington, Fred A. 1971. Present status of the cheetah in Iran, typescript.
13. Harrington, Fred A. 1977. A guide to the mammals of Iran, Department of the Environment, Tehran.
14. Harrison DL, and P.J.J., Bates. 1991. Cheetah. In: *Mammals of Arabia*. 2nd ed. Sevenoaks, UK: Harrison Zoological Museum; p 170-172.
15. Heptner, V.G. and A.A. Sludski. 1992. *Mammals of the Soviet Union*, Vol.2, Part.2, Carnivora. English Translation, sci.,ed., R.S.Hoffmann, Washington, D.C: Smithsonian Institution Libraries.
16. Hunter, L , H. Jowkar, H. Ziaie, G. Schaller, G. Balme, C. Walzer, S. Ostrowski, P. Zahler, N. Robert-Charrue, K. Kashiri and S. Christie .2007. Conserving the Asiatic cheetah in Iran: Launching the first radio-telemetry study, *Cat News* 46: 8-11.
17. Jourabchian, Ali R. 1999. Cheetah status in Khorasan province, Khorasan Provincial Department of the Environment, Unpublished report.
18. Joslin, Paul. 1984. Cited in Divyabhanusinh, The origin, range and status of the Asiatic (or Indian) cheetah or hunting leopard (*Acinonyx jubatus venaticus*). Proceeding of Cat Specialist Group Meeting, pp. 183-185, unpublished report.
19. Karanth, U., and Nichols, J. 2002. Monitoring tigers and their prey, Centre for Wildlife Studies, India.
20. Kelly, Marcella. 2001. Computer-aided photograph matching in studies using individual identification: An example from Serengeti cheetahs. *Journal of Mammalogy*, 82(2): 440-449.
21. Kiabi, B, B. Dareshuri, B and H. Madjounian. 1993. *Golestan National Park*. Department of the Environment, Tehran, p.172.
22. O'Brien, T., Kinnaird, M., and Wibisono, H. 2003. Crouching tigers, hidden prey: Sumatran tiger and prey populations in a tropical forest landscape, *Animal Conservation*, 6: 1-10.
23. Ziae, Hooshang. 1996. *A field guide to the mammals of Iran*, Iranian Department of the Environment, Tehran.

و گزارشهای منتشر نشده موجود در دبیرخانه پروژه